

WODC
Onderzoeksnotities

2002/4

**Jeugd-
criminaliteit
over de grens**

Een literatuurstudie naar
ontwikkeling, wetgeving,
beleid, effectieve preventie
en aanpak (ten aanzien)
van jeugdcriminaliteit
buiten Nederland

M.W. Bol

**Wetenschappelijk
Onderzoek- en
Documentatiecentrum**

Voorwoord

Op basis van het rapport “Met de neus op de feiten”(Commissie-Van Montfrans, 1994) heeft Justitie samen met andere departementen de afgelopen jaren hoge prioriteit gegeven aan de aanpak van de jeugdcriminaliteit. Van de ontplooiden initiatieven werd in 1998 al eens de balans opgemaakt (Vier jaar Van Montfrans, 1998). Toen er opnieuw bijna vier jaar waren verstreken vond de staatssecretaris van justitie de tijd rijp voor een herijking van het beleid. Dit heeft geresulteerd in een kabinetsnota met de titel “Vasthoudend en effectief”, die in april 2002 aan de Tweede Kamer is aangeboden. Hoewel verschillende departementen een inbreng in de nota hebben gehad, was in eerste instantie de Directie Jeugd en Criminaliteitspreventie van het Ministerie van Justitie belast met het opstellen ervan. Om zich hierbij te laten ondersteunen heeft de directie het WODC opdracht gegeven, deze literatuurstudie te verrichten.

Met de studie werd begonnen in oktober 2001. De opstellers van de kabinetsnota kregen van meet af aan de beschikking over concept-hoofdstukken, zodat bruikbare informatie niet als mosterd na de maaltijd zou komen. Omdat de literatuurstudie een project van beperkte omvang en korte duur leek te worden, is gekozen voor een gecombineerde leescommissie (normaal gesproken bestaande uit collega's) en begeleidingscommissie (doorgaans gevormd door externe deskundigen). Voor de samenstelling zie bijlage 1. Voorzitter en leden van de commissie is veel dank verschuldigd voor hun positieve en constructieve inbreng, en voor hun welwillende houding toen het project langer ging duren dan was voorzien. Dank gaat verder uit naar een aantal collega's van het WODC: naar Marianne Moene en Pauline Secherling voor het zoeken en aandragen van literatuur, naar Marja Ter Horst voor haar hulp bij het vervaardigen van grafieken en tabellen, naar Marie-Louise Janssen voor haar secretariële ondersteuning en naar Karla van Leeuwen-Burow voor het controleren van de summary op een juist gebruik van de Engelse taal.

Inhoud

	Samenvatting	3
1	Inleiding	11
1.1	Probleemstelling / onderzoeksvragen	11
1.2	Uitwerking onderzoeksvragen	12
1.3	Methode van onderzoek	13
1.4	Indeling rapport	13
2	Ontwikkeling van de jeugd-criminaliteit in Europa	15
2.1	Ontwikkelingen in Nederland	16
2.1.1	Jeugdcriminaliteit op basis van politiecijfers	16
2.1.2	Jeugdcriminaliteit op basis van 'self-report'	17
2.2	Nederland ten opzichte van andere Europese landen: een momentopname	19
2.3	Ontwikkelingen in Europa op basis van politiecijfers en self-report	21
2.4	Ontwikkelingen in Engeland	24
2.5	Ontwikkelingen in Duitsland	27
2.6	Résumé	33
3	Aanpak jeugdcriminaliteit in Duitsland en Engeland	34
3.1	Duitsland	35
3.1.1	Wetgeving inzake jeugdhulpverlening en -bescherming	35
3.1.2	Jeugdstrafrecht	36
3.1.3	Beleid van de overheid	39
3.1.4	Voorbeelden uit de praktijk	44
3.2	Engeland	46
3.2.1	Wetgeving op het gebied van de jeugdhulpverlening	46
3.2.2	Jeugdstrafrecht	46
3.2.3	Beleid van de overheid	50
3.2.4	Voorbeelden uit de praktijk	51
3.3	Conclusie	53
4	Voor de feiten uit: effectieve preventie	57
4.1	Domein kind en gezin	58
4.1.1	Gezinsbegeleiding / ondersteuning met huisbezoek	58
4.1.2	Oudercursussen en -trainingen	59
4.2	Domein school	60
4.2.1	Het stellen en handhaven van duidelijke normen en regels	60
4.2.3	Programma's ter vergroting van (vooral) cognitieve competenties	62
4.3	Domein opgroeiende jeugd	65
4.4	Domein wijk	66
4.5	Gecombineerde en integrale programma's	67
4.5.1	Combinaties (gericht op twee of drie domeinen tegelijk)	67

4.5.2	Integrale benadering	70
4.6	Niet-effectieve vormen van preventie	73
4.6.1	Domein school	73
4.6.2	Domein opgroeiende jeugd	74
4.6.3	Domein wijk	74
4.7	Wat Nederland al doet	75
4.8	Conclusie	77
5	Achter de feiten aan: effectief jeugdstrafrecht	79
5.1	Effectiviteitsonderzoek algemeen	81
5.1.1	Effectieve residentiële en semi-residentiële interventies	81
5.1.2	Effectieve niet-residentiële interventies	83
5.2	Bijzondere dadercategorieën	85
5.2.1	Aanpak gericht op (plegers van) ernstige en gewelddadige delicten	86
5.2.2	Aanpak gericht op zedendelicten / zedendelinquenten	87
5.2.3	Aanpak gericht op kinderen met specifieke gedragsstoornissen	87
5.2.4	Aanpak gericht op andere specifieke doelgroepen	89
5.3	Onderkenning en erkenning	90
5.3.1	Screening en risicotaxatie	90
5.3.2	Accreditatie	91
5.4	Niet-effectieve interventies voor jeugdigen	91
5.5	Wat Nederland al doet	95
5.6	Conclusie	96
6	Slotbeschouwing	99
6.1	Nederland in Europa	99
6.2	Effectieve preventie	101
6.3	Effectieve interventies	102
6.4	Aanbevelingen voor toekomstig onderzoek	104
	Summary	108
	Literatuur	113
	Bijlagen	
1	Samenstelling van de begeleidingscommissie (annex leescommissie)	131
2	Tabellen	133
3	Overzicht van de zeven bronnen voor hoofdstuk 4	137
4	Werkwijze voor het aanmerken van preventieprogramma's als effectief dan wel veelbelovend	139
5	Overzicht van effectieve programma's voor de preventie en aanpak van jeugdcriminaliteit	147
6	Overzicht van effectieve en veelbelovende programma's voor de preventie van jeugdcriminaliteit (niet besproken in de tekst)	149
7	Het Amerikaanse schoolsysteem	155
8	Voorbeeld van een risicotaxatie-formulier	157

Samenvatting

In het najaar van 2001 werd aan het WODC opdracht gegeven, op korte termijn een literatuurstudie te verrichten met betrekking tot de ontwikkeling van de jeugdcriminaliteit in Europa. Ook diende een beeld te worden gegeven van het beleid ten aanzien van jeugdcriminaliteit in enkele met Nederland vergelijkbare andere Europese landen, en van in het buitenland effectief gebleken methoden van preventie en aanpak.

Onderzoeksvragen

- Hoe ontwikkelt de jeugdcriminaliteit zich globaal in andere West-Europese landen?
- Welk beleid voeren overheden in (enkele van die) andere landen?
- Welke aanpakken hebben elders in de wereld - ook buiten Europa - hun (in)effectiviteit bewezen?

Ontwikkeling van de jeugdcriminaliteit elders in Europa

Het is riskant om algemene uitspraken te doen over de ontwikkeling van *de* jeugdcriminaliteit in Europa. De cijfers kunnen op allerlei manieren vertekend zijn. Bovendien verschillen de strafwet en de strafrechtspleging per land. Een handicap bij het interpreteren van de beschikbare cijfers is voorts de gebrekkige registratie, niet alleen in Nederland maar ook elders. Als we betrouwbare vergelijkingen op Europees niveau willen maken, zal het streven in de toekomst gericht moeten zijn op een zekere mate van uniformiteit in de registratie van (jeugd)delicten.

Binnen Europa neemt Nederland geen uitzonderingspositie in. Vergelijken we Nederland, Duitsland en Engeland met elkaar, dan lijkt een belangrijke overeenkomst de gestage toename in de jaren '80 en '90 van met name geweldsdelicten, terwijl zich met ingang van 1998 een zekere stabilisatie of zelfs een lichte daling lijkt af te tekenen. Anders is het beeld voor de Scandinavische landen, waar de jeugdcriminaliteit sinds de jaren '70 niet noemenswaardig meer gestegen is. Mogelijk is dit toe te schrijven aan het ontbreken van (zeer) grote steden, aan een betere integratie van etnische minderheden, aan een ander aanbod van tv-programma's voor kinderen, meer sociale controle, de samenstelling van de jeugdpopulaties. In Zweden beschikt tweederde van alle gemeenten over een eigen raad voor misdadaadpreventie. Wellicht heeft ook dat bijgedragen aan de naar verhouding geringe omvang van de jeugdcriminaliteit in dat land.

Aanpak van de jeugdcriminaliteit elders in Europa

Voor Engeland en twee Duitse deelstaten (Nordrhein-Westfalen en Baden-Württemberg) wordt het overheidsbeleid inzake de aanpak en preventie van jeugdcriminaliteit weergegeven. Ook worden enkele projecten beschreven die daar worden uitgevoerd.

Duitse en Engelse wetgeving

Bij een globale vergelijking van wetgeving op het gebied van de jeugdhulpverlening en -bescherming en het (materiële) jeugdstrafrecht van Duitsland en Engeland springen een aantal opmerkelijke verschillen en overeenkomsten in het oog. Het Duitse Jugendhilfegesetz van 1991 en de Engelse Children Act van 1989 leggen beide de verantwoordelijkheid voor de opvoeding van kinderen primair bij de ouders. Daarnaast benadrukken beide het grote belang van vroegtijdige interventie in gezinnen waar het mis dreigt te gaan. Deze moet waar mogelijk plaatsvinden in nauwe samenwerking met de ouders.

Veel minder groot zijn de overeenkomsten tussen het Duitse en Engelse jeugdstrafrecht.

Het Duitse Jugendgerichtsgesetz dateert van 1953 en doet ondanks een aantal modernisering nog steeds ouderwets aan. De rol van ouders komt in de Duitse wet niet aan de orde. De Engelse Crime and Disorder Act daarentegen is splinternieuw en biedt diverse mogelijkheden voor (zeer) vroegtijdig ingrijpen zoals bijvoorbeeld het instellen van een avondklok, en de *child safety orders* voor kinderen onder de tien jaar. Ook zijn er enkele nieuwe sancties waarbij de ouders nadrukkelijk worden betrokken. Het is zelfs voor het eerst in de geschiedenis dat Britse ouders op hun verantwoordelijkheden aangesproken worden in een *strafwet*. Een overeenkomst tussen de wetgeving van beide landen is de aandacht voor en het streven naar gedragsbeïnvloeding door middel van of in het kader van de op te leggen sancties. Intussen is ook in Duitsland een herziening van het jeugdstrafrecht in voorbereiding.

Duits en Engels beleid

Bij een beschouwing van het beleid in de beide landen valt enerzijds onderscheid te maken tussen Duitsland en Engeland, anderzijds ook tussen Nordrhein-Westfalen (NRW), Baden-Württemberg (BW) en Engeland. In Duitsland is naar verhouding veel aandacht voor specifieke problemen van allochtonen, alsmede voor het gevaar van extreem-rechts. Engeland daarentegen hamert vooral op het belang van preventie en de vroegtijdigheid van interventies. Een opmerkelijk verschil tussen Duitsland en Engeland is het belang dat door de overheid / overheden wordt gehecht aan de waarde van beleidsgericht wetenschappelijk onderzoek. Engeland is veel sterker dan Duitsland gebrand op systematische evaluaties van programma's en beleid. De onderlinge verschillen in beleid tussen NRW en BW lijken niet erg groot, hoewel het ministerie van justitie van NRW nadrukkelijker stelt dat het voor zichzelf geen preventieve taken ziet weggelegd. Beide ministeries van justitie verschillen op dit punt sterk van Engeland.

Vergelijking met Nederland

Zowel in Duitsland als in Engeland dicht de wetgeving - anders dan in Nederland - de overheid een belangrijke taak toe op het gebied van vroegtijdige interventie. In Nederland wordt pas ingegrepen in de privé sfeer als er duidelijk sprake is van een bedreiging met zedelijke of lichamelijk ondergang van het kind. De privacy van het gezin is in ons land heilig. Dat is een misschien een groot goed, maar bergt het gevaar in zich dat soms te laat wordt ingegrepen. Een ander punt van verschil is dat in Duitsland en Engeland de verschillende vormen van maatschappelijke zorg voor kind en gezin in hetzelfde wettelijke kader zijn ondergebracht. In Nederland daarentegen zijn verschillende wettelijke kaders: er is een scheiding tussen jeugdhulpverlening en jeugdbescherming, en binnen de jeugdbescherming is weer een scheiding tussen bescherming vanwege de overheid en particuliere jeugdbescherming. De Wet op de Jeugdzorg, die in 2004 in werking treedt, zal hierin wellicht verbetering brengen.

Voor de feiten uit, achter de feiten aan

De wetenschappelijke kwaliteit van veel effectiviteitsonderzoek laat te wensen over, maar met name in de Verenigde Staten zijn de afgelopen jaren tal van degelijke onderzoeksprojecten uitgevoerd, die voor anderen weer het object vormden van overzichtsstudies en meta-analyses. Dit rapport biedt een "overzicht van overzichten" van interventies waarvan (aan de hand van specifieke criteria) met zekerheid is komen vast te staan dat zij hetzij effectief, hetzij ineffectief zijn. Interventies waarvan *niet bekend* is of zij al dan niet effectief zijn, blijven buiten beschouwing.

Effectieve en niet-effectieve preventiemethoden

Preventieve interventies kunnen bestaan uit strategieën of programma's die worden aangewend op verschillende sociale domeinen (bijv. gezin, school, wijk); zij kunnen gericht zijn op kinderen of jeugdigen van uiteenlopende leeftijden, vanaf zeer jong. Ook zijn er verschillende interventieniveaus (universeel, risicogroepen, individueel) en uitkomstmaten (bijv. agressief gedrag, druggebruik, gedragsstoornissen) te onderscheiden.

Gelet op de grote hoeveelheid beschikbare publicaties moest een aantal beperkingen worden aangebracht. Daarom is alleen gezocht naar systematische overzichtsstudies die de preventie van jeugd delinquentie en/of geweld tot onderwerp hadden en waarbij strikte wetenschappelijke criteria werden gehanteerd. Deze zoekmethode heeft zeven (Amerikaanse) studies opgeleverd. Zij maken vrijwel alle zeven onderscheid tussen "effectieve" en "veelbelovende" programma's. Sommige programma's komen in de ene publicatie als effectief uit de bus en in een andere als veelbelovend; in dit rapport worden - met het oog op een noodzakelijke inperking - alleen die preventieprogramma's besproken, die in *minstens twee* van de overzichtsstudies als effectief programma werden aangemerkt. Twee van de zeven studies geven ook een overzicht van programma's waarvan is aangetoond dat zij *niet* effectief zijn; die worden in dit rapport *alle* besproken.

Het zou te ver voeren om in het kader van deze samenvatting alle programma's opnieuw te beschrijven. We concentreren ons hier op de vraag wat de gemeenschappelijke kenmerken en componenten zijn die effectief gebleken programma's zo effectief maken; componenten die wellicht ontbreken bij de programma's waarvan is aangetoond dat zij *niet* werken.

Het meest succesvol blijken programma's te zijn die zich richten op de diverse risico- en protectieve factoren die per sociaal domein aanwezig zijn en waaraan opgroeiende kinderen in de loop van hun jeugd kunnen worden blootgesteld. Dit is een forse ondersteuning voor de zogeheten ontwikkelingscriminologie. Daarnaast betekenen de uitkomsten een bevestiging van de sociaal-cognitieve leertheorie, in die zin dat vooral programma's waarbij gewenst gedrag beloond wordt en die inspelen op een combinatie van affectieve en cognitieve factoren, verreweg het vaakst tot (blijvend) resultaat leiden. Een belangrijke affectieve component is continuïteit in de relatie tussen opvoeders en kinderen.

Met name die programma's zijn succesvol, die zich richten op meer dan één risico- en protectieve factoren die per sociaal domein aanwezig zijn, vooral wanneer zoveel mogelijk sociale domeinen tegelijk worden bestreken. De strategie van "Communities that Care" waarmee in Nederland al op verschillende plaatsen gewerkt wordt, lijkt daarvoor bij uitstek geschikt.

Van een aantal preventieprogramma's is aangetoond dat zij niet werken of zelfs schadelijk (kunnen) zijn. Wat bijvoorbeeld (althans in Amerika) niet werkt is het geven van drugsvoorlichting op scholen door politiemensen in uniform. Ook toezicht (vanuit school) op het maken van huiswerk draagt niet bij tot een afname van delinquent gedrag of druggebruik. Vakantiewerk en andere werkprogramma's voor risicojongeren leiden niet tot minder criminaliteit of arrestaties, evenmin als kortdurende programma's voor het opdoen van werkervaring. Programma's bestaande uit vormen van vrijetijdsbesteding waarmee men probeert risicojongeren te bewegen tot maatschappelijk aanvaardbare bezigheden, leiden niet tot gedragsverbetering. Pogingen om aan jeugdgroepen of -bendes groepsnormen bij te brengen blijven zonder resultaat en hebben soms zelfs geleid tot meer (groeps)criminaliteit.

Effectieve en niet-effectieve interventies

Ook strafrechtelijke interventies kunnen bestaan uit strategieën of programma's die worden aangewend op verschillende sociale domeinen (bijv. gezin, school, wijk). Doel van strafrechtelijke interventies is (naast overige strafdoelen) het terugdringen van recidive; een strafrechtelijke interventie verdient pas de kwalificatie effectief als kan worden aangetoond dat de recidive als gevolg daarvan afneemt of achterwege blijft.

Met betrekking tot de effectiviteit van strafrechtelijke interventies is de volgende zoek- en analysemethode gevolgd. In de eerste plaats zijn de zeven hierboven genoemde studies opnieuw geraadpleegd voor zover daar programma's aan bod kwamen die de preventie van recidive betroffen. Verder is gezocht naar andere systematische overzichtsstudies en naar meta-analyses, in principe van over de hele wereld.

In deze samenvatting worden ook de diverse interventies en sanctieprogramma's niet per stuk beschreven. We concentreren ons weer op de vraag wat de gemeenschappelijke kenmerken en componenten zijn die effectief gebleken programma's zo effectief maken. Vervolgens wordt ook hier stilgestaan bij programma's waarvan is aangetoond dat zij *niet* effectief zijn.

De meest effectieve interventies hebben een aantal uiterlijke kenmerken gemeen.¹ Zij:

- Richten zich op jeugdige populaties met een gemiddeld tot hoog criminaliteitsrisico
- Richten zich op criminogene risicofactoren (zoals omgang met delinquente vrienden, spijbelgedrag, middelengebruik) die zich lenen voor interventie
- Worden toegepast op individuele basis, met inbegrip van het gezin, in een ambulante setting
- Zijn gebaseerd op een specifiek behandelmodel dat op wetenschappelijk verantwoorde wijze is getoetst en waarvan de effectiviteit is aangetoond
- Hebben een goed getrainde staf, en een projectleider die het vertrouwen geniet van rechtbanken, ouders en gemeentebesturen
- Stellen qua omvang wezenlijk iets voor (met een duur van minstens zes maanden).
- Zijn opgezet volgens een nauwkeurig omschreven design, en worden uitgevoerd door een goed getrainde staf, terwijl tevens sprake is van *monitoring* en evaluatie van het programma
- Zijn zodanig ingericht dat de vorderingen van de jeugdige stelselmatig worden bijgehouden, waarbij zonodig het programma wordt bijgesteld
- Kennen een nauwe en permanente samenwerking tussen de reclasseringsbegeleider en de leveranciers van het programma
- Bieden nazorg ter preventie van recidive

Wat betreft de *inhoud* van de programma's blijken gedragsmatige en cognitief-gedragsmatige methoden het beste werken, zowel voor jeugdige als voor volwassen daders. De volgende drie typen interventies bieden de beste aanknopingspunten voor een effectief ingrijpen:²

- Structuur biedende vaardigheidstrainingen en gedragstherapeutische interventies; zowel individuele, groeps- als systeeminterventies. De doelen van deze interventies zijn mede ingegeven door de kennis van risicofactoren.
- Gezins- en systeemgerichte interventies waarbij de behandelaars gedragsmatig werken en op een flexibele manier gebruik maken van verschillende strategieën en technieken
- Multimodale interventies, d.w.z. die meerdere elkaar aanvullende veranderingsstrategieën omvatten en die gericht zijn op meerdere contexten.

---

¹ Ontleend aan Redding (2000).

² Ontleend aan Bartels et al. (2001).

Op basis van deze uitkomsten wordt ervoor gepleit om zoveel mogelijk voorrang te verlenen aan ambulante vormen van interventie, zodat ook het gezin of familie van de dader nauw bij de interventie betrokken kan worden. Gebleken is dat interventies de meeste kans van slagen hebben als jeugdigen nog jong zijn en niet al te ver afgegleden. Zijn ze eenmaal 18 jaar of ouder en moeten ze voor langere tijd vastzitten, dan wordt de kans op een succesvolle aanpak snel kleiner en is het vaak te laat. Intensieve “bemoezorg” is vaak de allerbeste aanpak. De nadruk moet daarbij liggen op *continuïteit* in het contact met de individuele jeugddelinquent, en als het even kan moet het zich uitstrekken niet alleen over opeenvolgende levensfasen maar ook over uiteenlopende leefgebieden.

Gedragbeïnvloedende *behandelingen* kunnen in het kader van het strafrecht voor verschillende doeleinden worden ingezet. Bij het toepassen van behandeling moet men zich daarom altijd afvragen: gaat het in de eerste plaats om het behandelen van een waargenomen gedragsstoornis of is de interventie ook of vooral gericht op het voorkomen van recidive?

Door Kazdin (1997a) wordt met het oog op gedragsgestoorde delinquente jongeren gepleit voor een model waarin beide aspecten de aandacht krijgen. Eerst wordt door middel van behandeling een zo volledig mogelijk herstel nagestreefd, maar vervolgens wordt de zorg voortgezet om terugval te voorkomen. Dit wordt ook wel het “gebitsverzorgingsmodel” genoemd: om te beginnen wordt het gebit gesaneerd (deelname aan een behandelingsprogramma) maar vervolgens blijft de jongere regelmatig bij de tandarts terugkomen voor controle en onderhoud (nazorg).

Van een aantal sanctieprogramma's is aangetoond dat zij niet werken of zelfs schadelijk (kunnen) zijn. Dit geldt onder meer voor zogeheten *boot camps* en andere interventies waarbij afschrikking voorop staat, maar ook voor avonturen- en survivaltochten. Berechting van minderjarige delinquenten op grond van het strafrecht voor volwassenen blijkt (in Amerika) niet tot minder maar zelfs tot méér crimineel gedrag te leiden.

Screening en risicotaxatie

Wanneer de politie voor het eerst geconfronteerd wordt met een kind dat een delict pleegt, kan het nuttig zijn als er een eenvoudig instrument beschikbaar is waarmee kan worden gemeten of het hier vermoedelijk om een betrekkelijk onschuldig eenmalig vergrijp gaat, of dat het een signaal is op grond waarvan gevreesd moet worden dat er meer delicten zullen volgen. Om snel en gemakkelijk te kunnen bepalen wat voor vlees men in de kuip heeft en hoe groot het recidivegevaar eventueel is, zijn met name in Amerika en Canada een aantal instrumenten voor screening en risicotaxatie ontwikkeld. Omdat de meeste instrumenten zelfs in het buitenland nog niet goed gevalideerd zijn en het vervolgens nog maar de vraag is of zij ook in Nederland effectief zouden blijken te zijn, blijft een uitvoerige bespreking in dit rapport achterwege.

Accreditatie

In een aantal landen wordt gewerkt met een systeem van accreditatie waaraan sanctieprogramma's moeten voldoen om officieel te worden erkend. Een van de eisen waaraan programma's moeten (gaan) voldoen om geaccrediteerd te worden, is dat er een evaluatieonderzoek plaatsvindt waaruit blijkt dat de recidive afneemt. Met het oog op de Nederlandse situatie kan het een complicatie zijn dat er tot nu toe nog maar weinig werkelijk goed effectonderzoek heeft plaatsgevonden. Daardoor is het moeilijk te voorspellen welke programma's de meeste kans van slagen lijken te hebben. Het invoeren van een accreditatiesysteem is zeer gewenst maar verdient een zorgvuldige en langdurige voorbereiding.

Meer wetenschappelijk onderzoek

Door middel van wetenschappelijk onderzoek zijn inmiddels al vele risico- en protectieve factoren geïdentificeerd die het ontstaan van delinquent gedrag kunnen bevorderen dan wel afremmen. De relaties tussen blootstelling aan risicofactoren en later waargenomen delict- en ander probleemgedrag zijn echter nog lang niet alle ontrafeld. Ook over de samenhang tussen risicofactoren enerzijds en de kans van slagen van (bepaalde) interventies anderzijds, is nog betrekkelijk weinig bekend. De beste methode om hierover meer te weten te komen, is het opzetten van een grootschalig, prospectief, longitudinaal jeugdonderzoek. Voorts is het wenselijk dat instrumenten voor *screening* en risicotaxatie ook in Nederland (verder) worden ontwikkeld. De behoefte aan meer wetenschappelijk verantwoorde effectstudies in eigen land werd zojuist reeds benadrukt. De effectiviteit van de nazorg zou daarvan zeker onderdeel moeten uitmaken.

In dit rapport zijn bewezen effectieve en bewezen ineffectieve methoden scherp tegenover elkaar gesteld. Dit was mogelijk dankzij de hoge wetenschappelijke kwaliteit van met name veel in de VS verricht effectiviteitsonderzoek. Om te weten of de effectieve programma's ook in Nederland werken, moeten we met deze programma's in eigen land (meer) experimenteren en ze goed evalueren. Dat hoeft niet te betekenen dat alle reeds naar tevredenheid lopende maar nog niet geëvalueerde nu maar overboord gezet moeten worden. Ook deze verdienen het om op hun effectiviteit te worden beoordeeld. Daarnaast moet er ruimte zijn voor nieuwe

initiatieven: als een programma op basis van de beschikbare wetenschappelijke kennis aan voldoende gedragsbeïnvloedende kenmerken lijkt te voldoen, moet het mogelijk zijn om ook dat bij wijze van proef toe te passen, en uiteraard te evalueren. Tot nu toe heeft in Nederland nog maar weinig effectonderzoek plaatsgevonden dat voldeed aan de eis “experimenteel” of “quasi-experimenteel”. In opdracht van de Directie Sancties, Reclassering en Slachtofferzorg (DSRS) van het Ministerie van Justitie wordt momenteel door het WODC een handboek ontwikkeld met tips en aanwijzingen voor het wetenschappelijk verantwoord opzetten van effectevaluaties van strafrechtelijke interventies. Binnen enkele jaren moet dit gereed zijn.

In 5.3.2 werd verwezen naar een systeem van accreditatie waarmee in een aantal andere landen reeds wordt gewerkt. Een van de eisen waaraan programma's moeten (gaan) voldoen om geaccrediteerd te worden, is dat er een evaluatieonderzoek plaatsvindt waaruit blijkt dat de recidive afneemt (zie 5.5). Zolang niet voldoende bekend is over de effectiviteit van strategieën en programma's, kan wellicht worden begonnen met een systeem van voorlopige accreditaties.

1 Inleiding

In verkiezingstijd is de toenemende jeugdcriminaliteit altijd een dankbaar onderwerp voor kandidaat-lijsttrekkers. Hoogste tijd voor een hardere aanpak! Ook in nieuwjaarstoespraken van politiecommissarissen is het een geliefd thema. Zo probeert men in te spelen op gevoelens van onveiligheid onder de bevolking. Intussen beseft de overheid gelukkig maar al te goed dat een louter repressieve aanpak niet het juiste antwoord is op de zich verhardende jeugdcriminaliteit. “Vroegtijdig, snel en consequent” waren de trefwoorden van de Commissie Van Montfrans (1994) en die zijn ook nu nog actueel, hoewel in de nieuwste kabinetsnota het zwaartepunt ietwat verlegd is in de richting van “vasthoudend en effectief”. Het begrip “effectief” vormt de kern van deze literatuurstudie.

In 2001 werd onder redactie van Loeber, Slot en Sergeant een rapport uitgebracht waarvan de teneur is dat in Nederland weliswaar erg veel gebeurt op het gebied van de aanpak van jeugdcriminaliteit, maar dat in feite over de effectiviteit van preventieve en repressieve maatregelen nog nauwelijks iets bekend is (Loeber et al., 2001). Volgens deze onderzoekers is er in Nederland sprake van een “projectenmachine”: er wordt veel geld beschikbaar gesteld voor allerlei projecten, maar vervolgens worden die niet goed geëvalueerd en moeten ze vaak na verloop van korte tijd alweer stoppen, namelijk als het geld op is.

Om erachter te komen welke maatregelen werkelijk effectief zijn en welke niet, is het verrichten van wetenschappelijk onderzoek in eigen land een belangrijke voorwaarde. Daarnaast is het, zeker voor een klein land als het onze, verstandig om te kijken naar wat er in het buitenland zoal gebeurt en wat wij daar van kunnen leren.

1.1 Probleemstelling / onderzoeksvragen

Het leek ook de samenstellers van de kabinetsnota nuttig om eens over de landsgrenzen heen te (laten) kijken. Zijn wij het enige land waar de jeugdcriminaliteit verontrustende proporties aanneemt? Zijn er elders goede voorbeelden die wij zouden kunnen volgen? Het WODC heeft deze probleemstelling vertaald in de volgende onderzoeksvragen:

- 1 Hoe ontwikkelt de jeugdcriminaliteit zich globaal in andere West-Europese landen?
- 2 Welk beleid voeren overheden in (enkele van die) andere landen?
- 3 Welke aanpakken hebben elders in de wereld - ook buiten Europa - hun (in)effectiviteit bewezen? Op deze derde vraag ligt het accent.

1.2 Uitwerking onderzoeksvragen

ad 1) Er wordt volstaan met het geven van een beperkt kwantitatief overzicht op basis van voorhanden literatuur, gebaseerd op politiecijfers en cijfers op basis van *self report*. Hierbij wordt onder meer aandacht besteed aan de vraag of de beschikbare de cijfers betrouwbaar zijn en in hoeverre de gegevens uit verschillende landen vergelijkbaar zijn.

ad 2) Aanpak jeugdcriminaliteit elders in Europa

Vanwege beperkingen in tijd en budget was het niet mogelijk om van veel Europese landen een beschrijving te geven. Er moest een keuze worden gemaakt, en die is gevallen op Duitsland en Engeland. Voor elk van beide landen wordt een schets gegeven van vigerende wetgeving op het gebied van jeugdhulpverlening en jeugdstrafrecht. Voor Engeland en een tweetal Duitse deelstaten (Nordrhein-Westfalen en Baden-Württemberg) wordt het overheidsbeleid inzake de aanpak en preventie van jeugdcriminaliteit kort weergegeven en worden enkele projecten beschreven die met steun van de overheid worden uitgevoerd.

ad 3) Effectiviteit van aanpakken elders ter wereld

In dit rapport wordt een onderscheid gemaakt tussen enerzijds preventie van jeugdcriminaliteit, anderzijds reacties op reeds gepleegde jeugdcriminaliteit.

Preventieve interventies kunnen bestaan uit strategieën of programma's die worden aangewend op verschillende sociale domeinen (bijv. gezin, school, wijk); zij kunnen gericht zijn op kinderen of jeugdigen van uiteenlopende leeftijden, vanaf zeer jong. Ook zijn er verschillende interventieniveaus (universeel, risicogroepen, individueel) en uitkomstmaten (bijv. agressief gedrag, druggebruik, gedragsstoornissen) te onderscheiden.

Ook *strafrechtelijke interventies* kunnen bestaan uit strategieën of programma's die worden aangewend op verschillende sociale domeinen (bijv. gezin, school, wijk). Hier zijn ambulante en (semi)residentiële interventies te onderscheiden. Strafrechtelijke interventies voor jeugdigen zijn in ons land toepasbaar bij jeugdigen van 12 tot 18 jaar; kinderen onder de twaalf kunnen niet strafrechtelijk worden vervolgd. Het interventieniveau ligt in beginsel vast, aangezien het jeugdstrafrecht zich per definitie richt op individuele jeugdigen. Doel van strafrechtelijke interventies is (naast overige strafdoelen) het terugdringen van recidive; een strafrechtelijke interventie verdient pas de kwalificatie effectief als kan worden aangetoond dat de recidive als gevolg daarvan afneemt of achterwege blijft.

Ten aanzien van al deze soorten van preventie en interventie is wereldwijd onvoorstelbaar veel effectiviteitsonderzoek gedaan. De wetenschappelijke kwaliteit van veel van dit onderzoek laat te wensen over, maar met name in de Verenigde Staten zijn de afgelopen jaren tal van degelijke onderzoeksprojecten uitgevoerd, die voor anderen weer het object vormden van overzichtsstudies en meta-analyses. Dit rapport biedt een "overzicht van overzichten" van interventies waarvan (aan de hand van specifieke criteria) met zekerheid is komen vast te staan dat zij hetzij effectief, hetzij ineffectief zijn.

1.3 Methode van onderzoek

Om een beeld te kunnen schetsen van de ontwikkeling van de jeugdcriminaliteit elders in Europa is literatuuronderzoek verricht en zijn diverse internetsites geraadpleegd. De literatuur werd verzameld via de afdeling Documentaire Informatie Voorziening (DIV) van het WODC. Met betrekking tot effectiviteitsonderzoek is gezocht naar overzichtsstudies en meta-analyses van 1995 en later; via deze werden vervolgens relevante andere titels (sommige ook van oudere datum) opgevraagd. Voor een beschrijving van wetgeving, beleid en een aantal projecten in Engeland en Duitsland via dezelfde weg literatuur gezocht en geraadpleegd, maar verreweg de meeste informatie op dit gebied werd aan de hand van talloze zoekopdrachten (via het zoekprogramma Google) van het internet gehaald.

Met betrekking tot *preventie* moest gezien de vele beschikbare publicaties een aantal beperkingen worden aangebracht, liefst zodanig dat de kans dat juist die strategieën en preventies zouden komen "bovendrijven" die met zekerheid het meest (in)effectief zijn, zo groot mogelijk was. Daarom is (zowel in de vakliteratuur als op het internet) gezocht naar systematische overzichtsstudies die de preventie van jeugddelinquentie en/of geweld tot onderwerp hadden en waarbij strikte wetenschappelijke criteria werden gehanteerd ten aanzien van de in die studies op te nemen onderzoeken. Deze zoektocht heeft zeven studies opgeleverd. Zij maken vrijwel alle zeven onderscheid tussen "effectieve" en "veelbelovende" programma's. Sommige programma's komen in de ene publicatie als effectief uit de bus en in een andere als veelbelovend; in dit rapport worden - met het oog op een noodzakelijke inperking - alleen die preventieprogramma's besproken, die in *minstens twee* van de overzichtsstudies als effectief programma werden aangemerkt. Twee van de zeven studies geven ook een overzicht van programma's waarvan is aangetoond dat zij *niet* effectief zijn; die worden in dit rapport *alle* besproken.

Met betrekking tot de effectiviteit van strafrechtelijke interventies is een andere zoek- en analysemethode gevolgd. In de eerste plaats zijn de zeven zojuist genoemde studies opnieuw geraadpleegd voor zover daar individueel gerichte programma's aan bod kwamen die de preventie van recidive betroffen. Verder is gezocht naar andere systematische overzichtsstudies en naar meta-analyses, in principe van over de hele wereld. Ook hier geldt dat alleen interventies waarvan is komen vast te staan dat zij ofwel bewezen effectief zijn ofwel bewezen niet-effectief, in het rapport worden besproken. De eis dat effectieve programma's in minstens twee overzichtsstudies als zodanig uit de bus moeten komen, is echter in dit geval niet gesteld omdat de aantallen programma's niet dermate groot waren dat een dergelijke inperking hier nodig was.

1.4 Indeling rapport

De ontwikkeling van de jeugdcriminaliteit elders in Europa wordt besproken in hoofdstuk 2.

In hoofdstuk 3 staat de aanpak van de jeugdcriminaliteit in Engeland en Duitsland centraal. Hoofdstuk 4 is gewijd aan effectieve preventie, hoofdstuk 5 aan effectief jeugdstrafrecht.

In hoofdstuk 6 wordt teruggekeken op de hoofdstukken 2 tot en met 5, en worden ter afsluiting enkele suggesties voor nader onderzoek gedaan, alsmede een aantal beleidsaanbevelingen.

2 Ontwikkeling van de jeugd-criminaliteit in Europa

Niet alleen in Nederland maar ook in andere Europese landen is de bezorgdheid over stijgende jeugdcriminaliteit toegenomen, in het bijzonder waar het de geweldscriminaliteit betreft. Neemt alleen de vrees toe of ook de criminaliteit zelf? Vanuit wetenschappelijke hoek is er al bij herhaling op gewezen dat de beschikbare officiële statistieken wellicht geen betrouwbare weergave van de werkelijkheid vormen (onder meer Van de Bunt en Bijleveld, 1999; Wittebrood en Junger, 1999). Tal van vertekenende factoren, zowel in positieve als in negatieve richting, kunnen de werkelijkheid geweld aandoen. Met name een gebrekkige en/of onvolledige registratie van delicten is vaak storend, en maakt vergelijkingen hachelijk. Voor een overzicht van meer vertekenende factoren zie Bol et al. (1998).

Behalve met deze vertekeningen moeten we bij internationale vergelijkingen ook rekening houden met verschillen in cijfers die zijn toe te schrijven aan verschillen in de strafwet en de strafrechtspleging van de diverse landen. De ondergrens van strafrechtelijke vervolgbaarheid bijvoorbeeld varieert per land. In Nederland ligt deze grens bij 12 jaar, in Duitsland bij 14 jaar; in Engeland bij 10 jaar en in Schotland (sinds 1995) bij 8 jaar. In België daarentegen kan een jeugdige pas worden vervolgd vanaf zijn zestiende; delicten die hij pleegt voor die tijd komen niet in de misdaadstatistieken terecht. Ook de delictomschrijvingen variëren per land. Maar ondanks alle kanttekeningen en beperkingen bestaat toch de behoefte om, ook al is het gebrekkig en globaal, ter vergelijking met het eigen land kennis te nemen van de ontwikkelingen in andere landen. Daartoe kan men in de eerste plaats kijken naar de officiële politiestatistieken, en in de tweede plaats naar cijfers op basis van self-report. Hoewel deze methoden van registreren ieder hun eigen beperkingen hebben, kunnen zij in combinatie mogelijk een meer compleet beeld verschaffen. Sommige auteurs verwijzen ook naar slachtofferstudies; die leveren echter voor dit rapport geen nuttige informatie op zolang wel de (jeugdige) leeftijd van de slachtoffers bekend is maar niet die van de daders.

2.1 Ontwikkelingen in Nederland

Deze beschrijving van de ontwikkelingen in Nederland is grotendeels ontleend aan Bol en Ter Horst-van Breukelen (2001). Bezien op de lange termijn (1960-1999) worden de volgende ontwikkelingen door hen als het meest opmerkelijk bestempeld:

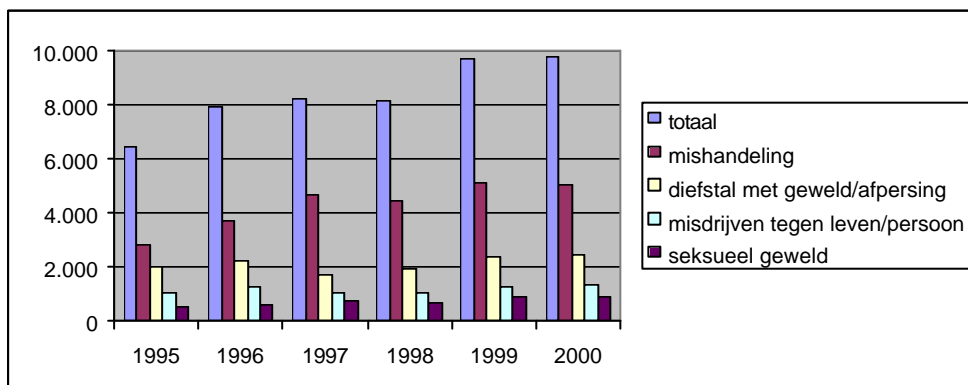
- Het totale aantal minderjarige verdachten is in de periode 1960-1980 verdubbeld; sindsdien is het beeld wisselend
- Van alle vormen van jeugdcriminaliteit is sinds het begin van de jaren '60 de delictcategorie vernielingen en misdrijven tegen openbare orde en veiligheid het sterkst toegenomen
- De criminaliteit van meisjes blijft nog steeds ver achter bij die van jongens; *mishandeling* gepleegd door meisjes is echter in enkele decennia sterk toegenomen

In deze paragraaf beperken we ons verder tot een beschrijving van ontwikkelingen op de korte en de middellange termijn. Om te beginnen worden op basis van politiecijfers de ontwikkelingen besproken voor drie delictcategorieën, te weten geweldsmisdrijven, vermogensmisdrijven en vernieling alsmede misdrijven tegen openbare orde en gezag. Vervolgens worden cijfers gepresenteerd op basis van self-report studies. Recentere cijfers dan de hier gepresenteerde zijn helaas niet beschikbaar.

2.1.1 Jeugdcriminaliteit op basis van politiecijfers

De nu volgende cijfers hebben betrekking op gehoorde minderjarige verdachten (van 12 tot en met 17 jaar).

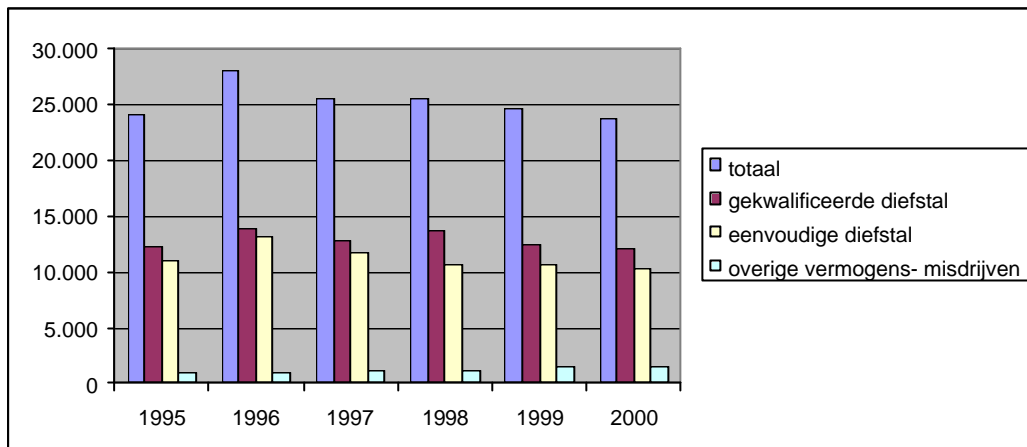
Figuur 1: Politiecijfers geweldsmisdrijven 1995-2000

Bron: CBS

Op het gebied van geweldsmisdrijven hebben zich in deze periode *in de onderlinge verhoudingen* geen grote wijzigingen voorgedaan (zie figuur 1). Wel is de geweldscriminaliteit in haar totaliteit toegenomen.

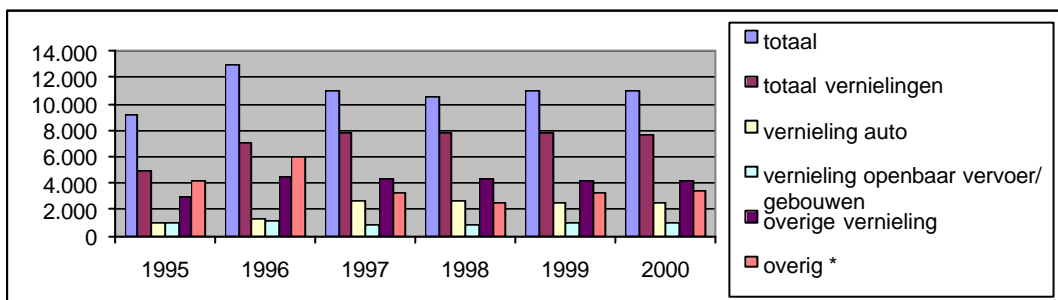
Figuur 2: Politiecijfers vermogensmisdriven, 1995-200

Bron: CBS

Uit figuur 2 blijkt dat de afname (ten opzichte van 1997) van eenvoudige diefstal in 1998 nog ten koste leek te zijn gegaan van een toename van gekwalificeerde diefstal. Dat gaat echter niet op voor de jaren 1999 en 2000, want daar is te zien dat (ten opzichte van 1998) bij een gelijkblijvend niveau van eenvoudige diefstal, de gekwalificeerde diefstal in omvang is afgenomen.

Figuur 3: Politiecijfers vernielingen en openbare orde en gezag, 1995-2000

* onder overig vallen: misdrijven tegen de openbare orde en gezag; discriminatie, gemeengevaarlijke misdrijven en schennis der eerbaarheid

Bron: CBS

Figuur 3 laat zien dat zich in het jaar 1996 een echt forse toename van het totaal aantal vernielingen heeft voorgedaan, waarna het aantal op dit hoge niveau is gebleven.

2.1.2 Jeugdcriminaliteit op basis van 'self-report'

Bekende reeksen 'self-report' studies die betrekking hebben op jeugdcriminaliteit, zijn die van het WODC en die van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP).

De WODC 'self-report' studies worden in principe om de twee jaar gehouden; de laatste rapportage betreft de periode 1980-1998 (Kruissink en Essers, 2001). In de WODC-enquêtes wordt gevraagd naar strafbare feiten gepleegd in het afgelopen (school)jaar. Tabel 1 laat zien hoeveel van de ondervraagde jongeren te kennen gaven in het schooljaar 1998 een of meer van de genoemde delicten te hebben gepleegd. Bij de meeste feiten is er sprake van een grillig verloop. Na een stijging over de hele linie in 1996, doet zich in 1998 weer een daling voor.

Tabel 1: Jeugdigen van 12 t/m 17 jaar die zeggen in 'het afgelopen schooljaar' een delict te hebben gepleegd, 1988-1998, in %

Delict	1988	1990	1992	1994	1996	1998

						(in %)
Iemand lastig vallen	9,9	12,0	11,8	14,1	14,6	9,9
Iemand verwonden met een wapen	–	0,6	0,4	0,4	1,1	1,4
Iemand in elkaar slaan	1,9	2,7	2,7	2,7	3,3	2,6
Bedreiging om geld te krijgen	–	–	0,4	0,3	0,5	0,3
Heling	3,5	4,1	4,0	4,2	8,6	6,1
Fietsendiefstal	2,1	3,0	2,7	1,3	3,1	3,5
Inbraak/insluiping	1,5	1,6	1,3	1,6	1,2	1,4
Diefstal uit telefooncel/-automaat	–	1,2	1,0	1,1	2,3	1,3
Diefstal op school	–	6,5	8,4	7,2	10,1	7,2
Winkeldiefstal	5,4	7,4	6,6	7,0	10,0	7,4
Vernieling	8,9	9,9	10,5	9,1	14,6	10,6
Graffiti	10,3	8,8	8,6	10,1	11,1	11,0
Brandstichting	3,8	5,0	3,8	4,3	5,3	5,1

Bron: WODC, 2001

Door het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) wordt om de twee jaar een Nationaal Scholierenonderzoek verricht (jongeren van 12 t/m 24 jaar), waarin diverse vormen van probleemgedrag aan de orde komen. De laatste rapportage heeft betrekking op de periode 1992 tot en met 1999 (Wittebrood, 2000). Voor negen delicten werd gevraagd of jongeren deze de afgelopen 12 maanden hadden gepleegd. Zie tabel 2.

Bij een onderlinge vergelijking tussen tabel 1 en tabel 2 is de geringe overlap tussen de onderscheiden categorieën opvallend. Opmerkelijker nog zijn de verschillen die uit de bus komen voor enkele delictvormen die wel in beide onderzoeken zijn opgenomen: fietsendiefstal en winkeldiefstal. Bij winkeldiefstal is nog enige overeenkomst te bespeuren in die zin dat 1996 een “slecht” jaar was, maar kijken we bijvoorbeeld naar fietsendiefstal in het jaar 1994, dan is het verschil wel erg groot.

Tabel 2: Percentage scholieren dat de voorafgaande 12 maanden een bepaald delict zegt te hebben gepleegd, 1992-1999

	1992	1994	1996	1998
				in%
Gewelddelicten				
Deelgenomen aan serieuze vechtpartij op school	-	6,7	6,6	7,3
Deelgenomen aan serieuze vechtpartij buiten school	-	11,7	13,1	12,2
Iemand zo geslagen dat hij/zij verbonden moet worden of naar een dokter moest	8,0	8,6	8,0	8,1
Diefstaldelicten				
fiets gepikt	6,4	6,0	5,5	6,2
iets uit een winkel gestolen	8,7	9,8	11,4	8,2
iets anders gestolen (minder dan 50 gld. waard)	6,3	7,3	7,7	6,4
iets anders gestolen (meer dan 50 gld. waard)	2,9	3,4	3,1	3,6
Vandalisme				
Opzettelijk schooleigendommen vernield	5,4	6,4	6,6	6,9
Opzettelijk iets op straat vernield	9,5	10,6	10,9	10,7
in aanraking geweest met de politie	12,3	12,9	12,9	11,8

Bron: NIBUD/SCO, Nationaal Scholierenonderzoek (1992-1999).

Ook een vergelijking tussen politiecijfers en self-reportcijfers valt moeilijk te maken. De tendens van toenemende gewelddadigheid komt niet terug in de gegevens op basis van self-report. Maar dat was te verwachten aangezien juist plegers van de meer ernstige (gewelddelicten) dit in het kader van een self-report onderzoek niet gemakkelijk zullen toegeven.

2.2 Nederland ten opzichte van andere Europese landen: een momentopname

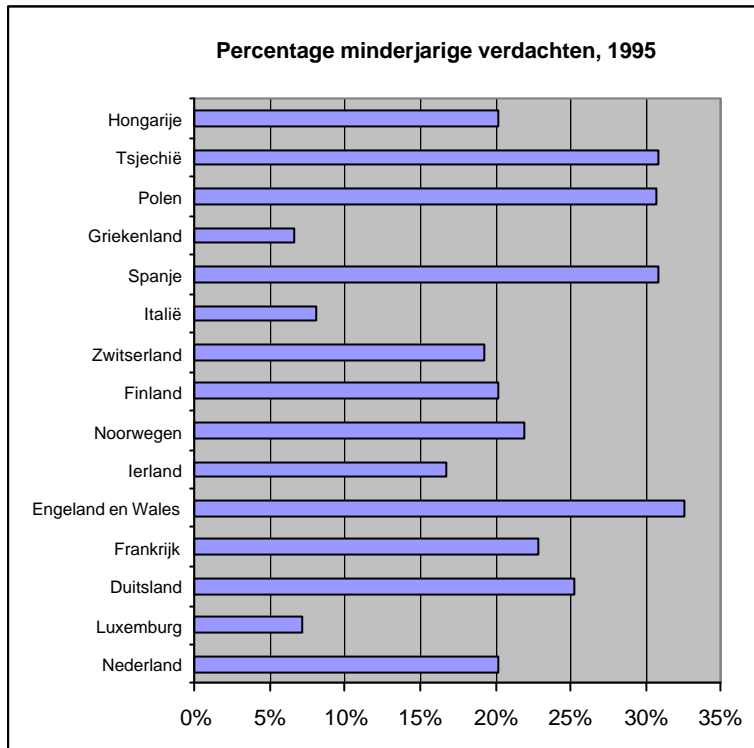
Een betrekkelijk recente "momentopname" waarin een vergelijking wordt gemaakt tussen de jeugdcriminaliteit in Nederland en die in andere landen, is ontleend aan Smit (2001).

In figuur 4 is afgebeeld hoe de percentages minderjarige verdachten (ten opzichte van de percentages meerderjarige verdachten) zich onderling verhouden voor een groot aantal Europese landen. We zien hier dat Nederland (althans in 1995) niet erg afweek van het gemiddelde. Zeer hoog was in dat jaar het aandeel minderjarige verdachten in Engeland, Spanje en in een aantal Oost-Europese landen.

Een nadere uitsplitsing is weergegeven in tabel 3.

Figuur 4: Percentage minderjarige verdachten in enkele Europese landen, 1995

Bron: European Sourcebook

Tabel 3: Percentage minderjarige verdachten, uitgesplitst naar delict, 1995

Land	diefstal	diefstal met geweld	drugs	inbraak totaal	mishandeling	moord en doodslag *	verkrachting
Nederland	21,1	25,3	3,5	23,2	15,4	7,9	13,5
Luxemburg	17,3	16,1	4,8	4,5	5,0	6,0	2,2
Engeland en Wales	40,9	45,4	12,2	36,3	23,3	6,0	8,0
Ierland	15,3	16,8	4,6	27,0	15,0	8,8	9,9
Frankrijk	28,0	30,9	10,4	29,8	12,2	7,2	15,2
Duitsland	29,6	35,5	11,7	31,5	16,2	6,3	7,9
Noorwegen	28,8	15,4	6,3	27,1	14,5	9,9	15,6
Zweden	24,5	27,7	4,3	25,2	19,6	6,8	8,2
Finland	24,0	27,3	8,7	-	12,9	4,5	5,6
Zwitserland	30,7	32,6	8,0	26,4	11,7	6,9	4,9
Oostenrijk	26,4	28,4	19,5	33,9	12,3	3,8	7,6
Italië	9,1	6,1	3,1	22,8	2,3	2,5	3,4
Spanje	-	17,5	-	15,1	-	-	3,5
Griekenland	11,1	3,9	1,0	11,9	0,9	4,0	4,7
Polen	29,1	26,5	1,4	38,4	16,7	6,3	13,4
Tsjechië	32,5	32,1	19,2	34,6	10,9	5,3	9,4
Hongarije	20,4	27,6	3,7	24,5	9,5	4,7	12,2
Roemenië	21,5	22,0	4,2	-	4,6	5,3	11,4
Bulgarije	23,1	5,3	-	27,3	6,7	7,6	15,3
Turkije	10,0	3,6	6,5	-	4,9	2,7	3,1
Estland	25,0	25,9	0,0	30,4	6,1	4,4	33,7
Letland	23,3	20,2	1,4	-	5,4	4,1	25,0

*) inclusief poging.

Bron: European Sourcebook

De jeugdcriminaliteit in Engeland & Wales stijgt in 1995 enorm, ook in vergelijking met andere landen in Europa. Hoe de jeugdcriminaliteit in Engeland en Wales zich na 1995 verder heeft ontwikkeld wordt nader besproken in paragraaf 2.4. In tabel 3 is te zien dat relatief veel diefstal wordt gepleegd door minderjarigen in Tsjechië; Oostenrijk en Tsjechië hebben naar verhouding veel minderjarige plegers van drugsdelicten. In Polen bevinden zich veel jeugdige inbrekers. Nederland komt op de derde plaats als het gaat om moord en doodslag, achter Ierland en Noorwegen. Opvallend zijn in tabel 3 de hoge percentages verkrachtingen door minderjarigen in Estland en Letland.

2.3 Ontwikkelingen in Europa op basis van politiecijfers en *self-report*

Algemeen beeld

Estrada (1999) schetst een beeld van de ontwikkeling der jeugdcriminaliteit in tien Europese landen voor de periode 1950-1995. Hij baseert zich op politiecijfers, self-report en slachtofferstudies. Uit zijn studie blijkt dat jeugdcriminaliteit voor een groot deel bestaat uit diefstal en vernieling. Tevens blijkt dat de politie in de jaren negentig veel meer jongeren registreerde dan in de jaren vijftig. Niet alle vormen van criminaliteit zijn echter in gelijke mate toegenomen. In het algemeen geldt dat na een gestage stijging vanaf 1950 tot midden jaren '70 / begin jaren '80, vervolgens een periode van stabilisatie intrad. Een uitzondering vormt de geweldscriminaliteit (zie tabel 4).

Pfeiffer, die de ontwikkeling van de jeugdcriminaliteit in Europa beschrijft voor de jaren '80 en de eerste helft van de jaren '90, komt tot de conclusie dat ook de niet-gewelddadige vormen van criminaliteit zijn blijven stijgen (Pfeiffer, 1998). Als voorbeeld noemt hij Italië, waar de politiecijfers laten zien dat vermogensdelicten gepleegd door jeugdigen (14-17 jaar) in de periode 1986 tot 1993 meer dan verdubbelden.

Ontwikkeling van geweldscriminaliteit

De Waard et al. (1998) vergeleken Nederlandse cijfers met betrekking tot geweldscriminaliteit gepleegd door jeugdigen, met die van tien andere landen.¹ In alle Europese landen is een stijging te zien. Volgens de auteurs is deze in de meeste landen hoger dan bij ons, en wel in Zwitserland, Denemarken, Zweden, Italië, Engeland & Wales, en in Polen. In Frankrijk en Duitsland is de situatie vergelijkbaar met de Nederlandse; alleen in Oostenrijk is de groei minder sterk. Niet alleen stijgt de geweldscriminaliteit in de meeste landen, ook werd een versnelling in het stijgingstempo waargenomen.

Zoals gezegd bestudeerde ook Pfeiffer (1998) de ontwikkeling van de geweldscriminaliteit in Europa. In alle door hem bestudeerde landen begon de geweldscriminaliteit onder jeugdigen in het midden van de jaren '80 of in het begin van de jaren '90 snel toe te nemen; in sommige landen zelfs met 50 tot 100 procent. In Engeland & Wales steeg het aantal jeugdigen van 14 tot 16 jaar dat met de politie in aanraking kwam naar aanleiding van een geweldsdelict, van 360 per 100.000 in 1986 tot 580 per 100.000 in 1994. In Duitsland was de stijging nog sterker: in voormalig West-Duitsland steeg het aantal 14-18jarige jeugdigen die werden verdacht van een geweldsdelict van 300 per 100.000 in 1984 tot 760 per 100.000 in 1995. In het voormalige Oost-Duitsland vielen die cijfers nog 60 tot 80 procent hoger uit.

Ook Estrada (1999) stelt vast dat de trend in de (geregistreerde) geweldscriminaliteit van jongeren verschilt van de algemene trend. Met uitzondering van Finland en Schotland vertonen vrijwel alle Europese landen de laatste tien tot vijftien jaar een stijgende lijn. In Engeland en Finland is de stijging continu voor de periode 1980-1995. De toename die zich in de officiële cijfers vanaf het eind van de jaren tachtig aftekent in Denemarken, Duitsland, Nederland, Noorwegen en Zweden, is volgens Junger-Tas (1996) ten dele toe te schrijven aan een intensiever opsporings- en vervolgingsbeleid ten aanzien van met name lichtere vormen van geweldsmisdrijven. In het Sociaal en Cultureel Rapport van het jaar 2000 is in hoofdstuk 14 (pagina 579) een tabel opgenomen ontleend aan Estrada (1999). Deze wordt hieronder afgebeeld (tabel 4).

Tabel 4: Trends in jeugdcriminaliteit en trends in geweldscriminaliteit van jongeren in verschillende Europese landen

	Algemene trend in jeugdcriminaliteit 1950-1995	Trend in geweldscriminaliteit van jongeren, 1950-1995
Nederland	Scherp stijgende trend tot het begin van de jaren tachtig, gevolgd door afvlakking	Stabiel tot het eind van de jaren tachtig. Daarna toename gedurende de jaren negentig volgens
<i>West-Europa</i> (West-)Duitsland	Min of meer ononderbroken stijging gedurende de hele periode	Stabiel tussen 1984 en 1989. Daarna een scherpe toename in de jaren negentig, volgens de officiële statistieken
Oostenrijk	Stabiel sinds de eerste helft van de jaren zeventig	Gegevens ontbreken
Zwitserland	Scherp stijgende trend tot begin jaren zeventig, daarna afvlakking	Geen toename gedurende de jaren tachtig. Mogelijk een breuk in deze trend en een toename in de jaren negentig
Engeland en Wales	Min of meer ononderbroken stijging gedurende de hele periode	Stijgend gedurende de hele periode volgens zowel politiegegevens als slachtoffergegevens
Schotland	Opwaartse trend tot het begin van de jaren tachtig gevolgd door een afvlakking	Geen toename volgens politiegegevens en slachtoffergegevens
<i>Noord-Europa</i> Denemarken	Scherp opwaartse trend tot de eerste helft van de jaren zeventig, gevolgd door een afvlakking	egenstrijdige indicatoren. Toename volgens criminaliteitsstatistieken. Stabiel volgens ziekenhuisstatistieken
Finland	Min of meer ononderbroken toename tot 1990, gevolgd door een reductie in de jaren negentig	Tegenstrijdige indicatoren. Toename volgens criminaliteitsstatistieken. Afname volgens slachtofferenquêtes
Noorwegen	Scherp stijgende lijn tot de eerste helft van de jaren zeventig, gevolgd door een afvlakking	Tegenstrijdige indicatoren gedurende de jaren tachtig. Toename gedurende de jaren negentig volgens zowel criminaliteitsstatistieken als de

¹ De vergelijkingen hadden noodgedwongen betrekking op verschillende tijdsperioden met elk weer een andere duur in jaren.

		slachtofferenquêtes
Zweden	Scherp stijgende trend voor de eerste helft van de jaren zeventig, daarna een afvlakking	Tegenstrijdige indicatoren. Toename gedurende de jaren negentig volgens de criminaliteitsstatistieken. Stabiel volgens zelfrapportagegegevens en slachtoffersurveys
Bron: SCP (2000)		
Oorspronkelijke bron: Estrada (1999)		

Box 2.1

Onderstaande berichtjes werden aangetroffen op het internet.

Volgens een bericht in de digitale krant "Pravda online" (4 december 2001) is de jeugdcriminaliteit in *Portugal* in het jaar 2000 met 8.5 % toegenomen. Dit zou blijken uit een rapport van de Portugese ministeries van justitie en van binnenlandse zaken. Vooral de toename van jeugdcriminaliteit gepleegd in groepsverband neemt verontrustende vormen aan. Het zou regelmatig voorkomen dat groepen van 30 tot 40 jongens gewapend met messen en honkbalknuppels overvallen plegen op supermarkten; vaak zouden dit jongens van Afrikaanse herkomst zijn, woonachtig in sloppenwijken.

De website van het Zwitserse kanton *Basel* presenteert gegevens voor dat kanton over het jaar 2000. De jeugdcriminaliteit nam toe, en wel met name de straatroof. Van de 31 opgepakte roofovervallers waren er 21 jonger dan 18 jaar; dit waren overwegend veelplegers en (wat wij zouden noemen) harde kern jongeren.

2.4 Ontwikkelingen in Engeland

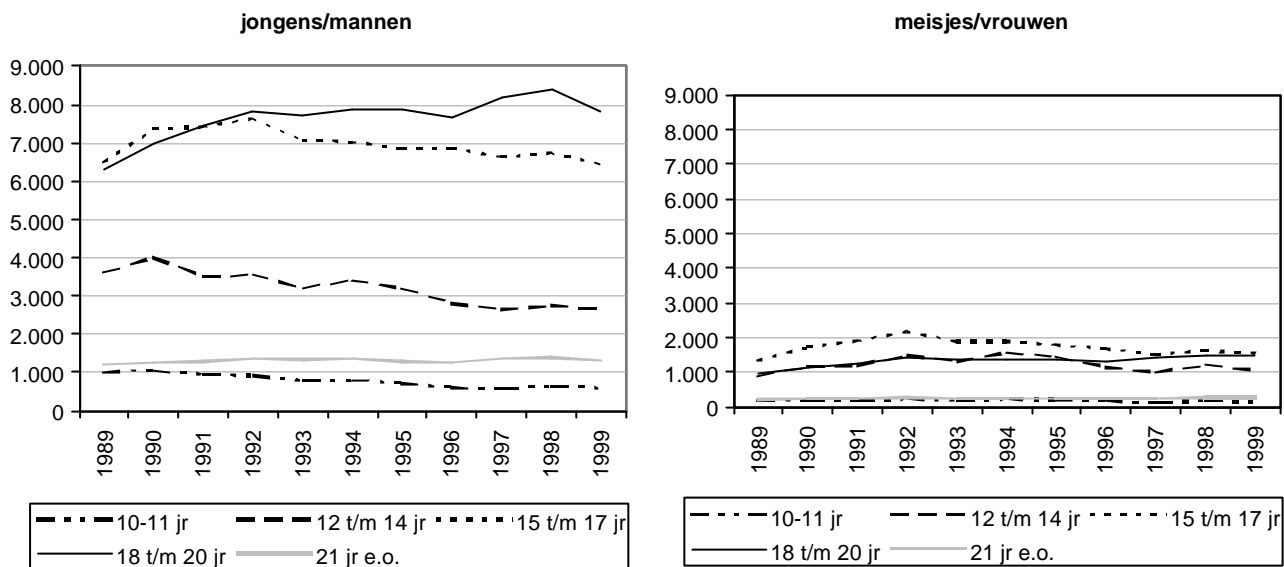
Deze en de volgende paragraaf kunnen worden gezien als een voorschot op hoofdstuk 3, waarin aandacht wordt besteed aan de aanpak van jeugdcriminaliteit in enkele buurlanden, te weten Engeland en Duitsland. Informatie voor deze paragraaf is voornamelijk geput uit East en Campbell (2001). Naar de overige bronnen worden telkens ter plekke verwezen.

Jeugdcriminaliteit op basis van politie- en justitiestatistieken

In Engeland worden globaal twee categorieën misdrijven onderscheiden: de *summary offences* (vrij eenvoudig) en de *indictable offences*, waarop relatief zware straffen staan. Onderstaande gegevens hebben betrekking op plegers van *indictable offences*, per 100.000 van de bevolking. De meest recente cijfers voor Engeland die beschikbaar zijn, betreffen het jaar 1999. Het totale aantal geregistreerde *indictable offences* was 1.118 per 100.000 van de bevolking in 1999, hetgeen een afname van 52 betekent ten opzichte van 1998. Deze afname tekende zich af bij alle leeftijdsgroepen en bij beide seksen. Naar verhouding werden de meeste delicten gepleegd door jongens /mannen van 18-20 jaar, namelijk 7.816 per 100.000 van de bevolking. Van de vrouwen / meisjes pleegden naar verhouding die van 15 tot 17 jaar de meeste delicten: 1.549 per 100.000. Voor een afbeelding van de ontwikkeling sinds 1989 zie figuur 5.

Figuur 5: Jongens en meisjes schuldig bevonden aan of door de politie gewaarschuwd i.v.m. misdrijven (*indictable offences*); per 100.000 van de bevolking, naar leeftijdsgroep

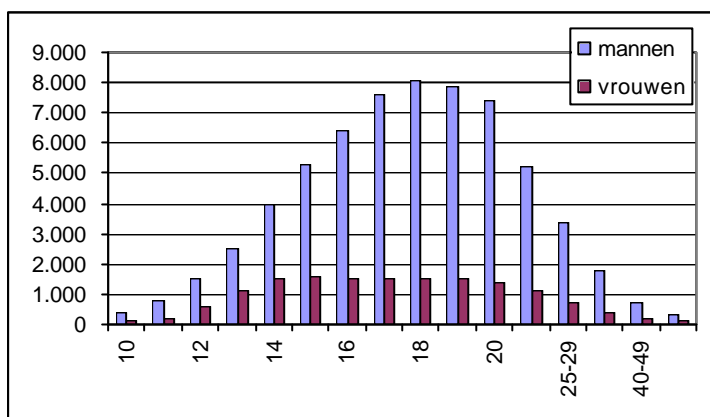
Bron: Home Office

Er zijn aanwijzingen voor dat zich bij de politie met name ten aanzien van jeugdige daders een toename heeft voorgedaan in het gebruik van waarschuwingen en andere alternatieve vormen van afdoening. Op basis van een overzicht uit 1995 is bekend dat alternatieve afdoeningen in dat jaar het meest gebruikt werden bij jeugdigen van 16 jaar en jonger; 37 % van de 10-13 jarigen kreeg een alternatieve afdoening en 19 procent van de 14-16 jarigen, althans bij de politiekorpsen anders dan de Metropolitan Police (Londen). De corresponderende percentages betreffende arrestaties door de Londense politie bedroegen respectievelijk 45% en 32 %. Deze toename in het gebruik van alternatieve afdoeningsvormen kan volgens het Home Office de substantiële afname helpen verklaren in het aantal jongeren (met name jongens van 10 tot 14 jaar) die werden schuldig bevonden dan wel een waarschuwing kregen per 100.000 van de bevolking naar aanleiding van indictable offences sinds het jaar 1988 (Police Disposals, 1996).

De leeftijd waarop mannen de meeste delicten plegen (op basis van bekend geworden misdrijven) ligt sinds 1988 bij 18 jaar. In 1999 bedroeg het aantal delicten 8.112 per 100.000 van de bevolking, hetgeen ruim 900 minder is dan in 1988. De cijfers voor mannen laten een daling zien voor alle leeftijden behalve die van 14 jaar en van 20 jaar. De topleeftijd bij de meisjes bleef staan bij 15 jaar, op 1.639 delicten per 100.000 van de bevolking. Deze topleeftijd schommelde de afgelopen 10 jaar tussen de 14 en 15 jaar maar steeg tot 18 jaar in 1997. De cijfers voor vrouwen namen voor bijna alle leeftijden af behalve voor een aantal leeftijdsgroepen boven de 20 jaar. Zie figuur 6 voor een overzicht met betrekking tot het jaar 1999.

Figuur 6: Personen schuldig bevonden aan of gewaarschuwd i.v.m. misdrijven (*indictable offences*); per 100.000 van de bevolking, naar leeftijd, 1999

Bron: Home Office

Jeugdcriminaliteit op basis van self-report

East en Campbell (2001) en Campbell en Harrington (2000) geven een samenvatting van een self-report onderzoek, de zogeheten Youth Lifestyle Survey (YLS) in het kader waarvan een tweede meting werd verricht in de periode oktober 1998 - januari 1999. Bijna 5000 jongeren van 12 tot 30 jaar werden ondervraagd, onder meer over door hen gepleegde delicten.² Bijna een vijfde van de ondervraagden (19%) gaf toe, de afgelopen twaalf maanden een of meer delicten te hebben gepleegd. Jongens en mannen gaven meer delicten toe dan meisjes en vrouwen (26% versus 11%). De meeste delicten werden gerapporteerd door jeugdigen tussen de 14 en de 21 jaar. De gemiddelde leeftijd waarop men begon met het plegen van delicten, was 13,5 jaar bij de jongens en 14 jaar bij de meisjes. De helft van alle delictplegers zei in het afgelopen jaar slecht een of twee delicten te hebben gepleegd. Maar de 10% veelplegers onder de delictplegers was verantwoordelijk voor bijna de helft van alle toegegeven delicten (1% van de totale steekproef). Het type delict varieerde met de leeftijd. De delicten gepleegd door 12- en 13-jarige jongens bestonden voor tweederde uit vechten en het aanrichten van vernielingen; bij de 14 en 15-jarige jongens was dat de helft, terwijl het bij de 16- tot 20-jarigen nog maar een fractie vormde van alle gepleegde delicttypen. Het aandeel jongens en mannen die toegeven een vermogensdelict te hebben gepleegd, was ongeveer gelijk voor alle jongens tot 25 jaar. Wordt men ouder, dan pleegt men aan vermogensdelicten voornamelijk nog vormen van oplichting (belastingfraude, valse declaraties) of diefstal op het werk.

Vergeleken met de vorige meting van de YLS in 1992/93, was het plegen van delicten door jongens van 14-17 jaar toegenomen met 14 procent, maar bij de 18- tot 25-jarigen afgenomen met 6%. Drie procent van alle ondervraagden zei dat zij de afgelopen twaalf maanden ten minste één keer een waarschuwing van de politie hadden gekregen, dan wel met justitie in aanraking waren geweest. Dat was 12% van alle jongeren die een of meer delicten hadden toegegeven, en 18% van degenen die naar eigen zeggen veelpleger waren.

2.5 Ontwikkelingen in Duitsland

Voor Duitsland zijn vrij actuele politiecijfers beschikbaar; recente gegevens op basis van self-report werden aangetroffen voor de steden Keulen en Freiburg.

Jeugdcriminaliteit op basis van politiecijfers

Het Duitse Bundeskriminalamt (BKA) te Wiesbaden houdt op zeer "gründliche" wijze zijn politiestatistiek bij. Anders dan in Engeland en in Nederland wordt in de statistieken onder meer nauwkeurig onderscheid gemaakt tussen verdachten die officieel in Duitsland woonachtig zijn, en niet-Duitse verdachten, d.w.z. verdachten zonder "staatslidmaatschap".³ Niet-Duitse kinderen zijn naar verhouding oververtegenwoordigd in de politiecijfers. Volgens Mansel (1998) echter wijst onderzoek uit 1996 m.b.t. *dark numbers* uit dat de verschillen in criminaliteit tussen buitenlandse en Duitse kinderen in werkelijkheid slechts marginaal zijn. Daaruit kan men afleiden dat de oververtegenwoordiging van niet-Duitse jeugdigen in de politiestatistieken in de eerste plaats een gevolg is van de strengere controle jegens hen, aldus Mansel.

² Er werden vier categorieën onderscheiden: geweldsdelicten (vechten; overig geweld), vermogensdelicten (kopen en verkopen van gestolen goederen; winkeldiefstal; overige diefstal), fraude (belastingfraude, verzekeringsfraude, bijstandsfraude, valse declaraties), en beschadiging / vernieling. Naar de fraude-delicten werd alleen gevraagd bij jongeren van 16 jaar en ouder.

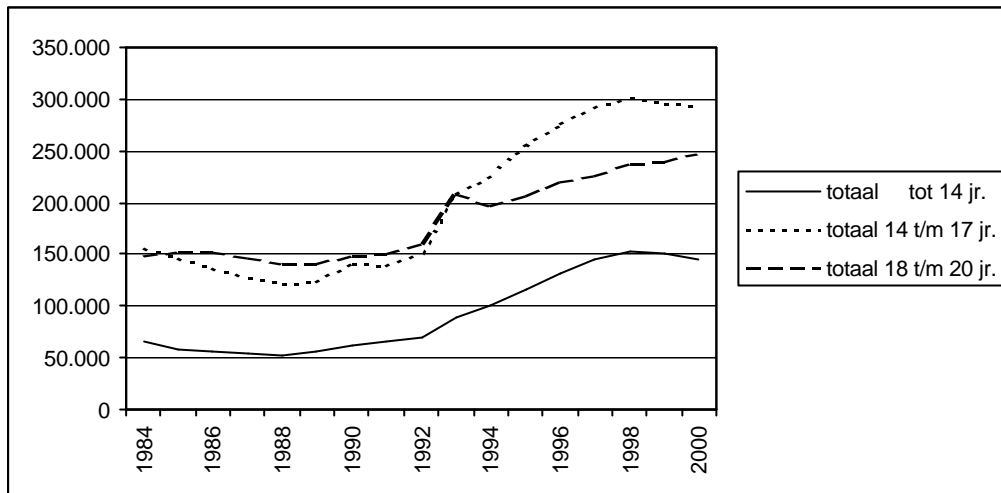
³ Niet-Duits is niet synoniem met allochtoon; veel allochtonen hebben de Duitse nationaliteit.

Figuur 7 en tabel 5 laten de ontwikkeling zien in aantallen verdachte kinderen naar leeftijdscategorie, in de periode 1984 t/m 2000. Let wel, het gaat hier om absolute aantallen; voor demografische schommelingen is dus niet gecorrigeerd (cijfers per 100.000 van de bevolking worden door het BKA niet gepresenteerd).⁴ Voor een overzicht van de verhouding Duitse jeugdigen versus niet-Duitse jeugdigen zie bijlage x.

---

⁴ Omrekenen heeft niet veel zin omdat als gevolg van een andere indeling in leeftijdscategorieën Duitsland en Engeland dan nog steeds niet volkomen vergelijkbaar zouden worden.

Figuur 7: Ontwikkeling jeugdige verdachten, naar leeftijdscategorie (absolute aantallen)

Bron: Bundeskriminalamt

Tabel 5: Ontwikkeling jeugdige verdachten
 Periode 1984-1990 deelstaten West-Duitsland; 1991-1992 idem plus heel Berlijn;
 vanaf 1993 heel Duitsland

Jaar	tot 14 jr.	14 t/m 17 jr.	18 t/m 20 jr.
1984	66.309	157.360	148.657
1985	58.811	147.173	151.880
1986	55.513	137.042	152.332
1987	54.790	127.706	147.017
1988	51.817	120.968	141.419
1989	56.095	124.618	141.454
1990	62.500	141.244	149.823
1991	65.205	139.709	150.286
1992	69.034	151.103	160.739
1993	88.276	207.944	208.040
1994	100.077	223.551	196.437
1995	116.619	254.329	207.136
1997	144.260	292.518	226.279
1998	152.774	302.413	237.073
1999	150.626	296.781	240.109
2000	145.834	294.467	247.586

Bron: Bundeskriminalamt

De forse toename - sinds 1993 - van jonge Duitse kinderen die verdacht worden van een misdrijf lijkt in 1999 tot staan te zijn gebracht. In 2000 liep het aantal verder terug, dit keer ook bij de niet-Duitse kinderen. Een uitsplitsing naar delictsoorten laat zien dat zowel Duitse als niet-Duitse kinderen zich overwegend schuldig maken aan winkeldiefstal. Bij de Duitse kinderen is met name een toename waarneembaar van mishandeling, bij de niet-Duitse kinderen van mishandeling en - iets meer nog - van roof (zie tabel 6).

Tabel 6: Ontwikkeling aantal jeugdige verdachten tot en met 13 jaar, naar enkele delicten

Cijfers voor heel Duitsland

Delictgroepen	Duitse kinderen				Niet- Duitse kinderen			
	2000	1999	Verschil		2000	1999	Verschil	
			absoluut	in %			Absoluut	in %
Totaal	119.348	123.351	-4.003	-3,2	26.486	27.275	-789	-2,9
Winkeldiefstal	61.229	66.007	-4.778	-7,2	13.630	14.054	-424	-3,0
Gekwalificeerde diefstal	9.099	10.546	-1.447	-13,7	2.124	2.397	-273	-11,4
Roof	2.337	2.241	96	4,3	1.286	1.172	114	9,7
Vernieling	21.451	21.233	218	1,0	2.507	2.610	-103	-3,9
Mishandeling	13.841	12.759	1.082	8,5	3.723	3.405	318	9,3

Bron: Bundeskriminalamt

Ook bij de 14- tot 18-jarigen is met ingang van 1999 een lichte daling waarneembaar. Voor de Duitse jeugdigen zet die echter niet door in het jaar 2000; voor de niet-Duitse jeugdigen wel.

Hoewel bij deze leeftijdsgroep de winkeldiefstal een daling laat zien, blijft dit toch verreweg de grootste delictcategorie. Drugsdelicten en mishandeling zijn in 2000 ten opzichte van 1999 bij de Duitse jeugdigen toegenomen maar bij de niet-Duitse jeugdigen afgenomen.

Zie verder tabel 7.

Tabel 7: Ontwikkeling aantal jeugdige verdachten van 14 tot en met 17 jaar, naar enkele delicten

Cijfers voor heel Duitsland

Delictgroepen	Duitse jeugdigen				Niet- Duitse jeugdigen			
	2000	1999	Verschil		2000	1999	Verschil	
			absoluut	in %			absoluut	in %
Totaal	238.900	237.909	1.081	0,5	55.477	58.872	-3.395	-5,8
Mishandeling	43.261	40.489	2.772	6,8	10.096	10.396	-300	-2,9
Drugsdelicten	28.878	26.169	2.709	10,4	4.675	4.821	-146	-3,0
- Cannabis; productie soft drugs	24.931	22.846	2.085	9,1	3.074	3.245	-171	-5,3
Oplichting	19.419	17.491	1.928	11,0	7.328	7.574	-246	-3,2
- betalingsontduiking	12.721	12.007	714	5,9	5.182	5.456	-274	-5,0
Vernieling	41.072	40.334	738	1,8	3.239	3.428	-189	-5,5
Roof	8.292	8.647	-355	-4,1	3.633	3.822	-189	-4,9
- op straten, wegen of pleinen	4.628	4.985	-357	-7,2	2.389	2.419	-30	-1,2
Gekwalificeerde diefstal	29.878	32.514	-2.636	-8,1	5.348	6.046	-698	-11,5
Winkeldiefstal	69.123	77.149	-8.026	-10,4	15.142	16.766	-1.624	-9,7

Bron: Bundeskriminalamt

Terwijl het aantal niet-Duitse verdachten in deze leeftijdsgroep wat daalde, nam het bij de Duitse verdachten toe. Dit geldt vooral voor de (soft) drugsdelicten en voor oplichting. Toch namen ook bij de niet-Duitse jongvolwassenen in het jaar 2000 vooral de (soft) drugsdelicten sterk in aantal toe. Zowel bij de Duitse als de niet-Duitse jongvolwassenen is een afname te zien van gekwalificeerde diefstal en winkeldiefstal.

Tabel 8: Ontwikkeling aantal jeugdige verdachten van 18 t/m 20 jaar, naar enkele delicten

Cijfers voor heel Duitsland

Delictgroepen	Duitse jong- volwassenen		Verschil		Niet- Duitse jong- volwassenen		Verschil	
	2000	1999	Absoluut	in %	2000	1999	absoluut	in %
Totaal	184.467	173.813	10.654	6,1	63.119	66.296	-3.177	-4,8
Mishandeling	33.389	31.223	2.166	6,9	8.915	8.850	65	0,7
Drugsdelicten	43.537	37.437	6.100	16,3	8.493	8.330	163	2,0
- Cannabis; productie soft drugs	31.467	27.455	4.012	14,6	5.830	5.541	289	5,2
Oplichting	30.946	27.267	3.679	13,5	10.117	9.973	144	1,4
- Betalingsontduiking	15.899	14.231	1.668	11,7	5.929	6.190	-261	-4,2
Vernieling	21.098	20.980	118	0,6	2.268	2.302	-34	-1,5
Roof	5.291	5.337	-46	-0,9	2.116	2.138	-22	-1,0
Gekwalificeerde diefstal	19.580	21.181	-1.601	-7,6	5.040	5.485	-445	-8,1
Winkeldiefstal	25.189	27.142	-1.953	-7,2	10.473	11.619	-1.146	-9,9

Bron: Bundeskriminalamt

Jeugdcriminaliteit op basis van self-report

In Duitsland werd door de zogeheten Bielefelder onderzoeksgroep een self-report onderzoek verricht onder 3800 jeugdigen tussen de 15 en 22 jaar (Heitmeyer et al. 1995). Dit onderzoek vond plaats in de periode oktober 1992-januari 1993. Het project had onder meer tot doel om een beeld te krijgen van de gewelddadigheid van jeugdigen, en met name van de verschillen tussen jeugdigen uit voormalig West- en Oost-Duitsland.

Aan de jongeren werd met behulp van standaardvragenlijsten onder meer gevraagd of zij de afgelopen 12 maanden een van de volgende dingen hadden gedaan:

- Spullen van anderen met opzet vernield of beschadigd (vernieling)
- Iemand met opzet geslagen of afgeranseld (mishandeling)
- Iemand bedreigd, zodat hij/zij doet wat jij wilt (bedreiging)
- Iemand met geweld iets afgepakt (roof)
- Ergens ingebroken; bijvoorbeeld in een huis, auto of automaat (inbraak)

Tabel 9 laat de uitkomsten zien.

Tabel 9: Percentage jeugdigen dat de voorafgaande 12 maanden een geweldsdelict (of inbraak) zegt te hebben gepleegd, 1992/93

Delicten	Voormalig oost	Voormalig west
Vernieling	9.8	9.7
Mishandeling	12.2	12.3
Bedreiging	7.5	8.4
Roof	7.7	8.2
Inbraak	3.4	4.1

Bron: Heitmeyer et al. (1995)

Er zijn ook recentere Duitse self-report cijfers beschikbaar, maar deze betreffen slechts twee steden. Het Max Planck Instituut te Freiburg bericht in de zomer van 2000 over het project "Sociale problemen en jeugdcriminaliteit in de gemeente". Dit project ging van start in april 2000 en heeft een looptijd van drie jaar. Het project wordt uitgevoerd vanuit het Max Planck Instituut zelf. Voor een projectbeschrijving zie Oberwittler (1999). Het betreft een scholierenonderzoek waarvoor in de zomer van 2000 rond de 6000 jongeren werden bevraagd in de steden Freiburg en Keulen. In dit project worden standaardvragenlijsten gehanteerd, en ter aanvulling c.q. extra check worden daarnaast ook mondelinge interviews afgenomen.

Van de meisjes uit *Freiburg* zei 21% in het afgelopen jaar drugs te hebben "gebruikt of verkocht", bij de jongens was dit 29%; een verhouding van 3:4. Voor diefstal (met name winkeldiefstal) is deze verhouding 2:3. Bij inbraak en gekwalificeerde diefstal daarentegen zeiden meisjes zelden te zijn betrokken (4%), terwijl 14 % van de jongens toegeeft wel eens te hebben ingebroken een gebouw, of een motor of brommer te hebben gesloten. Ook het vernielen van zaken als auto's en telefoencellen is hoofdzakelijk een bezigheid van jongens. Meer dan eenderde van de jongens heeft zich daaraan het afgelopen jaar schuldig gemaakt, maar toch ook nog 15 % van de meisjes. De grootste verschillen tekenen zich af in het gebruik van geweld en dreiging met geweld. Slecht een op de tien meisjes geeft toe geweld te hebben gebruikt, tegen een op de drie jongens.

Van de meisjes uit *Keulen* zei 13% in het afgelopen jaar drugs te hebben gebruikt of verkocht, bij de jongens was dit 19%; een verhouding van 2:3. Voor diefstal (met name winkeldiefstal) is deze verhouding hetzelfde. Bij inbraak en gekwalificeerde diefstal daarentegen zeiden meisjes zelden te zijn betrokken (3%), terwijl 11 % van de jongens toegeeft wel eens te hebben ingebroken in een gebouw, of een motor of brommer te hebben gesloten. Ook het vernielen van zaken als auto's en telefoencellen is hoofdzakelijk een bezigheid van jongens. Bijna eenderde van de jongens heeft zich daaraan het afgelopen jaar schuldig gemaakt, maar toch ook nog 13 % van de meisjes. De grootste verschillen tekenen zich af in het gebruik van geweld en dreiging met geweld. Slecht 13% van de meisjes geeft toe geweld te hebben gebruikt, tegen een op de drie jongens.

2.6 Résumé

Het is riskant om in resumerende zin uitspraken te doen over de ontwikkeling van *de* jeugdcriminaliteit in Europa. Opvallend is dat vanaf begin jaren '70 overal in Europa een scherpe stijging van de geregistreerde jeugdcriminaliteit is waar te nemen. Daarna stabiliseren de aantallen, maar in de jaren '90 is er opnieuw over de hele linie een sterke toename te zien, met uitzondering van de Scandinavische landen. Beperken we het blikveld tot Nederland, Duitsland en Engeland, dan lijkt een aantal overeenkomsten waarneembaar. Ten eerste het feit dat in self-report studies in elk van de drie landen het aandeel van de meisjes aanzienlijk groter is dan in de politiecijfers. Dat is op zich begrijpelijk als men bedenkt dat het in self-report onderzoek nu eenmaal overwegend gaat over de lichtere vormen van delinquent gedrag. En in de tweede plaats het feit dat na een gestage toename in de jaren '80 en '90 van met name geweldsdelicten, zich met ingang van 1998 een zekere stabilisatie of zelfs een lichte daling lijkt af te tekenen. Maar ook na een lichte daling is de omvang van de jeugdcriminaliteit in de meeste Europese landen nog steeds van een zorgwekkende omvang. In het volgende hoofdstuk wordt gezien, hoe men aan dit probleem het hoofd tracht te bieden in Engeland en in een tweetal Duitse deelstaten.

3 Aanpak jeugdcriminaliteit in Duitsland en Engeland

Walgrave en Mehlbye (1998) geven een uitvoerig overzicht van de verschillende systemen van jeugdstrafrecht en van de aanpak van jeugdcriminaliteit in een groot aantal landen in Europa. Zij stellen vast dat ieder land zijn eigen aanpak heeft ontwikkeld, en dat ieder op zijn eigen manier tracht om te gaan met de spanning tussen enerzijds het bieden van hulp, steun, en een goede morele opvoeding en anderzijds het controleren en zondig straffen van ongewenst gedrag, uiteraard met respect voor de elementaire rechten. Toch menen zij ook en aantal globale overeenkomsten tussen de Europese landen waar te kunnen nemen: als gevolg van een toegenomen publieke druk hebben de autoriteiten zich genoodzaakt gezien om de openbare veiligheid op korte termijn meer aandacht te gaan geven. Of het nu preventie betreft of justitiële reacties, twee sleutelwoorden komen naar hun mening steeds opnieuw naar voren: *gemeenschapszin* en *aansprakelijkheid*. De gemeenschap raakt meer betrokken bij allerlei initiatieven op het gebied van preventie, en het aanspreken op de eigen verantwoordelijkheid is de kern van de nieuwe houding ten aanzien van jeugdige delictplegers. In toenemende mate raakt de manier waarop jongeren verantwoording dienen af te leggen voor hun daden gericht op het herstellen van de aangerichte schade. Walgrave en Mehlbye menen hier een duidelijke verschuiving ten gunste van het herstelrecht waar te nemen.¹ Bij de veelheid aan landen die aan bod komen, steken de twee landen waarvoor hier gekozen is, wellicht wat schamel af. Een beperking in tijd en budget heeft daartoe genoopt. Wij hebben gekozen voor Duitsland en Engeland, uitgaande van de veronderstelling dat Nederland juist van die twee Europese landen wellicht het nodige op zou kunnen steken.² Een vergelijking met Duitsland is per definitie gecompliceerd omdat dit land een bondsrepubliek is waarvan de deelstaten in hoge mate autonoom zijn. Toch maakt juist die omstandigheid een vergelijking met ons land zinvol, omdat veel afzonderlijke deelstaten qua oppervlakte, demografische en sociaal-economische kenmerken beter met het kleine Nederland vergelijkbaar zijn. Ook in rechtsvergelijkend onderzoek is het zeker niet ongebruikelijk om ons land te vergelijken met een van de Duitse deelstaten. Zeer onlangs nog is een vergelijkende analyse uitgevoerd met betrekking tot de afdoening van strafzaken, waarin Nederland vergeleken wordt met Nordrhein-Westfalen (Tak en Fiselier, 2002). Voor deze jeugdstudie is - naast Engeland - gekozen voor twee Duitse deelstaten, te weten Nordrhein-Westfalen (17.7 miljoen inwoners; hoofdstad Düsseldorf) en Baden-Württemberg (10 miljoen inwoners; hoofdstad Stuttgart). Per land resp. deelstaat wordt een schets gegeven van vigerende wetgeving op het gebied van jeugdhulpverlening en jeugdstrafrecht, wordt het overheidsbeleid inzake de aanpak en preventie van jeugdcriminaliteit kort weergegeven en worden enkele projecten beschreven die met steun van de overheid worden uitgevoerd.

Anders dan in het voorgaande hoofdstuk zal hier geen aandacht worden besteed aan de situatie in Nederland.³

3.1 Duitsland

Het algemene kinder- en jeugdbeleid valt op nationaal niveau onder het bondsministerie voor Gezin, Ouderen, Vrouwen en Jeugd (Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend, BMFSFJ); daarnaast hebben de deelstaten ook nog ieder hun eigen ministerie van FSFJ, met ieder een eigen jeugdbeleid. Binnen de

---

¹ Walgrave is een bekend voorstander van deze benadering, dus het is de vraag of de wens hier niet de vader van de gedachte is. Hoe dit ook zij, het betreffende boek biedt veel informatie en het verdient zeker aanbeveling daar kennis van te nemen.

² Gezien de achterblijvende (toename van de) jeugdcriminaliteit in de Scandinavische landen zou een keuze voor bijvoorbeeld Zweden ook interessant zijn geweest. Dat zou echter hebben geleid tot vertaalproblemen die niet in korte tijd waren op te lossen.

³ Voor een beschrijving resp. evaluatie van het nieuwe Nederlandse jeugdstrafrecht dat in 1995 werd ingevoerd, zij verwezen naar Bartels (1995) en naar Kruissink en Verwers (2001). Het beleid van de overheid staat op het punt te worden bijgesteld aan de hand van de kabinetsnota ter ondersteuning waarvan dit rapport geschreven werd. En wat betreft voorbeelden van concrete projecten: daarvan zullen er in de hoofdstukken 4 en 5 een aantal worden besproken.

deelstaten bestaan op regionaal niveau ondersteunende instellingen, de zogenaamde Landesjugendämter, die belast zijn met advies, coördinatie en regionale training (NIZW, 2001). Allerlei beslissingen gerelateerd aan jeugdhulpverlening (individuele welzijnskwesties, gedwongen zorg, etc.) zijn via de Kinder- und Jugendhilfegesetz (zie hieronder) aan de Jugendämter toevertrouwd. Het jeugdbeleid wordt grotendeels geïmplementeerd door de (vrijwillige) jeugdorganisaties en jeugdvoorzieningen op lokaal niveau (NIZW, 2001). Ter overkoepeling van die “arbeidsgemeenschappen” is in 1953 de Bundesarbeitsgemeinschaft Kinder- und Jugendschutz (BAJ) opgericht (toen nog onder de naam Aktion Jugendschutz). Ook voor justitie geldt dat er een bondsministerie is en daarnaast ministeries per deelstaat. De politietaken zijn in eerste instantie ondergebracht bij de verschillende deelstaten, en ook hier is er een overkoepelende instantie voor heel Duitsland. Deze centrale politie-instantie is het Bundeskriminalamt (BKA). Zoals reeds duidelijk werd in hoofdstuk 2, houdt men daar onder meer de criminele statistieken bij.

3.1.1 *Wetgeving inzake jeugdhulpverlening en -bescherming*

De hulpverlening aan kinderen en jeugdigen is neergelegd in de Kinder- und Jugendhilfegesetz (KJHG); deze wet is sinds 1991 in de gehele Bondsrepubliek van kracht. De KJHG is ingevoerd ter vervanging van de Jugendwohlfahrtgesetz. In die wet lag de nadruk op repressie en ingrijpen door de staat in het gezinsleven en de opvoedingsomstandigheden van kinderen, echter pas op het moment dat het kind ernstig werd verwaarloosd. In de KJHG neemt de eerste verantwoordelijkheid van de ouders/opvoeders een centrale plaats in, wordt uitgegaan van de behoeften en rechten van kinderen en jongeren en ligt de nadruk op preventie en vroegtijdige interventie door het aanbieden van passende hulp aan ouders en kinderen door zowel particuliere als overheidsinstellingen (NIZW, 2001). Naast de KJHG heeft Duitsland sinds 1985 het Gesetz zum Schutze der Jugend in der Öffentlichkeit (JÖSchG). Hierin is geregeld waar kinderen zich (niet) mogen ophouden, vanaf welke leeftijd aan hen alcohol verkocht mag worden, zij onbegeleid naar de bioscoop mogen, e.d. In verband met de preventie van jeugdcriminaliteit is een belangrijke taak weggelegd voor het Duitse Jeugdinstituut (Deutsches Jugendinstitut). Dit is een onafhankelijk, sociaal-wetenschappelijk onderzoeksinstituut dat op gezette tijden de regering van advies dient.⁴

3.1.2 *Jeugdstrafrecht*

Kinderen vanaf 14 jaar kunnen in Duitsland strafrechtelijk worden vervolgd. De Jugendgerichtgesetz die oorspronkelijk dateert van 1953 (maar op onderdelen is gemoderniseerd) behandelt de wetgeving voor jongeren tussen 14 en 20 jaar die zich schuldig maken aan strafbare feiten. Er zijn afzonderlijke regels voor jeugdigen (14 tot en met 17 jaar) en voor jong-volwassenen (18 tot en met 20 jaar). Onderstaande beschrijving is geheel gebaseerd op de Jugendgerichtgesetz (JGG).

Afdoeningen op het niveau van de officier van justitie

Het JGG biedt een drietal mogelijkheden om strafzaken tegen jeugdigen af te doen op het niveau van de officier van justitie.

- a) De ovj kan seponeren als het om zeer lichte vergrijpen gaat
- b) De ovj kan van verdere vervolging afzien als - hetzij door de ouders hetzij door de kinderbescherming - reeds de nodige opvoedkundige maatregelen zijn genomen of in gang gezet
- c) De ovj kan van verdere vervolging afzien bij bekende verdachten, als deze op voorstel van de officier door de rechter mondeling zijn berispt, een werkstraf hebben uitgevoerd, een regeling hebben getroffen met het slachtoffer of hun excuus hebben aangeboden, een geldbedrag hebben betaald aan een instelling van maatschappelijk nut, of (in geval van een verkeersdelict) aan een verkeerscursus hebben deelgenomen.

Afdoeningen op het niveau van de rechter

De Duitse wet kent voor 14 tot 17-jarigen opvoedingsmaatregelen (twee typen), tuchtmiddelen en jeugdstraffen.

---

⁴ Het Jugendinstitut publiceert één keer per vier jaar het ‘Jugendbericht’, dat ook wordt aangeboden aan de nieuw aantredende Bondsregering. In dit Jugendbericht wordt een analyse gegeven van de huidige situatie waarin jeugdigen zich bevinden en ontwikkelingen in het veld van jeugdbeleid. De regering gebruikt dit als richtlijn voor het nieuwe jeugdbeleid.

Opvoedingsmaatregelen

Aanwijzingen

Aanwijzingen zijn geboden en verboden die betrekking hebben op de levenswijze van een jongere. De wet noemt een negental opdrachten die de rechter aan de jongere kan geven:

- 1 Aanwijzingen opvolgen met betrekking tot waar hij zich op mag houden
- 2 Plaatsing in een pleeggezin of in een tehuis
- 3 Een opleiding volgen of een baan zoeken
- 4 Arbeidsprestaties verrichten
- 5 Zich onderwerpen aan begeleiding en toezicht van een reclasseringsmedewerker
- 6 Deelnemen aan een sociale trainingscursus
- 7 Moeite doen om een regeling met het slachtoffer te treffen
- 8 Omgang met bepaalde personen achterwege laten of bepaalde uitgaansgelegenheden niet bezoeken
- 9 Deelname aan een verkeerscursus

Naast of in plaats van het geven van een aanwijzing kan de rechter met toestemming van de ouders of voogd bepalen dat de jeugdige zich onderwerpt aan een orthopedagogische behandeling of aan een ontwenningsskuur. Is de jongere 16 jaar of ouder dat moet hij hier zelf ook mee akkoord gaan.

De rechter bepaalt de duur van de aanwijzingen; deze is maximaal twee jaar, maar aanwijzing 5 mag maximaal een jaar duren, aanwijzing 6 maximaal een half jaar. De rechter kan de aanwijzing tussentijds beëindigen en onder bepaalde omstandigheden verlengen tot drie jaar. Als de jongere zich niet aan de gemaakt afspraken houdt, kan jeugdarrest worden opgelegd indien dat in de afspraak was ingecalculeerd. Dit jeugdarrest mag de duur van vier weken niet overschrijden. De rechter ziet van tenuitvoerlegging af als de jongere alsnog de bij de aanwijzing gemaakte afspraken nakomt.

Hulp bij de opvoeding

De rechter kan de jeugdige na het Jugendamt (equivalent van de Raad voor de Kinderbescherming) te hebben gehoord, hulp bij de opvoeding opleggen op grond van boek 8 van de Sociale Wetgeving (Sozialgesetzbuch); deze kan twee vormen aannemen, een waarbij de jeugdige thuis blijft wonen en zijn ouders worden begeleid, en een waarbij de jeugdige uit huis geplaatst wordt.

Tuchtmiddelen

Deze kan de rechter toepassen bij jeugdigen bij wie niet kan worden volstaan met een opvoedingsmaatregel, voor wie een echte straf te zwaar zou zijn maar die toch nadrukkelijk verantwoordelijkheid gesteld moeten worden voor het teweeggebrachte onrecht. De wet onderscheidt drie tuchtmiddelen: berisping, speciale opdrachten en jeugdarrest.

De berisping

Hierdoor wordt de jeugdige op indringende wijze duidelijk gemaakt, dat het gepleegde delict niet door de beugel kon.

Het geven van opdrachten (Auflagen)

De rechter kan de jeugdige opdragen:

- De door het delict aangerichte schade naar vermogen te herstellen
- Persoonlijk zijn excuus aan te beiden aan het slachtoffer
- Arbeid te verrichten
- Een geldbedrag te betalen ten gunste van een instelling van maatschappelijk nut.

Het betalen van een geldbedrag zal de rechter slechts opdragen wanneer de jeugdige een licht delict heeft begaan en aangenomen mag worden dat hij het bedrag uit eigen middelen kan betalen *of* als het nodig is om aan de jeugdige misdaadgelden te ontnemen.

Als de jeugdige een opdracht niet nakomt, kan jeugdarrest volgen. Is dat eenmaal uitgezeten dan kan de rechter eerder opgelegde opdrachten geheel of gedeeltelijk kwijtschelden.

Het jeugdarrest

Dit kan zijn een vrijetijdsarrest, kortdurend arrest of langdurig arrest

- Het vrijetijdsarrest wordt ondergaan in de vrije weekends en tijdens een of twee andere tijdstippen dat de jeugdige vrij heeft.

- Het kortdurend arrest wordt ondergaan in plaats van een vrijetijdsarrest als dit wenselijk lijkt vanuit pedagogische overwegingen als tenminste daardoor opleiding of werk niet in het gedrang komen
- Langdurig arrest bedraagt minstens één en hoogstens vier weken

Jeugdstraffen

De jeugdstraf is een vrijheidsstraf die wordt ondergaan in een jeugdstrafinrichting. De rechter legt deze straf op aan een jeugdige bij wie - gelet op de schadelijke neigingen waarvan hij door het plegen van het delict blijk heeft gegeven - opvoedingsmaatregelen of tuchtmiddelen niet volstaan *of* wanneer de ernst van het delict c.q. de schuld aanleiding geeft tot een dergelijke straf.

De strafdure is minimaal zes maanden en maximaal vijf jaar. Gaat het om een delict waarop in het algemene strafrecht een maximumstraf van meer dan tien jaar gevangenis staat, dan mag de jeugdstraf maximaal tien jaar duren. De strafmaat moet zodanig worden gekozen dat het mogelijk is om van de straf de gewenste opvoedkundige werking te doen uitgaan.

Strafrecht voor jong-volwassenen (18 tot en met 20 jaar)

Begaat een jong-volwassene een daad waar volgens het algemene strafrecht een straf op staat, dan past de rechter de regels van het jeugdstrafrecht voor 14-17jarigen toe indien de jeugdige ten tijde van het plegen van het delict nog de zedelijke en geestelijke ontwikkeling van een jeugdige had (afgaande op zijn persoonlijkheid en levensomstandigheden?) *of* wanneer het gelet op de aard van het delict, de omstandigheden waaronder het werd gepleegd of gezien de beweegredenen om een jeugddelict gaat. De strafdure van een jeugdstraf opgelegd aan een jong-volwassene is maximaal tien jaar. Wanneer op grond van het gepleegde feit het algemene strafrecht op een jong-volwassene wordt toegepast, dan kan de rechter in plaats van levenslang een vrijheidsstraf opleggen van 10 tot 15 jaar.

3.1.3 Beleid van de overheid

Zoals gezegd in het begin van paragraaf 3.1, hebben de deelstaten ieder een eigen ministerie van justitie, met ieder een eigen justitieel (jeugd)beleid. Het zou te ver voeren om in het bestek van dit rapport het justitiële beleid van elk der verschillende deelstaten te beschrijven. Er moet een keuze worden gemaakt, en die is gevallen op Nordrhein-Westfalen en Baden-Württemberg. Deze deelstaten zijn onder meer gekozen omdat zij aan het onderwerp jeugdcriminaliteit hoge beleidsprioriteit toekennen, en omdat hun ministeries van justitie daarover een informatiebrochure resp. een standpuntbepaling op het Internet hebben gezet.⁵

Alvorens ons op het beleid inzake de aanpak (en preventie) van jeugdcriminaliteit in deze beide Länder te concentreren, staan we kort stil bij het Duitse jeugdwelzijnsbeleid in het algemeen. Daartoe wordt geciteerd uit het al eerder genoemde en rapport van het NIZW (2001). Het jeugdbeleid wordt in Duitsland gezien als onderdeel van het ruime begrip sociale opvoeding. Het doel van het kinder- en jeugdbeleid is het ondersteunen van de persoonlijke en sociale ontwikkeling van kinderen en jongeren en het tegengaan van achterstanden door het ondersteunen van ouders en opvoeders. Volgens de Duitse grondwet zijn ouders de primair verantwoordelijken als het gaat om de opvoeding van hun kinderen. Kinder- en jeugdhulpverlening moeten deze verantwoordelijkheid respecteren; pas wanneer ouders het welzijn van hun kinderen in gevaar brengen komt de jeugdhulpverlening in zicht.

In het kader van het nationale beleid dient melding te worden gemaakt van enkele landelijke initiatieven op het gebied van het jeugdwelzijnsbeleid en de criminaliteitspreventie.

“Chancen im Wandel”

Door het bondsministerie voor FSFJ (BMFSFJ) werd in het najaar van 2001 een jeugdprogramma gepresenteerd met de titel *“Chancen im Wandel”*. In dit document wordt gewag gemaakt van een actieprogramma *“Jugend für Demokratie und Toleranz – gegen Rechtsextremismus und Gewalt”* waarmee de bondsregering diverse initiatieven en programma's bundelt. Het is gericht op partnerschap, dialoog en samenwerking tussen allerlei verschillende groepen in de samenleving. Het ondersteunt lokale verbanden, netwerken en initiatieven van met name scholen, bedrijven, en jeugdhonken. Eén onderdeel van het actieprogramma is genaamd *Civitas*. Dit ondersteunt mobiele adviesteams die de bewoners van gemeenten in de voormalige Oost-Duitse deelstaten met raad en daad terzijde staan. Een ander onderdeel draagt de naam *Xenos*. Dit is gericht op de sociale integratie van zowel buitenlandse als Duitse jongeren. Opmerkelijk is het zogeheten *“Aussteigerprogramm”* dat zich richt op extreem-rechtse jongeren. Dit heeft tot doel om door middel van het losweken van leidende figuren uit deze

⁵ Zie <http://www.justiz.nrw.de> voor Nordrhein-Westfalen en zie <http://justiz.baden-wuerttemberg.de> voor Baden-Württemberg.

beweging, de extreem-rechtse subcultuur te verzwakken en uit te hollen. Bovendien worden ook meelopers aangemoedigd om op te stappen. Vanuit het Bureau ter verdediging van grondrechten (Bundesamt für Verfassungsschutz) krijgen zij via een landelijk dekkende hotline per telefoon hulp aangeboden, om een verder afdrijven in de richting van extreem-rechts geweld te verhinderen.

Deutsches Forum für Kriminalprävention (DFK)

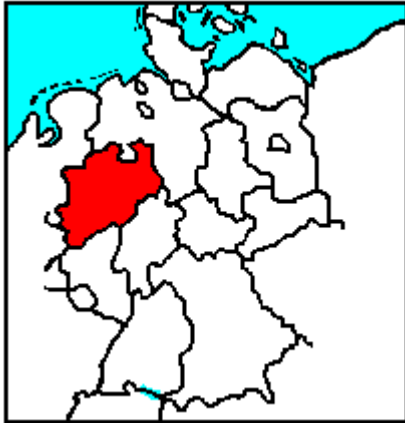
Het Duitse forum voor criminaliteitspreventie is een stichting waarvan zowel de Duitse Bond als de afzonderlijke deelstaten deel uitmaken, alsmede uiteenlopende groeperingen binnen de Duitse samenleving. Het forum is niet specifiek op jeugd gericht maar niettemin hier het vermelden waard. De doelstellingen van de DFK zijn:

- Criminaliteit door middel van preventieve maatregelen in te dammen,
- Het veiligheidsgevoel van de bevolking te versterken,
- De door criminaliteit teweeggebrachte schade te beperken.

Men wil deze doelen bereiken door de medeverantwoordelijkheid en financiële betrokkenheid van sociale groepen en instellingen voor preventie te mobiliseren. Ook wil men het grote publiek gevoelig maken voor de problematiek door middel van campagnes en samenwerking met de media. Men pleit voor preventie-onderzoek, men wil preventieprojecten en –programma's ondersteunen en opzetten. Ook wil men voorlichting, trainingen en opleidingen geven. Nagestreefd wordt actieve betrokkenheid bij misdaadpreventie op Europees niveau, alsmede uitwisseling van expertise en samenwerking op internationaal niveau.⁶

---

⁶ Zie ook de website van de DFK (<http://kriminalpraevention.de>).

Het beleid in Nordrhein-Westfalen (NRW)

Aangezien het ministerie van justitie in NRW preventie niet tot haar taken rekent, komt het preventiebeleid grotendeels voor rekening van het ministerie voor (o.a.) jeugdzaken en van de Arbeitsgemeinschaft Kinder- und Jugendschutz (AJJ); dit is de Noordrijn-westfaalse afdeling van de BAJ.

Op de website van ministerie van de deelstaat voor Vrouwen, Jeugd, Gezin en Gezondheid (FJFG) is onder Jeugd te lezen dat sinds januari 1999 een nieuw Jeugdplan voor NRW geldig is.⁷ De hervorming heeft de deelstaatregering nodig gevonden omdat zij het voorzieningenaanbod beter wilde aanpassen aan de veranderde leefwerelden van jonge mensen. Het nieuwe beleid is gebaseerd op de vier grondbeginselen preventie, integratie, participatie en emancipatie. Deze moeten garanderen

- dat het voorzieningenaanbod gericht is op de leefwereld van kinderen en jeugdigen
- dat de voorzieningen aansluiten bij de sociale omgeving van de jongeren
- dat met de uiteenlopende behoeften van kinderen en jeugdigen rekening wordt gehouden
- dat er meer aandacht komt voor initiatieven die speciaal op jongens dan wel op meisjes zijn gericht
- dat interculturele aspecten en de integratie van migranten worden versterkt en
- dat veelomvattende vormen van werk met jongeren worden uitgebreid

Ook de ASJ van de deelstaat heeft een eigen website.⁸ Zij noemt de volgende speerpunten van jeugdzorg:

- Bescherming tegen (slechte invloed van) de media
- Preventie van jeugdcriminaliteit en geweld
- Preventie van seksueel misbruik
- Preventie van verslaving
- Kinder- en jeugdbeschermingsrecht
- Informatie en documentatie over sektes en cult-bewegingen

In het document “Jugendkriminalität und Justiz” stelt het ministerie van justitie van NRW zich op het standpunt dat maatregelen ter voorkoming van jeugddelinquentie niet op de weg van justitie liggen maar uit moeten gaan van personen en instanties die verantwoordelijk zijn voor opvoeding en jeugdhulpverlening. Justitie kan er slechts toe bijdragen, dat recidive wordt voorkomen. Vervolgens wordt een overzicht gegeven van alle wettelijke mogelijkheden die politie en justitie ter beschikking om te reageren op delinquent gedrag. In de brochure wordt met nadruk gesteld dat het vaak niet hoeft te komen tot het doorlopen van het hele strafrechtelijke proces. Het streven in NRW is erop gericht, in een toenemend aantal gevallen *diversion* toe te passen. De periode dat jeugdige veroordeelden in de gevangenis zitten, is meestal te kort om een beroepsopleiding te kunnen volgen. Daarom kunnen zij - op vrijwillige basis - reeds in het kader van de voorlopige hechtenis deelnemen aan een zogeheten *Auswahlverfahren*, dat zich misschien nog het best laat vertalen als een keuzetraject. Dit houdt in dat er gesprekken worden gevoerd, dat zij tests ondergaan en dat men kan deelnemen aan op leer- en werkprojecten om kennis te maken met verschillende beroepen. Hiervan gaat meteen al een opvoedkundige werking uit, maar bovendien levert het informatie op waar de officier of de rechter rekening mee kan houden bij de verdere vervolging en eventuele strafoplegging. Er zijn in NRW vijf jeugdgevangenissen voor mannelijke delinquenten; meisjes gaan naar een bijzondere afdeling van de gevangenis te Keulen. Tijdens hun verblijf krijgen de gevangenen zoveel mogelijk scholing en opleiding aangeboden, want velen hebben op dat gebied een achterstand. Omdat het ministerie beseft dat deze achterstanden meestal nauw samenhangen met opvoedings- of ontwikkelingstekorten, tracht men ook daar wat aan te doen. Als voorbeeld wordt gegeven de tenuitvoerlegging

⁷ Zie <http://www.mjfg.nrw.de/aufgaben/index.htm>

⁸ Zie <http://www.ajs.nrw.de>

in woongroepen. Als bezwaar wordt echter genoemd dat de ouderwetse bouw van de meeste Duitse jeugdgevangenissen zich daartoe niet goed leent. Over nazorg wordt niet gesproken.

Het beleid in Baden-Württemberg (BW)

Voor het ministerie van Cultuur, Jeugd en Sport van Baden-Württemberg vormt het jeugdbeleid een zwaartepunt.⁹ Men wil de jongeren hierbij zelf actief betrekken, en heeft met het oog daarop de volgende beleidsthema's gekozen:

- Veiligstellen van werk in de toekomst
- Samenwerking van jeugdwerk met scholen, gemeenten en ouders
- Gebruikmaking van nieuwe media
- Integratie van buitenlandse jongeren
- Preventie van criminaliteit en middelengebruik
- Participatie van jonge mensen / dialoog met de jeugd

Wat in Nordrhein-Westfalen de Arbeitsgemeinschaft Kinder- und Jugendschutz is, noemt zich in Baden-Württemberg de Aktion Jugendschutz (AJS). Ook deze organisatie heeft een eigen website.¹⁰ Men noemt daar de volgende aandachtspunten van jeugdzorg:

- Preventie van verslaving
- Bescherming tegen ongewenste media-invloeden en pedagogische gebruikmaking van de media
- Seksuele opvoeding
- Geweldspreventie, bijvoorbeeld door aandacht te besteden aan werkloosheid en migratie

Het ministerie van justitie van deze deelstaat noemt in februari 2002 een flinke aanpak van jeugdcriminaliteit als een van de zwaartepunten van beleid. Het ministerie rept niet over preventieve taken. Het ziet jeugdcriminaliteit als een signaal voor toekomstige crimineel gedrag en wil er daarom adequaat tegen optreden. In dat kader worden twee nieuwe initiatieven genoemd:

Huis van het jeugdrecht

In Stuttgart is onlangs een zogeheten huis van het jeugdrecht ingericht, waarin OM, politie en jeugdreclassering nauw samenwerken. Dankzij die samenwerking is het gelukt om op het gebied van de lichte en middelzware jeugdcriminaliteit snel en adequaat te reageren op het delinquente gedrag van jeugdigen. Dit volgens het ministerie succesvolle en pedagogisch zinvolle model zal binnenkort ook in een andere grote stad in de deelstaat worden toegepast. Bovendien zal van de opgedane ervaringen geprofiteerd worden om de samenwerking tussen politie, OM en jeugdreclassering in heel Baden-Württemberg te verbeteren.

Project Kans

Jeugdigen die met het strafrecht in aanraking komen, krijgen de mogelijkheid een brug te slaan naar een duurzaam leven zonder straf door middel van het "Project Kans". Het project behelst de oprichting van een speciale inrichting waar jeugdige delinquenten een op hen afgestemde intensieve sociale training krijgen. Zie over dit project verder paragraaf 3.1.4.

In het document "Jugendkriminalität" (2002) geeft het ministerie van justitie van BW een nadere standpuntbepaling inzake de aanpak van de jeugdcriminaliteit. Men wijst erop dat slechts een klein percentage van de jeugdigen verantwoordelijk is voor het grootste deel van de jeugdcriminaliteit. Verder neemt men als tendensen waar dat de daders steeds jonger worden en de daden steeds ernstiger en gewelddadiger. Dit alles

⁹ Zie de website van het ministerie, onder <http://www.kultusministerium.baden-wuerttemberg.de>

¹⁰ <http://www.ajs-bw.de/>

moet niet leiden tot paniek maar evenmin tot passiviteit. Het ministerie kiest voor een “Kultur des Hinschauens” oftewel een cultuur van goed in de gaten houden, er bovenop zitten. Jeugdcriminaliteit vraagt om een gedifferentieerde aanpak omdat iedere jeugddelinquent weer anders is. Op basis van een zorgvuldige diagnose moet de best passende reactie worden gezocht, waarbij gekozen moet kunnen worden uit vele mogelijkheden. Bij de 90 % jongeren voor wie de criminaliteit van voorbijgaande aard is en waar zij vanzelf wel overheen groeien, volstaat een diversion-achtige afdoening, bijvoorbeeld in de vorm van een excuus aan het slachtoffer. Voor dit type daders hebben de ministeries van justitie, binnenlandse zaken en sociale zaken van BW gezamenlijk richtlijnen uitgebracht voor politie en OM. Anders is het gesteld met de 10 procent ernstige jeugddelinquenten; vooral ten aanzien van deze groep is er een taak voor justitie weggelegd. In 1999 heeft de regering van BW een programma laten ontwikkelen voor harde kern jongeren. Dit programma heet “Initiativprogramm jugendlicher Intensivtäter”. Zie verder paragraaf 3.1.4.

3.1.4 Voorbeelden uit de praktijk

In deze paragraaf worden drie projecten besproken, waarvan het eerste al loopt en de beide andere nog van de grond moeten komen. Het gaat resp. om een preventieproject uit NRW, een project voor jeugdige gedetineerden in BW, en een project voor harde kern-jongeren in BW.

Het jeugdministerie van NRW geeft een opsomming van allerlei projecten voor geweldspreventie. Hieronder vallen projecten voor voetbalsupporters, anti-agressie training, avonturen- en overlevingstochten, geweldloze conflictoplossing, theaterprojecten, muziekprojecten en schoolprojecten. Hieronder volgt nadere informatie over een theaterproject.

Theaterproject “Comic on”

Dit project gaat uit van de gemeente Neuss, in samenwerking met scholen. Medewerkers van een jeugdtheater “Comic on” komen op scholen een voorstelling geven waarin het thema geweld centraal staat. De kinderen worden op een pedagogisch verantwoorde wijze geconfronteerd met diverse aspecten van geweld. Na afloop wordt er door de spelers gediscussieerd met de leerlingen. Zo hoopt men te bewerkstelligen dat de kinderen zich in het dagelijks leven leren te onthouden van agressie en geweld (Bässman et al., 2000).

Project Kans (Projekt Chance)

Voor jeugdigen die voor het eerst veroordeeld worden tot een vrijheidsstraf, is een modelinrichting in voorbereiding met een speciaal regiem. Doelgroep zijn jeugdigen van 14 tot 17 jaar, die zijn aan te merken als veelplegers. Kenmerken van het voorgenomen programma zijn volgens het ministerie van justitie van de deelstaat:

- Verantwoordelijkheid aanleren
- Training in sociale vaardigheden
- Steun bij zelfhulp aanbieden
- Prestaties bevorderen en prestatiebereidheid bevorderen

Anders dan in de klassieke strafinrichtingen worden aan de jongeren hoge eisen gesteld. Om te beginnen wil men beginnen met een kleine groep van 10 tot 15 deelnemers. Als zwaartepunten van de heropvoeding in de modelinrichting worden genoemd:

- Spreken over het delict en geschilbeslechting met slachtoffer
- Opleiding en werk
- Sociale training
- Ordelijkheid en leren zich ordelijk te gedragen
- Sport en gestructureerde vrijetijdsbesteding
- Persoonlijke reclasseringsbegeleiding en een grondige voorbereiding op de periode na detentie

Initiatiefprogramma “Jugendlicher Intensivtäter”

Ook hier betreft het een programma dat nog in de kinderschoenen staat. Het initiatief is uitgegaan van de regering van BW in het voorjaar van 1999 toen duidelijk werd dat de geweldscriminaliteit van jeugdigen steeds ernstiger vormen aannam, met name onder allochtonen (Klinger, 1999). Het streven is dat voor de ongeveer 500 harde kern jongeren die BW heeft, alle overheidsinstanties (ketenpartners) die betrokken zijn bij deze jeugdige verdachten, de beschikbare informatie wordt gebundeld en samengevoegd tot een gezamenlijk hulpverleningsplan. Daarmee kan enerzijds de individuele jongere behoed worden voor een verdere voortzetting van zijn criminele carrière, en wordt tegelijkertijd ook de samenleving als geheel beschermd. Het plan is een coproductie van lagere overheden, gemeenten en de ministeries van binnenlandse zaken, justitie en sociale zaken. Het voorziet onder meer in een speciale regeling voor de bescherming van persoonsgegevens. Het onderling afstemmen van preventieve en repressieve maatregelen in regelmatige overleg tussen alle

ketenpartners zal volgens de samenstellers niet alleen met het oog op de harde kern jongeren vruchten afwerpen, maar biedt tevens de kans om ook op preventief gebied gezamenlijke maatregelen tegen jeugdcriminaliteit te treffen. Het is niet bekend in hoeverre het programma inmiddels van de grond is gekomen.

We hebben in deze paragraaf (3.1) gezien dat het Duitse jeugdstrafrecht weliswaar al wat langer meegaat, maar dat dit de regeringen van NRW en BW er niet van weerhoudt een tamelijk progressief criminaliteitsbeleid te voeren. In de nu volgende paragraaf (3.2) wordt de situatie in Engeland beschreven, waarna in 3.3 kort wordt ingegaan op de overeenkomsten en verschillen tussen Engeland en Duitsland, en tussen de beide Duitse deelstaten.

3.2 Engeland

3.2.1 Wetgeving op het gebied van de jeugdhulpverlening

In 1989 is de Children Act ingevoerd. Volgens een studie van het NIZW (2001) is de wet gebaseerd op de volgende uitgangspunten:

- het welzijn van kinderen staat centraal;
- bij het nemen van besluiten ter verbetering van het welzijn van een jeugdige dient een checklist gebruikt te worden;
- non-interventie: alleen dan stappen ondernemen wanneer het uitblijven van stappen nadeliger is voor een jeugdige;
- vermijding van vertraging van procedures met betrekking tot opvoeding van een jeugdige;
- ouders zijn/blijven altijd verantwoordelijk voor hun kind;
- ouders en staat zijn partners in problematische situaties;
- duidelijke overgang van vrijwillige naar gedwongen hulpverlening;
- gelijke behandeling.

Een kernbegrip in de wet is de ouderlijke verantwoordelijkheid. Het belangrijkste sleutelbegrip echter is *partnership*. Hiermee wordt tot uitdrukking gebracht dat de bevordering van het welzijn van het kind gebaat is bij een nauwe samenwerking tussen allen die bij de opvoeding en ontwikkeling van het kind zijn betrokken. Deze samenwerking heeft tot doel de krachten te bundelen en de kwaliteit van de hulpverlening aan kind en gezin te optimaliseren (NIZW, 2001).

3.2.2 Jeugstrafrecht

In 1998 is de wetgeving op het gebied van het jeugdstrafrecht rigoreus herzien. In dat jaar werd de Crime and Disorder Act goedgekeurd. Een aantal bestaande sancties blijven gehandhaafd maar er komen vooral veel nieuwe (niet-residentiële) interventies bij. Invoering geschiedt in fasen. Deze wet introduceert structuren zowel op lokaal als op nationaal niveau teneinde een nieuw kader te bieden voor de aanpak van de jeugdcriminaliteit. De nieuw geformeerde Youth Offending Teams (YOT's) hebben inmiddels geleid tot een nauwere samenwerking tussen politie, sociale voorzieningen, reclassering, onderwijs en gezondheidszorg. De Crime and Disorder Act draagt de YJB en allen die werkzaam zijn binnen het systeem van jeugd(straf)recht op om de preventie van jeugdcriminaliteit hoog in het vaandel te dragen. De volgende zes doelstellingen dienen daarbij centraal te staan:

- snelle toepassing van recht
- zorgen dat jonge mensen geconfronteerd worden met de gevolgen van hun delinquent gedrag
- zorgen dat bij iedere interventie wordt ingespeeld op de risicofactoren die ten grondslag liggen aan het delinquent gedrag
- straffen in verhouding tot de ernst en frequentie van het delictgedrag
- aanmoedigen van schadeherstel door de jeugdige daders jegens hun slachtoffers
- verantwoordelijkheidsgevoel bij de ouders versterken

Preventie en vroegtijdige afdoening

De wet introduceert een aantal nieuwe rechterlijke sancties, waarover hieronder meer. Maar ook op het niveau van de politie en de lokale autoriteiten biedt de wet nieuwe mogelijkheden, onder meer in de preventieve sfeer. Zo kan de gemeente in overleg met de politie voor maximaal 90 dagen achtereen in een bepaald gedeelte van de stad een avondklok oftewel *curfew* instellen (van 9 uur 's avonds tot 6 uur 's ochtends) voor kinderen onder de 10 jaar.

In Engeland zijn kinderen onder de tien jaar niet strafrechtelijk vervolgbaar. Voor hen biedt de nieuwe wet een *child safety order*. Op basis hiervan zijn de lokale autoriteiten gerechtigd om op een positieve manier vroegtijdig

in te grijpen in gezinnen met jonge kinderen die gelet op het aantal risicofactoren waaraan zij blootstaan, dreigen te ontsporen.

Voor risicjongeren van 10 jaar en ouder hebben gemeenten en politie de beschikking gekregen over een paar civiele maatregelen. Dat is ten eerste de *anti-social behaviour order* voor jongeren die zich antisociaal maar (nog) niet crimineel gedragen. Aan hen kunnen bepaalde restricties worden opgelegd om escalatie te voorkomen. Daarnaast heeft de politie de mogelijkheid om spijbelaars op te pakken en naar school te brengen (*power for the police to remove truants*). Als men deze civiele orders niet naleeft, dreigt een strafrechtelijke order of sanctie. *Reprimands* en laatste *final warnings* nemen de plaats in van de vroegere *cautions*. Een berisping is bedoeld voor first offenders naar aanleiding van een minder ernstig vergrijp. Een final warning leidt onmiddellijk tot doorverwijzing naar de plaatselijke YOT. Deze voert een kort onderzoekje uit waarbij zo mogelijk contact wordt opgenomen met de slachtoffers, om te zien of door bemiddeling of schadeherstel tot een oplossing kan worden gekomen. Als dit niet kan, wordt een zogeheten veranderprogramma opgesteld waarbij men tracht de oorzaken van het delinquente gedrag te achterhalen, en toekomstig delictgedrag te voorkomen.

Ook in het kader van het voorarrest biedt de wet een nieuwe mogelijkheid: door middel van een zogeheten *remand* kan een jeugdige onder toezicht van de lokale autoriteiten worden gesteld. Hij kan eventueel tijdelijk worden ondergebracht in een gemeentelijke voorziening. In het kader van de remand kunnen voorwaarden worden gesteld, bijvoorbeeld dat de jongere zich (gedurende 2 tot 12 uur per etmaal) alleen maar op bepaalde plaatsen mag ophouden of dat hij onder elektronisch toezicht komt te staan (ook hier spreekt men van *curfew*). Sinds juni 1999 hebben rechtbanken de bevoegdheid om aan de lokale autoriteiten te bevelen, een *secure remand* toe te passen bij bepaalde jeugdige delictplegers. Dit kunnen zijn meisjes van 12 tot 16 en jongens van 12 tot 14, voor zover die zijn verdacht van een geweldsdelict of een seksueel delict, of een vergrijp waar een volwassene 14 jaar cel of meer voor zou kunnen krijgen. Ook jongeren die aan een gewone remand geen gehoor gaven of die al voor een ander delict worden vervolgd, kunnen een *secure remand* verwachten.

Jeugdrechtbanken

Jeugdige verdachten tussen 10 en 17 jaar komen voor een jeugdrechtbank met speciaal opgeleide rechters. De jeugdrechtbank in deze vorm werd ingesteld in 1992. Alleen op grond van bijzondere omstandigheden kan het zijn dat berechting plaatsvindt door een gewone rechtbank. Dit is zeker het geval indien een jeugdige wordt verdacht van moord of doodslag. Voor berechting door een gewone rechtbank kan ook worden gekozen indien de verdachte 14 jaar of ouder is en wordt verdacht van een misdrijf waarop voor volwassene maximaal 14 jaar cel staat, van aanranding of van gevaarlijk rijden. Ook als een jeugdige ervan wordt verdacht samen met iemand van 18 jaar of ouder een misdrijf te hebben gepleegd, kan berechting in de gewone rechtbank plaatshebben. De jeugdrechtbank beschikt op grond van de Crime and Disorder Act over het volgende sanctiearsenaal.

(Semi-)residentiële sancties

De *Detention and Training order* is een nieuwe sanctie, die op basis van de Crime and Disorder Act sinds april 2000 kan worden toegepast. Het is een nieuwe vrijheidsbenemende sanctie die in de plaats gekomen is van *secure training* (voor 12-14jarigen) en van detentie in een jeugdinstelling (voor 15-17jarigen). Het is een tweeledige straf die begint met detentie, gevolgd door een periode onder toezicht in de samenleving. De totale duur kan tussen de vier en 24 maanden bedragen. Er wordt naar gestreefd de tijd in detentie zo constructief mogelijk in te vullen en deze te laten volgen door een periode van effectief toezicht en begeleiding in de eigen omgeving. Deze sanctie kan door de rechtbank worden opgelegd aan 12-17jarigen voor een vergrijp dat ernstig genoeg is om in aanmerking te komen voor een vrijheidsbeneming. Als het kind tussen de 12 en 14 jaar oud is, moet de rechtbank van mening zijn dat het een stelselmatige dader betreft. De Crime and Disorder Act voorziet ook in detentie en training orders voor kinderen van 10 en 11 jaar, maar dat gedeelte van de wet is nog niet in werking getreden.

Niet-residentiële sancties

Evenals volwassen delinquenten kunnen jeugdige delinquenten vanaf 16 jaar in Engeland een voorwaardelijke veroordeling krijgen, een probation order en/of een community service order. Jeugdige daders van 10 tot en met 17 jaar kunnen eventueel ook een geldboete krijgen. Daarnaast zijn er de volgende specifieke jeugdstraffen.

Supervision Order

Deze kan drie maanden tot drie jaar duren. Het toezicht wordt uitgeoefend door een reclasseringsmedewerker, de lokale autoriteiten of door een lid van het YOT. Regelmatig contact is verplicht en soms wordt van de jongere verlangd dat hij speciale activiteiten onderneemt om zijn delictgedrag weer goed te maken, bijvoorbeeld door middel van schadeherstel. Dit werkt net als bij de Reparation Order (zie hieronder).

Attendance Centre Order

Doel van deze order is om aan jeugdige daders, onder toezicht, gepaste bezigheden en instructies te verschaffen. Kan worden opgelegd aan jeugdigen tussen 10 en 20 jaar. Voor degenen die 18 jaar en ouder zijn kan de duur tot 36 uur bedragen, maar voor iedereen onder de 18 duurt de order in principe 12 uren. De jongere moet maximaal drie uur per dag naar een bepaalde locatie in de gemeente toekomen, waar hij gewoonlijk een sociale vaardigheidstraining volgt en aan lichaamstraining doet.

Reparation Order

Deze vereist dat de dader de aangerichte schade herstelt rechtstreeks jegens het slachtoffer en indien die niet instemt, jegens de samenleving als geheel. Het kan inhouden dat de dader een excuusbrief schrijft, persoonlijk zijn excuus gaat aanbieden, opgespoten graffiti verwijdert of door hem vernielde objecten repareert. Zo worden zij geconfronteerd met de gevolgen van hun daden en kunnen zij enige praktische compensatie aan het slachtoffer bieden. Het schadeherstel moet in verhouding staan tot de ernst van het delict en mag in totaal niet meer dan 24 uren in beslag nemen. De YOTs zijn verantwoordelijk voor teruggaapportage aan de rechtbanken en zij moeten met het slachtoffer overleggen of deze vorm van strafoplegging geschikt is.

Action Plan Order

Deze is ontworpen om een korte maar intensieve en op de persoon toegesneden antwoord te geven op delinquent gedrag, zodat de oorzaken van dat gedrag alsmede het gedrag zelf worden aangepakt. Dit kan betekenen dat de aan het slachtoffer toegebrachte schade wordt hersteld, mits het slachtoffer daarmee akkoord gaat. De jeugdige dader moet gevolg geven aan een aantal opdrachten die worden gegeven door een begeleider onder wiens toezicht hij is gesteld. Deze opdrachten strekken zich uit over een periode van drie maanden in totaal.

Parental bind-overs

Als de rechtbank van oordeel is dat ouders of verzorgers niet voldoende zorg en toezicht aan hun kind hebben geboden, kan aan hen een parental bind-over worden opgelegd. Dit houdt in dat de ouders het kind beter moeten verzorgen en meer toezicht houden, of dat zij een bepaald geldbedrag moeten betalen. Dit bedrag mag de £1000 niet te boven gaan. Is het kind nog geen 16, dan moet de rechtbank argumenten geven voor het *niet* opleggen van een bind-over. Bij 16- en 17-jarigen hoeft dat niet. De bind-over mag niet langer duren dan drie jaar en loopt in elk geval af zodra de jeugdige 18 jaar wordt.

Parenting order

Deze is erop gericht, de verantwoordelijkheid van ouders te helpen bevorderen en te ondersteunen. De sanctie is geïntroduceerd door de Crime and Disorder Act van 1998. Zij kan bestaan uit twee elementen: een opdracht aan de ouder of verzorger om deel te nemen aan een opvoedcursus die tot drie maanden kan duren, en / of opdrachten die van de ouder of verzorger verlangen dat zij aan het kind bepaalde regels stellen (bijvoorbeeld de ouder doet zijn best om te zorgen dat het kind niet spijbelt, dat het kind bepaalde personen niet ontmoet of zich op bepaalde plaatsen niet ophoudt). Die laatste opdrachten kunnen tot 12 maanden duren. Dit alles gebeurt onder toezicht van een reclasseringsmedewerker, een sociaal werker of een lid van een YOT. Bij weigering kan een strafzaak tegen de ouders volgen.

3.2.3 *Beleid van de overheid*

Hoewel Engeland is opgedeeld in vele *counties* en districten en Engeland & Wales samen een inwoneraantal hebben van in totaal 51.9 miljoen mensen, is het beleid inzake de aanpak van jeugdcriminaliteit een zaak die in eerste instantie door de het Home Office (ministerie van justitie en tevens binnenlandse zaken) wordt aangestuurd, en niet zoals in Duitsland per deelgebied.

In november 1999 publiceerde de Britse regering haar *Crime Reduction Strategy*.¹¹ Een belangrijk onderdeel daarvan draagt de titel “*Dealing effectively with young offenders*”. Er worden vijf actiepunten voor de langere termijn genoemd.

- 1 De doorlooptijd tussen arrestatie en berechting zal voor hardnekkige jeugdige recidivisten met de helft worden bekort;
- 2 De regering wijst op de nieuwe, meer veeleisende strafsoorten voor jeugdige delictplegers met veel meer aandacht voor schadeherstel en slachtofferbemiddeling;
- 3 Er komt een nationale *Youth Justice Board* die lokale en nationale maatregelen zal stimuleren teneinde delictgedrag van kinderen en jeugdigen te voorkomen;

---

¹¹ Zie <http://www.crimereduction.gov.uk/>

- 4 Er komen *youth offender panels* die zich bemoeien met jeugdige verdachten die voor het eerst voor de rechter komen en die schuld bekennen;
- 5 Er komt 540 miljoen pond beschikbaar voor Sure Start projecten.

Punt 1 behoeft geen nadere toelichting. Met de punten 2 en 3 verwijst de regering naar de nieuwe wet. Deze is aan de orde geweest in de voorgaande paragraaf.

De *youth offender panels* genoemd onder 4 worden gevormd door mensen uit de gemeente waar de jeugdige woont. Onder toezicht van een YOT gaat het panel op zoek naar de oorzaken van het delictgedrag en stelt het samen met de jeugdige en diens ouders een contract op om wat aan die oorzaken te gaan doen.

De onder punt 5 genoemde Sure Start projecten waarvoor de regering zoveel geld uittrekt zijn preventieprojecten die zich richten op zeer jonge kinderen die behoren tot kwetsbare groepen in de samenleving. Door vroegtijdig ingrijpen probeert problemen op school, sociale en gezondheidsproblemen te voorkomen. Een nadere beschrijving is te vinden in de nu volgende paragraaf.

3.2.4 Voorbeelden uit de praktijk

Sure Start

Volgens de Britse regering is uit onderzoek gebleken dat vroegtijdig ingrijpen een van de meest effectieve manieren is om jeugdcriminaliteit te voorkomen en om risicofactoren voor de ontwikkeling van delinquent gedrag weg te nemen. Interventies die zich niet alleen op het kind maar ook op de ouders en op scholen richten, blijken het meest effectief te zijn. De regering verwijst in dit verband naar het in Amerika ontwikkelde en toegepaste programma High/Scope Perry Pre-School programma. Deelname aan het programma zou in de VS geleid hebben tot 40% minder arrestaties in de experimentele groep dan in de controlegroep. Bovendien werd door middel van een kosten-batenanalyse berekend dat met iedere dollar die men in het programma investeerde, zeven dollar werd terugverdiend.

Deze uitkomsten hebben de regering doen besluiten om een eigen programma voor vroegtijdige interventie te ontwikkelen, dat is geënt op het Amerikaanse voorbeeld. Dit programma heeft de naam Sure Start gekregen en bij de uitvoering zijn verschillende departementen betrokken. Het programma richt zich op kinderen onder de vier jaar en de gezinnen waarvan zij deel uitmaken. Het doel van Sure Start is om samen met ouders en kinderen te werken aan een gezonde fysieke, intellectuele en sociale ontwikkeling van kleine kinderen – in het bijzonder kinderen in achterstandsposities – zodat alle kinderen op het moment dat zij naar de basisschool gaan, er ongeveer hetzelfde voor staan. De regering zei in 1999 ook toe, dat het programma door middel van wetenschappelijk onderzoek geëvalueerd zou worden.

Dit onderzoek loopt inmiddels; het betreft een nationale survey die wordt uitgevoerd door het Institute for the Study of Children, Families and Social Issues van de Universiteit Londen, en staat onder leiding van prof. Melhuish; voorlopige uitkomsten zijn nog niet beschikbaar.¹²

---

¹² Voor een uitvoerige beschrijving van Sure Start zie <http://www.surestart.gov.uk/home.cfm>.

Box 3.1

In maart 2001 werd in Engeland de *Internet Taskforce on Child Protection* in het leven geroepen. De Taskforce staat onder leiding van het Home Office en is een samenwerkingsverband met vertegenwoordigers vanuit de Internetindustrie, jeugdzorgorganisaties, de politie en de overheid. Men ziet er op toe dat kinderen veilig kunnen internetten en dat er meer toezicht komt op de zogeheten *chatrooms*. Op die manier wordt voorkomen dat zij naar porno kijken of dat zij in contact komen met pedofielen. Het Home Office komt hiermee tegemoet aan aanbevelingen van het *Internet Crime Forum*.

Youth crime reduction project

Dit project wordt beschreven door Mackie en Burrows (1999). Het is bedoeld voor kinderen en jeugdigen van 5 tot 19 jaar en bestaat uit drie zogeheten stadia, resp. van primaire, secundaire en tertiaire preventie. Stadium 1 is bedoeld om verantwoordelijkheidsbesef en burgerzin teweeg te brengen bij schoolkinderen tot 12 jaar. Het bestaat uit twee onderdelen. Om te beginnen brengen de kinderen begeleid door vrijwilligers een bezoek aan de zogeheten "Hazard Alley". Dit is een activiteitencentrum uitgerust met allerlei stands waaronder een met informatie over diefstal en een met informatie over vandalisme. Korte tijd later bezoekt een projectmedewerker de school om met de kinderen na te praten over de gevolgen van criminaliteit voor de slachtoffers en hun familie, en voor de daders. Het tweede onderdeel bestaat uit een programma genaamd "Protective Behaviours". Het is een trainingsprogramma waarbij individuele kinderen inzicht wordt bijgebracht in de relatie tussen gevoelens en handelingen, rechten en verantwoordelijkheden. Het wordt uitgevoerd door leerkrachten die hiervoor speciaal zijn getraind. Het programma wordt met name veel toegepast bij kinderen die het slachtoffer zijn van mishandeling en pesten. Men hoopt zo te bereiken dat de kinderen leren om weerstand te bieden tegen de druk van leeftijdgenoten om delicten te plegen.

Stadium 2 richt zich op jeugdigen van 13 tot 19 jaar die niet meer op school zitten en ofwel reeds delicten hebben gepleegd ofwel tot een risicogroep voor het plegen van delicten behoren. Het betreft het project "Young People Out of School" (YPOS). Het project neemt per keer tien jeugdigen op die tot risicogroepen behoren, zoals hardnekkige spijbelaars of jongeren die geschorst zijn van school. De naar YPOS doorverwezen jongeren krijgen les, doen werkervaring op en doen mee aan buitenactiviteiten. De opzet is dat zij op die manier extra sociale en leervaardigheden opdoen, dat zij ervaren wat het is om iets te presteren en dat zij geïntegreerd worden in de maatschappij.

In stadium 3 gaat het om jeugdigen die al in contact met de strafrechter zijn geweest, en hun ouders. In principe gaat het om een *mediation*-project waarbij (behalve een waarschuwing door de politie) een directe confrontatie plaatsvindt van de dader met het slachtoffer, ofwel een indirecte confrontatie waarbij een mediator zich tussen de partijen heen en weer beweegt om tot een vergelijk te komen. De mediation kan eventueel worden gecombineerd met schadeherstel of het vrijwillig volgen van een cursus. Ook zijn er speciale steungroepen voor ouders gevormd, maar de ervaring leert dat slechts weinig ouders daar behoefte aan hebben.

Volgens Mackie en Burrows was het de bedoeling dat de drie stadia samen een soort holistisch geheel zouden gaan vormen, maar zover is het nog niet gekomen. Er wordt wel bijgehouden hoe groot de instroom is, wat voor kinderen er deelnemen etc., maar van een wetenschappelijk verantwoord effectonderzoek lijkt geen sprake te zijn.

Prolific offenders project

De beschrijving van dit project voor stelselmatige daders waarmee gewerkt wordt in Newcastle-under-Lyme, is ontleend aan een artikel in Sec (Een misdaadloos leven, 2001). Deze aanpak is gericht op veelplegers, dat wil zeggen op daders die de voorgaande twaalf maanden zes of meer delicten gepleegd hebben, waarbij ten minste één keer sprake was van een ernstig feit. Het risico dat ze in herhaling vervallen, moet groot zijn. In de praktijk blijkt ruim 95% van deze groep te zijn verslaafd aan drugs, in het bijzonder aan heroïne en cocaïne. De delicten die ze plegen, zijn vooral bedoeld om in hun verslaving te kunnen voorzien.

In het project werken de politie en reclassering nauw samen. Na een zorgvuldige selectie wordt de kandidaten een zes tot twaalf maanden durend programma aangeboden. De veelplegers krijgen hulp bij het overwinnen van hun verslaving, het vinden van huisvesting, vrijetijdsbesteding, het volgen van onderwijs en trainingen, de voorbereiding op sollicitaties en het verkrijgen van werk. De trekkers van het project kunnen hiervoor een beroep doen op een groot aantal instanties, met wie afspraken gemaakt zijn over het uitwisselen van informatie en een snelle toegang tot het hulpaanbod.

De deelnemers moeten beloven dat zij zich aan de afspraken zullen houden. Dit betekent onder meer dat ze niet mogen verzuimen en op tijd aanwezig moeten zijn. Ze stemmen erin toe dat de politie hen op willekeurige tijdstippen volgt. Met de medewerker van de reclassering hebben ze minimaal één en maximaal vier keer per

week contact. Wie zich niet aan de afspraken houdt, kan rekenen op een snelle reactie in de vorm van (straf)maatregelen of zelfs beëindiging van deelname aan het project. Om te beginnen krijgen de deelnemers een uitgebreide training in basisvaardigheden. Bovendien staat binnen 24 uur na de start van het programma een verpleegkundige op de stoep die verstand heeft van de behandeling van drugsverslaving. Volgens het artikel in Sec hebben onderzoekers van de universiteit van Keele het project geëvalueerd. Na tweeënehalf jaar zou bij de deelnemers de kans op recidive gemiddeld met 53% zijn afgenomen, vergeleken met een vergelijkbare groep die niet aan het project had deelgenomen.

3.3 Conclusie

Bij een globale vergelijking van wetgeving op het gebied van de jeugdhulpverlening en -bescherming en het (materiële) jeugdstrafrecht van Duitsland en Engeland springen een aantal opmerkelijke verschillen en overeenkomsten in het oog.

Het Duitse Jugendhilfegesetz van 1991 en de Engelse Children Act van 1989 leggen beide de verantwoordelijkheid voor de opvoeding van kinderen primair bij de ouders. Daarnaast benadrukken beide het grote belang van vroegtijdige interventie in gezinnen waar het mis dreigt te gaan. Deze moet waar mogelijk plaatsvinden in nauwe samenwerking met de ouders.

Veel minder groot zijn de overeenkomsten tussen het Duitse en Engelse jeugdstrafrecht.

Het Duitse JGG dateert van 1953 en doet ondanks een aantal moderniseringën nog steeds ouderwets aan. Er is nauwelijks plaats voor vroegtijdig ingrijpen; de meest vroegtijdige afdoeningsmogelijkheid doet zich voor op het niveau van het OM en wordt “diversion” genoemd.¹³ De rol van ouders komt in de Duitse wet niet aan de orde. De Engelse Crime and Disorder Act daarentegen is splinternieuw en biedt diverse mogelijkheden voor (zeer) vroegtijdig ingrijpen zoals bijvoorbeeld het instellen van een avondklok, en de *child safety orders* voor kinderen onder de tien jaar. Ook zijn er enkele nieuwe sancties waarbij de ouders nadrukkelijk worden betrokken. Het is zelfs voor het eerst in de geschiedenis dat Britse ouders op hun verantwoordelijkheden aangesproken worden in een *strafwet*.

Een overeenkomst tussen de wetgeving van beide landen is de aandacht voor en het streven naar gedragsbeïnvloeding door middel van of in het kader van de op te leggen sancties. De Duitse wetgeving is weliswaar ouder en ouderwets maar dat laat dit streven onverlet. Intussen is ook in Duitsland een herziening van het jeugdstrafrecht in voorbereiding. Een speciale commissie van de Deutschen Vereinigung für Jugendgerichte und Jugendgerichtshilfen (DVJJ) houdt zich hiermee bezig. Het voert te ver om hier op de plannen in te gaan want zij zijn nog aan verandering onderhevig. Wel verdient het vermelding, dat overwogen wordt om niet toe te staan dat aan jongeren onder de 16 jaar vrijheidsbenemende maatregelen worden opgelegd. Daarmee zou men Engeland toch weer voorbijstreven in progressiviteit.

Behalve de wetgeving dient ook het beleid van de beide landen onderling te worden vergeleken. Daarbij valt enerzijds onderscheid te maken tussen Duitsland en Engeland, anderzijds ook tussen NRW, BW en Engeland. In Duitsland is naar verhouding veel aandacht voor specifieke problemen van allochtonen, alsmede voor het gevaar van extreem-rechts. Engeland daarentegen hamert vooral op het belang van preventie en de vroegtijdigheid van interventies. Een opmerkelijk verschil tussen Duitsland en Engeland is het belang dat door de overheid / overheden wordt gehecht aan de waarde van beleidsgericht wetenschappelijk onderzoek. Engeland is veel sterker dan Duitsland gebrand op systematische evaluaties van programma's en beleid. Met haar *evidence based policy* lijkt Engeland bovendien veel meer een voorbeeld te willen nemen aan de Verenigde Staten, terwijl de Duitse overheid meer in zichzelf gekeerd lijkt te zijn. De onderlinge verschillen in beleid tussen NRW en BW lijken niet erg groot, hoewel het ministerie van justitie van NRW nadrukkelijker stelt dat het voor zichzelf geen preventieve taken ziet weggelegd. Beide ministeries van justitie verschillen op dit punt sterk van Engeland. Opmerkelijk is tot slot dat het High/Scope Perry Pre-School programma dat model stond voor het Engelse *Sure Start*, in de belangrijkste Amerikaanse overzichtsstudies m.b.t. de effectiviteit van interventies niet als “modelprogramma” wordt opgevoerd maar hooguit als “veelbelovend”. Dit brengt ons op de vraag of er dan misschien ook methoden of programma's voor de preventie en aanpak van jeugdcriminaliteit zijn waarvan de effectiviteit al wel onomstotelijk is aangetoond. Wat is er in de wereld nog meer te koop? Wat is bewezen effectief, en wat juist niet? Die vraag staat centraal in de hoofdstukken 4 en 5.

---

¹³ Overigens betekent dit niet dat politie en OM verder nergens in Duitsland de mogelijkheid hebben om zaken op een min of meer informele wijze zelfstandig af te doen. Dit verschilt echter per deelstaat omdat elke deelstaat hiervoor eigen richtlijnen hanteert.

4 Op de feiten vooruit: effectieve preventie

Preventieprojecten zijn er in overvloed maar zoals gezegd in hoofdstuk 1, laten de omvang en de kwaliteit van effectiviteitsonderzoek nog zeer te wensen over. In de Verenigde Staten is men met het verrichten van goed onderzoek het verst gevorderd; vandaar dat dit hoofdstuk overwegend Amerikaanse voorbeelden bevat. Natuurlijk is de Amerikaanse samenleving in veel opzichten anders dan de onze, en het is dan ook niet zonder meer gezegd dat alles wat daar werkt, ook hier zal werken. Maar ondanks de verschillen in cultuur etc. nemen we aan dat veel psychologische mechanismen van gedragsbeïnvloeding ook wel werkzaam zullen zijn bij de Europese jeugd. De Amerikaanse voorbeelden verdienen op zijn minst onze aandacht. Een complicatie voor de literatuuronderzoeker is de enorme hoeveelheid aan beschikbare evaluaties. Om niet te verdrinken in deze *mer à boire* is ervoor gekozen om een aantal beperkingen aan te brengen (zie ook hoofdstuk 1). De gekozen werkwijze heeft een zevental overzichtsstudies op het gebied van preventie opgeleverd en het zijn deze zeven studies waarop dit hoofdstuk voornamelijk is gebaseerd. Zij maken alle een onderscheid tussen “modelprogramma’s” en “veelbelovende” programma’s. Aangezien sommige programma’s in de ene publicatie als modelprogramma uit de bus komen maar in de andere als veelbelovend, is ertoe besloten om alleen die preventieprogramma’s hier ten tonele te voeren die in *minstens twee* van de zeven overzichtsstudies als modelprogramma werden aangemerkt. Het betreft de volgende zeven bronnen: Catalano et al., 1998a; Centre for the Study and Prevention of Violence (CSPV), 2001; Greenberg et al., 1999; Hamilton Fish Institute (HFI), 2001; Safe & Drugs Free School Program (SDFS), 2001; Sherman et al., 1997 en 1998; Surgeon General, 2001.¹ Voor de vindplaatsen in de literatuur en/of op het Internet zie bijlage 3. Twee van de studies geven ook een overzicht van programma’s waarvan is aangetoond dat zij *niet* effectief zijn (Sherman et al., 1997; Surgeon General, 2001). Deze zullen in paragraaf 4.6 alle worden besproken.

In bijlage 4 worden de methodologische criteria beschreven die werden aangelegd voor het al dan niet opnemen van effectstudies in de analyses. Daarbij wordt zo mogelijk tevens vermeld hoeveel onderzoeken er oorspronkelijk waren gescreend en hoeveel er overbleven. Tot slot wordt in de bijlage vermeld welke effectiviteitscriteria men aanlegde aan de hand waarvan de programma’s de maat werd genomen.²

Bij preventie gaat het om het inspelen op risico- en/of protectieve factoren voor de ontwikkeling van delinquent en/of gewelddadig gedrag. Deze factoren kunnen zich voordoen op verschillende sociale domeinen waarvan kinderen er met het toenemen van de leeftijd steeds meer betreden. Wij onderscheiden hier de domeinen “kind en gezin”, school, “opgroeiende jeugd” en wijk. Per domein kan de doelgroep / het niveau waarop de interventie zich richt, verschillen. Er zijn *universele* programma’s voor bijv. hele gezinnen, hele schoolklassen of scholen, hele buurten of steden. Daarnaast zijn er gedifferentieerde programma’s die bedoeld zijn voor bepaalde *risicogroepen* (risicokinderen, -gezinnen, -scholen, -buurten etc.). En ten derde zijn er programma’s *op indicatie*, die zich toespitsen op bepaalde individuen (bijv. kinderen met gedragsproblemen). Als deze gedragsproblemen de vorm aannemen van of leiden tot gedragingen die in de wet omschreven staan als delicten, dan spreken we niet meer van preventie (of preventieve interventie) maar van interventie; daaraan is hoofdstuk 5 gewijd. In het nu volgende overzicht staat per besproken programma in het kopje telkens vermeld wat het niveau van preventieve interventie is: universeel, gericht op risicogroepen dan wel op indicatie. In de tekst worden de

---

¹ Sherman et al. (1998) is een samenvatting van Sherman et al. (1997).

² In de tekst wordt geen zeer gedetailleerde informatie gegeven over de exacte omvang van waargenomen verschillen, steekproefgroottes, significantieniveaus en effectgroottes. Dat is minder relevant aangezien al een voorselectie werd gemaakt van zeer effectieve resp. ineffectieve programma’s. Zie voor meer onderzoektechnische informatie de zeven overzichtsstudies en / of (via deze) de oorspronkelijke bronnen.

doelgroepen beschreven, alsmede de leeftijdscategorie waarop een programma zich richt.³ Omdat nogal eens wordt gesproken over het schoolniveau van de betreffende kinderen en jeugdigen is in bijlage 7 een schema opgenomen waarin het Amerikaanse schoolsysteem wordt afgezet tegen dat van Nederland.

4.1 Domein kind en gezin

4.1.1 Gezinsbegeleiding / ondersteuning met huisbezoek

Sherman et al. (1997) noemen een groot aantal effectieve programma's waarin het regelmatig brengen van huisbezoek aan ouders van jonge kinderen centraal staat. Het volgende programma kwamen we ook elders tegen als bewezen effectief.

Nurse Home Visitation / huisbezoek door verpleegkundigen (risicogroepen)

Tijdens hun eerste zwangerschap krijgen a.s. moeders regelmatig huisbezoek van een (vaste) verpleegster. De zuster blijft komen totdat het kind twee jaar is. Zij biedt de moeder hulp en steun, ziet toe op een gezonde ontwikkeling van de baby, begeleidt de moeder in haar persoonlijke ontwikkeling, adviseert de ouder(s) inzake het volgen van een opleiding of het zoeken van werk, etc. Het programma is speciaal bedoeld voor minder draagkrachtige en/of alleenstaande jonge moeders. Het programma is uitgetest bij zwarte en blanke gezinnen in steden en op het platteland. Met moeders en kinderen die huisbezoek kregen ging het veel beter dan met controlegroepen. Uit een follow-up onderzoek na 15 jaar (bij overwegend blanke gezinnen uit New York) zien we bij de begeleide gezinnen onder meer:

79 % minder meldingen van misbruik of verwaarlozing

44% minder gedragsproblemen bij de moeder ten gevolge van alcohol- of druggebruik

69% minder gearresteerde moeders

60% minder gevallen van weglopen bij de vijftienjarige kinderen

56% minder arrestaties bij de vijftienjarige kinderen

56% minder dagen met alcoholgebruik bij de vijftienjarigen

Zie verder Olds et al., 1998.

4.1.2 Oudercursussen en -trainingen

Sherman et al. (1997) bespreken een groot aantal effectief gebleken trainingsprogramma's die bedoeld zijn voor ouders (en soms ook voor hun kinderen). Bij een aantal van deze programma's fungeert de school als aanbieder; zie daarover verder in 4.5.1. Daarnaast presenteren Sherman et al. (1997) een overzicht uit 1995 van Tremblay en Craig, betreffende in totaal twaalf opvoedcursussen en trainingen die - op vrijwillige basis - worden aangeboden hetzij in een kliniek, hetzij door klinisch geschoolde trainers bij de mensen thuis. Het enige programma waarin het *delinquent* gedrag wordt gemeten, is een cognitief-gedragsmatig trainingsprogramma voor ouders van antisociale of delinquent kinderen dat wordt toegepast in een klinische setting (Kazdin et al., 1992). Dit programma luistert naar de naam Parent Management Training (PMT) en wordt uitvoeriger besproken hoofdstuk 5. Het door de kinderen zelf gerapporteerde delinquent gedrag bleek na een jaar significant te zijn afgenomen. Bij de overige programma's zijn geen delinquentiematen gebruikt; wel is aangetoond dat zij het aantal risicofactoren doen afnemen (sommige leiden bijvoorbeeld tot minder oppositioneel en/of hyperactief gedrag).

---

³ Een schematisch overzicht van de hier beschreven modelprogramma's (met aanduiding van leeftijdsgroep, interventieniveau en uitkomstmaat) is te vinden in bijlage 5. In die bijlage is tevens te zien, volgens welke bron(nen) het programma wordt aangemerkt als model- resp. veelbelovend programma. Van alle model- en veelbelovende programma's die op grond van de hier aangelegde criteria *niet* in aanmerking komen voor bespreking in de tekst van het rapport, wordt een overzicht gegeven in bijlage 6.

4.2 Domein school

4.2.1 *Het stellen en handhaven van duidelijke normen en regels*

Het normstellende element is bepalend voor het succes van veel acties en cursussen op het gebied van preventie (Gottfredson in Sherman et al., 1997). Met name komt dit tot uitdrukking in programma's tegen pesten.

Programma's tegen pesten

Gottfredson (in Sherman et al. 1997) bespreekt in lovende bewoordingen een door Olweus in Noorwegen ontwikkeld anti-pest programma. Ook door diverse andere auteurs wordt dit programma in zeer positieve termen beschreven (Catalano et al, 1998b, CSPV, 2001, Farrington, 2001). Het stellen van duidelijke normen en de handhaving daarvan lijken ook bij dit programma de sleutel voor succes. Er zijn meer anti-pestprogramma's bekend, maar dat van Olweus lijkt bij uitstek effectief. Volgens Gottfredson nam het pestgedrag met vijftig procent af. Volgens self-report gegevens namen ook verboden gedragingen zoals spijbelen, vandalisme en diefstal af, zij het niet met vijftig procent. Onderstaande beschrijving van het programma van Olweus is ontleend aan CSPV (2001).

Bullying Prevention Program / anti pest programma (universeel)

Dit door Olweus c.s. ontwikkelde programma is een programma voor de basisschool en de lagere klassen van het voortgezet onderwijs, dat door de schoolleiding wordt opgezet en uitgevoerd (Olweus et al., 1999). Om te beginnen wordt per school een anonieme vragenlijst uitgezet om de aard en omvang van pestgedrag in kaart te brengen. Dan wordt een bijeenkomst georganiseerd om te praten over het onderwerp en wordt er een coördinerend preventiecomité gevormd. Op "pestgevoelige" plaatsen wordt extra intensief gesurveilleerd. In de klas worden regels tegen het pesten opgesteld, en worden regelmatig groepsgesprekken gehouden met de leerlingen. Het programma kent ook een individuele component: dit zijn interventies bij de kinderen die zelf pesten en bij de kinderen die gepest worden. Ook vinden er gesprekken plaats met de ouders. De leerkrachten die het programma uitvoeren kunnen ondersteuning krijgen van counselors en therapeuten die in dienst zijn van de school.

Uit onderzoek blijkt dat het programma niet alleen leidt tot een substantiële reductie van pestgedrag; ook andere vormen van ongewenst gedrag nemen af, zoals vandalisme, vechten, diefstal en spijbelen. Bovendien treedt een opmerkelijke verbetering op in het sociale klimaat in het klaslokaal: meer orde en discipline, meer positieve sociale relaties en een positievere houding ten opzichte van school en schoolwerk.

4.2.2 *Programma's ter vergroting van sociale en emotionele competenties*

In vier van de zeven publicaties wordt de zogeheten *Life Skills Training (LST)* opgevoerd als een zeer effectief programma tegen het gebruik van tabak, alcohol en soft drugs (zie bijlage 5). Het werd ontwikkeld door de Amerikaanse psychiater Botvin.

Life Skills Training / LST (universeel)

Uit meer dan twaalf evaluaties blijkt dat het programma werkt bij uiteenlopende groepen adolescenten, en dat de training gegeven kan worden zowel door leerkrachten, "peer leaders" (leeftijdgenoten met gezag) als door werkers in de gezondheidszorg. In principe wordt de training klassikaal gegeven door leraren. De interventie duurt maar liefst drie jaar; in het eerste jaar vinden vijftien sessies plaats, in het tweede jaar tien en in het derde vijf. Gemiddeld duurt een sessie 45 minuten. De drie hoofdelementen van het programma zijn: het aanleren van vaardigheden op het gebied van zelfredzaamheid in het algemeen, van sociale vaardigheden; het geven van informatie over drugs en over hoe ermee om te gaan. De gehanteerde technieken zijn instructie, demonstratie, feedback, bekrachtiging en oefening. De resultaten wijzen uit dat het gebruik van tabak, alcohol en marihuana terugloopt met 50 tot 75 procent. Follow up onderzoek over een periode van zes jaar wijst uit dat de resultaten lange tijd beklijven. Zie verder Botvin et al., 1998.

Een ander programma dat gericht is op de preventie van middelengebruik, is het programma *Alert*. Het is effectief volgens twee van onze bronnen en daarom verdient het vermelding; het is echter minder effectief dan LST en werkt alleen op de korte termijn.

Alert (universeel)

is een lesprogramma bestaande uit veertien lessen die verspreid over twee schooljaren (7^e en 8^e klas) worden aangeboden. Het richt zich op onder adolescenten populaire genotmiddelen zoals alcohol, tabak en marihuana. Onder leiding vinden discussies plaats in de klas, worden er rollenspellen gedaan en wordt er geoefend in het nee

zeggen tegen verleidingen. De leerlingen krijgen opdrachten mee naar huis waar ook hun ouders bij betrokken zijn. Op dertig scholen is onderzoek gedaan naar de effectiviteit van het programma. Op de korte termijn bleek het leerlingen inderdaad af te houden van het gebruik van tabak en marihuana (in mindere mate van alcohol). Bij een follow-uponderzoek in klas 10 en 12 bleken de effecten echter aanzienlijk te zijn afgenomen. De leerlingen in de experimentele groepen waren zich nog wel beter bewust van de schadelijke effecten, maar dit was helaas niet langer van invloed op hun gedrag. Tegen de tijd dat de leerlingen van school afgingen, waren de verschillen tussen de groepen helemaal verdwenen. Zie verder Ellickson et al., 1993.⁴ Het is niet duidelijk waar het langduriger succes van LST aan toe te schrijven is.

Children of Divorce Intervention Project / CODIP (risicogroepen)

richt zich op een speciale risicogroep: kinderen van gescheiden ouders. Het werd ontworpen ter voorkoming van eventuele problemen met de geestelijke gezondheid als gevolg van een echtscheiding van de ouders. Kinderen op de basisschool worden in de gelegenheid gesteld om onder deskundige leiding met groepjes lotgenoten door te praten over de scheiding van hun ouders. Eventuele onrealistische waarnemingen of ideeën m.b.t. de scheiding worden ontzenuwd en er wordt gewerkt aan het vergroten van vaardigheden om problemen op te lossen en zich aan te passen aan de nieuwe situatie. Er zijn diverse evaluaties verricht bij verschillende steekproeven. Afgaande op de meningen van zowel kinderen, ouders als leerkrachten is het programma inderdaad succesvol (Pedro-Carroll en Cowen, 1985; Pedro-Carroll et al., 1992).⁵

Het vergroten van sociale en emotionele competenties kan ook direct helpen ter preventie van agressief en gewelddadig gedrag. Dat blijkt uit onderzoek m.b.t. het programma *Second Step* (SDFS, 2001; Greenberg et al., 1999).

Second Step (universeel)

bestaat uit een serie lessen die zich toespitsen op vaardigheden om geweld te leren begrijpen en voorkomen. Dit gebeurt door middel van het oefenen in woedebeheersing en zelfbeheersing, en het bijbrengen van empathisch vermogen. Grossman et al. verrichtten onderzoek bij 800 kinderen op 12 basisscholen in de staat Washington (Grossman et al. 1997). Op basis van observatie werden significante afnames in agressie gemeten en toenames in prosociaal gedrag. Ook na 6 maanden waren deze verschillen nog aanwezig.⁶

4.2.3 Programma's ter vergroting van (vooral) cognitieve competenties

Veel op gedragstherapeutische leest geschoeide programma's waarbij (naast sociale aspecten) de nadruk ligt op het versterken van cognitieve vaardigheden, blijken als effectief of zeer effectief uit de bus te komen. Bij dit soort *cognitief-gedragsmatige trainingen* wordt tevens gebruik gemaakt van het positief bekrachtigen van gewenst gedrag en het negatief bekrachtigen van ongewenst gedrag.

Gottfredson in Sherman et al. (1997) bespreekt een aantal effectieve programma's die speciaal bedoeld zijn voor leerlingen die een risicogroep vormen met het oog op delinquent gedrag. De programma's worden aan kleine groepjes geselecteerde leerlingen aangeboden, dus niet klassikaal. Zij noemt onder meer het programma

Anger Coping (indicatie)

Dit dient ertoe, boosheid te leren beheersen. Het programma werd ontwikkeld door Lochman (1985, 1992). Het betreft een individueel programma dat wordt toegepast op scholen bij kinderen van 9 tot 12 jaar teneinde hun probleemgedrag, delinquentie en middelengebruik terug te dringen. Het programma richt zich op de cognitieve stoornissen en tekorten waaronder agressieve kinderen vaak gebukt gaan. Wekelijks worden bijeenkomsten van 45 à 60 minuten gehouden, gedurende 12 tot 18 weken. Onder leiding van twee volwassenen brengt men deze kinderen in kleine groepjes vaardigheden bij om zich beter in anderen te verplaatsen, de eigen gevoelens te onderkennen, zichzelf in bedwang te houden, sociale problemen op te lossen en zich uit conflictsituaties te redden. Dit wordt hen onder meer geleerd met behulp van rollenspel en door het positief bekrachtigen van gewenst gedrag. Tegelijkertijd moeten de kinderen gedurende acht weken onder leiding van een leerkracht zichzelf doelen stellen waarvoor zij, indien ze die doelen bereiken, worden beloond. Lochman heeft het programma in verschillende varianten onderzocht. Aan het einde van het programma bleken de behandelde kinderen minder gestoord en agressief gedrag te vertonen dan controlekinderen. Zeven maanden later was dit effect verdwenen, maar waren de behandelde kinderen nog wel beter in staat om zich rustig en geconcentreerd aan een taak te wijden.

⁴ Zie ook <http://www.projectalert.best.org>

⁵ Zie verder <http://www.childrensinstitute.net/programs/programs.htm>

⁶ Zie verder <http://www.cfchildren.org/violence.htm>

Voorts verwijst Gottfredson naar een trainingsprogramma om assertief te leren reageren in plaats van agressief (Rotheram, 1982), en naar een programma gericht op het terugdringen van probleemgedrag op school (Bry, 1982). Terwijl volgens Gottfredson al deze programma's effectief bleken in de zin dat zij ongewenst gedrag deden afnemen, leidde alleen dat van Bry volgens haar ook tot een significante afname van *crimineel* gedrag na 18 maanden; vijf jaar na deelname hadden de jongeren uit de experimentele groep 66 % minder kans op een strafblad dan die uit de controlegroep.

Een volgend programma dat we in dit verband bespreken luistert naar de naam

Promoting Alternative Thinking Strategies = PATHS (universeel + risicogroepen)

Dit programma is primair bedoeld voor toepassing bij kinderen op de basisschool, hoewel soms ook ouders erbij betrokken kunnen worden. Het dient volgens de beschrijving ter bevordering van sociale en emotionele vaardigheden, maar vooral op cognitieve vaardigheden ligt een zwaar accent. PATHS wordt over een lange termijn toegepast door leraren of counselors. Het programma is niet alleen klassikaal uitgetest maar ook bij leerlingen met specifieke behoeften (o.a. bij doven en slechthorenden, bij minder of juist hoog begaafden). Drie keer per week wordt met de leerlingen een klein half uur geoefend in zelfbeheersing, sociale vaardigheden, positieve omgang met schoolgenoten, vaardigheden om samen problemen op te lossen. De leerkrachten worden vooraf enkele dagen getraind in een workshop en blijven daarna tweewekelijks contact onderhouden met de projectleider. Uit onderzoek is gebleken dat het PATHS programma niet alleen risicofactoren terugdringt, maar ook protectieve factoren doet toenemen. Het leidt tot een verbeterde zelfbeheersing, begrijpen en herkennen van emoties, verhoogde frustratietolerantie, betere denk- en planvaardigheden, afname van angsten en depressies, afname van uiteenlopende gedragsproblemen waaronder agressie. Voor nadere informatie zie Greenberg et al., 1995.⁷

Er horen nog drie andere programma's in deze paragraaf thuis:

Responding in Peaceful and Positieve Ways / RIPP (universeel)

Dit programma besteedt gelijkelijk aandacht aan sociale en cognitieve vaardigheden. In 25 sessies krijgen de deelnemers (leerlingen van middelbare scholen) sociaal-cognitieve vaardigheden aangeleerd om op niet-agressieve wijze conflicten op te lossen en positief te communiceren. Dit gebeurt onder meer door middel van lessen in *team building*, rollenspel, ontspanningstechnieken en *mental rehearsal* (een methode om zich mentaal voor te bereiden op moeilijke situaties). Het programma is geëvalueerd bij 600 leerlingen op drie scholen (Farrell et al., 2001). Op basis van zelfrapportage kon geen effect worden vastgesteld, maar wel bleek het wapenbezit onder de leerlingen aanzienlijk te zijn afgenomen (gemeten vlak na deelname aan het programma), evenals schorsingen (niet alleen vlak na deelname maar ook zes maanden later nog).

het BrainPower Program (indicatie)

Voor het bestrijden van agressie tegen leeftijdgenoten. Bedoeld voor leerlingen van de hoogste klassen van het basisonderwijs (Hudley en Graham, 1995). Het betreft een cognitieve interventie bestaande uit twaalf lessen (van elk een uur) die geschikt zijn voor de hoogste klassen van de basisschool. Hoofddoel van de interventie is om aan agressieve jongens te leren om bij ontmoetingen met leeftijdgenoten niet meteen op een negatieve of vijandige manier te reageren (zoals zij meestal doen). Men doet dit door hen te laten inzien dat de situatie niet meteen uit de hand hoeft te lopen als zij twijfelen aan de bedoelingen van anderen, en dat die bedoelingen ook niet altijd verkeerd hoeven te zijn.

Het programma is bedoeld voor leerlingen met een verhoogde neiging tot agressief gedrag, maar ook niet-agressieve kinderen doen eraan mee. Twee maal per week wordt een aantal leerlingen uit de gewone les gehaald om mee te doen met het Brainpower programma. Men werkt met groepjes van zes leerlingen. Per groepje zijn dit vier zeer agressieve en twee gewone, niet-agressieve kinderen. Het programma is geëvalueerd bij kinderen uit de derde tot en met de zesde klas (Amerikaanse basisschool). Het bleek dat na deelname aan het programma gedurende zes weken, het antisociale en gewelddadige gedrag van kinderen in de experimentele groepen met 12 tot 20 procent was afgenomen.

Good Behavior Game / Taakspel (universeel)

Voor kinderen op de basisschool die al op jonge leeftijd agressief zijn of in een sociaal isolement verkeren (Kellam et al., 1998). Het *Good Behavior Game* is erop gericht om bij kinderen in de eerste klas van de basisschool vroeg-agressief en teruggetrokken gedrag tegen te gaan. Het programma verbetert het vermogen van de leerkracht om taken te definiëren, regels te stellen en discipline uit te oefenen. Bij het begin van het spel

⁷ Zie ook <http://www.prevention.psu.edu/PATHS/index.html>

worden kinderen ingedeeld in groepjes waarbij erop toegezien wordt dat de meer agressieve en teruggetrokken kinderen evenredig zijn verdeeld. De kinderen krijgen opdrachten waarbij zij individueel verantwoording verschuldigd zijn aan de rest van hun groepje. De leerkracht definieert duidelijk een aantal gedragingen die ontoelaatbaar zijn, en die tot strafpunten voor het hele team leiden als men ze toch vertoont. Aan het eind van het spel krijgen de groepjes met niet teveel strafpunten een concrete beloning of mogen zij iets leuks gaan doen, terwijl teams die teveel strafpunten hebben, niet worden beloond. Omdat het programma ook bedoeld is voor verlegen kinderen, krijgen die door de leerkrachten de taak toebedeeld om de prijzen uit te reiken. Evaluaties laten positieve effecten zien aan het eind van het eerste schooljaar. Bij een follow-up onderzoek negen maanden later namen leerkrachten in de experimentele groepen nog steeds een afname in agressief gedrag waar, en medeleerlingen zelfs een afname van 19 procent. Op het moment dat zij naar de middelbare school gingen werden nog steeds positieve resultaten gevonden bij jongens die in de eerste klas vroeg-agressief gedrag hadden vertoond.

4.3 Domein opgroeiende jeugd

In beginsel zouden in deze paragraaf ook jeugdwerkgelegenheidsprogramma's of vrijetijdsprogramma's aan bod kunnen komen. Er zijn echter op dit vlak geen duidelijk effectieve dan wel niet effectieve voorbeelden te geven. Wat wel komt bovendrijven vanuit de literatuur, zijn programma's waarin gedurende lange tijd een vorm van intensieve begeleiding wordt geboden. Twee van dit soort projecten krijgen in twee van de zeven bronnen het predicaat "model". Het ene heet *Big Brothers Big Sisters*, het andere is het *Quantum Opportunities Program*, waar o.a. ook Farrington (2001) naar verwijst. Hieronder een nadere beschrijving van de twee varianten van deze blijkbaar succesvolle methode.

Big Brothers Big Sisters of America / BBBSA (risicogroepen)

Dit programma is bedoeld voor kinderen en jeugdigen van zes tot achttien jaar uit een-oudergezinnen. Het idee is dat deze kinderen een vrijwilliger krijgen toebedeeld met wie zij een band kunnen opbouwen en met wie zij in principe vele jaren blijven omgaan. De toedeling vindt in Amerika plaats vanuit een netwerk met 500 bureaus die zijn verspreid over het hele land. Het programma verschilt van veel andere vrijwilligersprojecten door de strenge criteria waaraan de vrijwilligers moeten voldoen. Die worden vooraf uitgebreid gescreend en er wordt gezocht naar een optimale *match* tussen kind en volwassene. Daarbij wordt rekening gehouden met de behoeften van het kind, de kwaliteiten van de vrijwilliger, de wensen van de ouder en de mogelijkheden van het programma zelf. Vanuit het BBBSA-agentschap vindt regelmatig contact met alle betrokkenen plaats; in het eerste jaar frequent, daarna minder vaak. Uit een evaluatie-onderzoek (na 18 maanden deelname aan het programma) komt het volgende naar voren:

- de kans dat kinderen drugs gaan gebruiken is in de experimentele groep 46% kleiner dan in de controlegroep, voor alcohol is die kans 27% kleiner.
- kinderen in de experimentele groep slaan andere kinderen veel minder vaak (drie keer zo weinig)
- ze scoren beter qua schoolprestaties, attitudes en vaardigheden
- hebben over het algemeen een betere relatie met hun ouder of verzorger
- hebben een betere band met leeftijdgenoten

Zie verder McGill et al., 1998.⁸

Quantum Opportunities Program / QOP (risicogroepen)

Ook het QOP biedt intensieve begeleiding, zij het van een ander type dan bij BBBS. Het is een ontwikkelingsprogramma bedoeld voor jeugdigen uit gezinnen die van de bijstand leven. Gedurende vier jaar krijgen zij begeleiding. Deze begint als de kinderen nog vrij jong zijn (gemiddeld 14 jaar), en geeft per jaar recht op 250 uur hulp bij het leren, 250 uur volgen van cursussen e.d., en 250 uur meedoen aan vrijwilligerswerk etc. Het CSPV (2001) noemt als een van de succesfactoren het feit dat gewerkt wordt met relatief kleine groepen, waarin vriendschapsbanden kunnen ontstaan tussen de deelnemende jeugdigen en de begeleidende volwassenen. Een andere succesfactor is gelegen in het feit dat het programma gebaseerd is op case-management, m.a.w. dat het is toegesneden op individuele noden en behoeften. Ook het feit dat het op vrij jeugdige leeftijd begint verklaart volgens het CSPV mede het succes: de meeste jeugdigen zitten dan nog niet heel diep in de problemen. Verder worden onder meer genoemd de veelzijdigheid, de (onmiddellijke) financiële beloning die de jeugdigen krijgen voor hun inspanningen, het feit dat de begeleiders nooit te beroerd zijn om iets extra's te doen, en het geringe verloop onder de begeleiders dankzij gunstige arbeidsvoorwaarden. Uit onderzoek blijkt dat meer jeugdigen uit de QOP-groep een schooldiploma haalden dan jeugdigen uit de controlegroep (63 tegen 42%), en dat er meer naar het hoger onderwijs doorstroomden (42 tegen 16%). De

⁸ Zie ook <http://www.bbbsa.org/>

schooluitval was in de experimentele groep veel geringer (23 tegen 50%), en last not least: jeugdigen die het programma volgden werden minder vaak gearresteerd: 19% tegen 24 % van de controlegroep. Zie verder Lattimore et al., 1998.

4.4 Domein wijk

Programma's die gericht zijn op hele wijken, richten zich veelal tevens op de scholen en gezinnen in die wijken; daarmee komen zij in de categorie gecombineerde of zelfs integrale programma's terecht; zie verder paragraaf 4.5. Er zijn voor het domein wijk alléén geen voorbeelden te geven van echt effectief gebleken programma's bestaande uit buurtactivering e.d. Wel is komen vast te staan dat het extra surveilleren door de politie op plaatsen die gewoonlijk erg misdaadgevoelig zijn, werkelijk effectief is (Sherman et al., 1997). Ook is uit Amerikaans onderzoek gebleken dat er effectieve methoden bestaan om de overlast veroorzaakt door drugspanden terug te dringen. Hoewel de dealers in die panden veelal volwassenen zullen zijn, is het vanuit preventief oogpunt goed om dat even aan te stippen. Sherman et al. (1997) verwijzen onder meer naar een onderzoek van Eck en Wartell (1996). Huiseigenaren werden door justitie met onteigening bedreigd, wanneer zij niet zorgden voor een vaste beheerder of huisbaas in de door hen verhuurde panden. De huiseigenaren gaven aan de oproep gehoor; niemand werd onteigend. Vervolgens vormden de onderzoekers drie groepen: een groep eigenaren die alleen een brief van de politie ontving, een groep die werd uitgenodigd voor een bijeenkomst met een vertegenwoordiger van de politie en van de gemeente, en een controlegroep. Na een half jaar bleek de drugsriminaliteit in de panden van de eigenaren uit de "bijeenkomst-groep" het sterkst te zijn afgenomen, gevolgd door de groep die een brief van de politie had gekregen.

Box 4.1

In onze bronnen is geen informatie aangetroffen over de effectiviteit van een avondklok voor jeugdigen. In Engeland wordt hiermee al gewerkt (curfew; zie hoofdstuk 2), evenals in Frankrijk (couvre-feu). In Amerika zijn er zeven staten met een avondklok voor jeugdigen. In een bulletin van het Amerikaanse Ministerie van Justitie worden de zeven reglementen beschreven. Er is nog geen grondige evaluatie verricht, maar de indruk van de auteurs is dat jeugdcriminaliteit *kan* afnemen dankzij een avondklok, mits de organisatie breed is en vanuit de gemeenschap zelf wordt opgezet (LeBoeuf, 1996).

4.5 Gecombineerde en integrale programma's

In de voorgaande paragrafen kwamen bij de diverse "domeinen" verschillende projecten ter sprake die in feite meer dan één domein bestreken. Zij waren dan echter wel opgezet vanuit dat ene domein (bijvoorbeeld de school) of in eerste instantie daarop gericht (bijv. het gezin). Er zijn daarnaast ook programma's die zich min of meer bewust op diverse domeinen tegelijk bewegen. Voor zover dit we er twee of drie zijn, komen ze aan de orde in 4.5.1. Strekt het programma zich uit over alle vier de domeinen, dan zouden we willen spreken van een *integrale* aanpak; daarover handelt paragraaf 4.5.2.

4.5.1 Combinaties (gericht op twee of drie domeinen tegelijk)

Het programma First Step to success (risicogroepen)

werd door uitgeverij Sopris West speciaal ontwikkeld voor kinderen op kleuterscholen, bij wie zich een antisociaal gedragspatroon manifesteert of lijkt te ontwikkelen. Het richt zich tegelijkertijd op de situatie thuis en op school, waarbij getracht wordt zowel de sociale aanpassing als de leerprestaties te verbeteren. Op school wordt gewerkt met het programma CLASS dat leerkrachten leert hoe zij ordeverstoringen in de klas kunnen voorkomen, en een training voor ouders waardoor aan hen wordt geleerd hun kinderen te helpen zich goed aan te passen aan de school. Uit evaluaties blijkt dat (vergeleken bij een controlegroep) agressie en onaangepast gedrag afnemen bij kinderen die aan het programma meedoen, en dat de kans dat zij zich op den duur ontwikkelen tot jeugddelinquenten, afneemt. Zie verder Walker et al. 1998.

Een ander effectief programma is de

Metropolitan Area Child Study / MACS (universeel + risicogroepen)

Het is een grootschalig preventieproject gericht op kinderen (basisschoolleeftijd) in achterstandswijken van grote steden. Het programma is bedoeld ter voorkoming van agressie en middelengebruik en streeft in dat kader naar het vergroten van de sociale aanpassing en het verbeteren van schoolprestaties. De nadruk ligt op het cognitieve aspect, maar ook de directe leefomgeving van het kind is een bepalende factor. Er zijn drie deelprogramma's voor leerkrachten, voor groepjes kinderen die agressief zijn of dreigen te worden, en er zijn bijeenkomsten met hele gezinnen. Het meeste effect wordt bereikt als deze drie componenten tegelijk bij wijze van totaalprogramma worden aangeboden. Toepassing bleek te leiden tot 40 % minder antisociaal en gewelddadig gedrag bij (niet-blanke) kinderen die het programma volgden, vergeleken met kinderen uit controlegroepen. Zie verder Tolan en McKay (1996) en Guerra et al. (1997).

Het Adolescent Transitions Program / ATP (indicatie)

is een interventie die zich richt op adolescenten en hun ouders, en die is bedoeld om een verdere escalatie van aanwezig probleemgedrag te voorkomen. De veronderstelling is dat de adolescentie daartoe de beste tijd is (overeenkomstig het ecologisch model van Patterson, Reid, & Dishion, 1992). Het programma wordt toegepast vanuit een instelling voor geestelijke gezondheidszorg en vanuit scholen; alleen van de eerstgenoemde variant zijn onderzoeksresultaten voorhanden. Het programma is tweeledig: het gedeelte *Teen Focus* is ontworpen om de jongeren zelfredzaamheid bij te brengen. De ouderlijke component genaamd *Parent Focus* bestaat uit het aanleren van opvoedingsvaardigheden waaronder het positief bekrachtigen van gewenst gedrag, het stellen van grenzen en het helpen bij het oplossen van problemen. Een eerste evaluatie wees uit dat het programma er in slaagde de kwaliteit van de interacties in gezinnen te verbeteren; de invloed op het gedrag van de jongeren was echter marginaal (Andrews et al., 1995). Bij een replicatie van het onderzoek werd *alleen* het oudergedeelte van het programma toegepast. Uit dat onderzoek bleek dat - in de ogen van de ouders - het gedrag van hun kinderen er goed op vooruit ging (Irvine et al., 1999).

Seattle social development project (universeel)

Ook hier betreft het weer een vorm van interventie waarbij zowel ouders, leerkrachten als kinderen zijn betrokken. De aanpak is gebaseerd op zowel de sociale controletheorie als de sociale leertheorie. Er wordt gewerkt aan het verstevigen van sociale relaties en van de band met school. Er zijn aparte trainingsprogramma's voor ouders en voor leerkrachten.

Evaluaties tonen aan dat aan het eind van klas 2 antisociaal gedrag en agressie zijn afgenomen bij kinderen die in klas 1 en 2 aan het programma hebben meegedaan. Ook beginnen deze kinderen minder vaak met alcoholgebruik en delinquent gedrag; de verhouding met de ouders is beter, ze hebben een sterkere band met school en ze gaan minder om met antisociale leeftijdgenoten. Uit follow-up onderzoek blijkt dat de effecten zich ook over een langere termijn doen gelden (Hawkins et al., 1992).

Child Development Project / CDP (universeel)

Dit project gaat uit van de gedachte dat als tegemoet wordt gekomen aan de elementaire behoefte van kinderen om ergens bij te horen, dit zal bijdragen aan een hechtere band met de school, hetgeen op zich weer bevorderlijk is voor het naleven van de normen en waarden van de school. Het project bestaat uit het trainen van leerkrachten, kameraadschappelijke activiteiten voor leerlingen uit verschillende klassen tegelijk, en een wijze van disciplineren waarbij de leerlingen zelfcontrole wordt bijgebracht door middel van duidelijke normstelling in de klas en door kinderen de gelegenheid te geven actief deel te nemen aan klassikale beslissingen. Ook de school als geheel ontplooit activiteiten om de leerlingen aan zich te binden. Ouders worden bij de school betrokken onder meer door ze hulp te bieden bij huiswerkbegeleiding. Uit onderzoek is gebleken dat (op scholen waar een intensieve variant van het programma wordt toegepast) het marihuana-gebruik onder de leerlingen significant afnam, alsmede fietsendiefstal en het bij zich dragen van een wapen. Ook na twee jaar nog scoorden de deelnemende scholen lager op het punt van fietsendiefstal en het bij zich dragen van een wapen; tevens was er minder schooluitval (Battistich et al., 1996).

Tot slot verwijzen we in deze paragraaf naar het programma

Incredible Years Series (risicogroepen)

Dit betreft een reeks van drie deelprogramma's, te weten cursussen voor ouders, leerkrachten en kinderen. De programma's richten zich op (ouders van) kinderen die aan veel risicofactoren tegelijk bloot staan en/of van kinderen met gedragsproblemen. Speciaal opgeleide beroepskrachten verzorgen de cursussen; zij maken onder meer gebruik van video-opnames als basis voor groepsdiscussie.

– *Cursussen voor ouders*

Er zijn drie cursussen voor ouders. Deze hebben de namen BASIC, ADVANCE en SCHOOL. De cursus BASIC is waar het om draait; als deze eenmaal is doorlopen wordt sterk aangeraden om ook aan de andere cursussen mee te doen. De ouders krijgen vaardigheden aangeleerd om de sociale competentie van hun kind te vergroten en om gedragsproblemen terug te dringen. Het gaat dan om onderwerpen als: hoe speel ik met mijn kind, hoe help ik hem met leren, wat zijn effectieve manieren om zijn gedrag te beïnvloeden. In het ADVANCE programma gaat het vooral om communicatie tussen de opvoeders onderling: hoe worden zij het samen eens over de opvoeding, hoe kunnen zij elkaar steunen, hun woede beheersen etc. Het SCHOOL programma is bedoeld om ouders meer te betrekken bij school: meehelpen het kind te goed te leren lezen, samen een huiswerkrooster maken, contacten onderhouden met leerkrachten.

– *Cursussen voor leerkrachten*

Dit zijn cursussen die de leerkrachten (onder meer) helpen om beter les te geven, orde te houden in de klas en een prettige relatie op te bouwen met de leerlingen.

– *Cursussen voor kinderen*

Voor kinderen is er de zogeheten Dinosaurius cursus. Zij leren rekening te houden met andere kinderen, zich in anderen te verplaatsen, zichzelf te beheersen bij boosheid, samen problemen op te lossen, zich te houden aan de schoolregels en het goed te doen op school. De cursus wordt niet klassikaal gegeven, maar richt zich op kleine groepjes kinderen met gedragsstoornissen.

Uit onderzoek blijkt dat in de experimentele groepen de ouders hun kinderen minder sloegen; zij maakten meer gebruik van niet-agressieve manieren van disciplineren. De communicatie binnen het gezin was beter, er waren minder gedragsproblemen in de relatie tussen ouders en kinderen; kinderen deden eerder wat de ouders hen opdroegen. Er was een betere verstandhouding tussen leerlingen en leerkrachten, en tussen leerlingen onderling. Er was minder agressie in de klas, de manier waarop kinderen problemen oplosten verbeterde; gedragsproblemen namen af zowel thuis als op school.

Voor een uitgebreide beschrijving zie Webster-Stratton et al. (2001).

4.5.2 *Integrale benadering*

Het meest geciteerde voorbeeld van een integraal programma is het zogeheten *Midwestern Preventie Programma (MPP)*. Dit programma is niet direct gericht op het voorkomen van delinquent gedrag maar vooral op het voorkomen van het gebruik van alcohol, tabak en marihuana onder adolescenten.

Het Midwestern Preventie Programma / MPP (universeel)

Het programma wordt opgestart vanuit scholen (6e en 7e klas), maar spreidt zich vervolgens verder uit over gezinnen en over de samenleving als geheel. Aangezien kinderen al vroeg in de adolescentie komen bloot te staan aan de verleidingen van deze stoffen, begint het programma met een schoolbrede aanpak bij vrij jonge kinderen. Het helpt hen om weerstand te bieden aan de vaak grote sociale druk om mee te doen met roken of drinken. Op scholen worden sociale leertechnieken gebruikt; verder worden er comités gevormd van ouders en leerkrachten om samen het beleid op school te bepalen en zijn er cursussen voor ouders. Zonodig wordt het gemeentebestuur bijgesteld, en er komen eventueel lokale maatregelen op het gebied van de gezondheidszorg. Stelselmatig dragen de media als norm uit dat druggebruik niet gezond is. Alle partijen werken samen maar in de organisatie van het geheel blijft de school een centrale rol spelen.

Door middel van evaluaties is het volgende aangetoond:

- Afname tot 40 % van het sigaretten roken
- Een zelfde afname van marihuana-gebruik, in mindere mate ook van alcoholgebruik (tot en met klas 12)
- Blijvende effecten aangetoond tot aan het 23^e jaar
- Een gunstig neveneffect is dat het zorgen voor een goede lokale infrastructuur het gemakkelijker maakt om ook andere preventieprogramma's op te zetten.

Zie verder Pentz et al., 1998.

Het volgende project doet denken aan MPP:

Project Northland (universeel)

Dit is een integraal programma dat primair is ontworpen om alcoholgebruik onder adolescenten tegen te gaan. Het programma beslaat drie jaar en richt zich zowel op leerlingen, ouders, burgers, de horeca als andere organisaties. Het richt zich in eerste instantie tot leerlingen van de zesde, zevende en achtste klas. Het succes van het programma ligt volgens CSPV in de veelomvattendheid en de lange-termijn benadering. In elk van de drie jaren wordt een afzonderlijk thema behandeld. In de zesde klas krijgen de kinderen opdrachten mee naar huis die ze samen met hun ouders moeten maken en die over alcoholgebruik gaan. Op school vinden groepsdiscussies plaats en ook op wijkniveau wordt aandacht besteed aan het onderwerp. In de zevende klas wordt klassikaal een cursus gegeven onder leiding van leraren en leerlingen. De cursus bestaat uit gesprekken, spelletjes, leren problemen op te lossen en rollenspellen. In groepjes met medeleerlingen worden alcoholvrije activiteiten georganiseerd en betrokkenheid van de ouders blijft aanwezig. Op wijkniveau wordt gesproken over gemeentelijke verordeningen m.b.t. alcoholgebruik, en de horeca geeft korting aan jongeren die beloven dat ze geen alcohol of drugs zullen gebruiken. In de achtste klas worden de kinderen aangemoedigd om zelf actieve burgers te worden. Ze nemen interviews af bij gezaghebbende figuren in hun gemeente, vragen hen naar hun opvattingen over alcoholgebruik onder jongeren, en wat zij daartegen doen. Ook organiseren ze bijeenkomsten

in hun stad of dorp waarin zij een beroep doen op gemeentelijke instanties om mee te werken aan de bestrijding van drankgebruik onder jongeren.

Aan het eind van het derde jaar werd het programma geëvalueerd (Perry et al., 1996; Perry et al., 2000). Het bleek dat kinderen die (at random) aan de experimentele groepen waren toegewezen, vergeleken bij andere kinderen:

- zowel de afgelopen week als de afgelopen maand minder alcohol hadden gebruikt
- minder vaak alcohol in combinatie met sigaretten gebruikten
- lager scoorden op een schaal voor het meten van beïnvloedbaarheid door leeftijdgenoten
- meer spraken met hun ouders over de gevaren van alcoholgebruik

Verder bleek ten aanzien van de kinderen die bij het begin van het programma nog nooit alcohol hadden gebruikt dat zij minder de neiging hadden om te gaan drinken, en dat zij minder tabak en marihuana gebruikten.

Het PATHS programma dat werd beschreven in 4.2.3 maakt als zodanig ook weer deel uit van een groter geheel, te weten het programma *Fast Track*. Ook dat is op diverse plaatsen als effectief dan wel veelbelovend uit de bus gekomen.

Fast track (universeel)

is een schoolbreed programma dat tegelijkertijd gebruik maakt van een universele methode als van een groepswijze en individuele aanpak. Het beoogt een longitudinaal model te zijn voor de preventie van gedragsstoornissen bij jonge kinderen en daarmee samenhangende problemen in de adolescentie. Het programma is geëvalueerd op 50 basisscholen in de VS. Het universele onderdeel bestaat uit het PATHS programma, toegepast op de basisschool; daarnaast wordt op groeps- en individueel niveau gewerkt met aanvullende programma's voor de klassen 1 en 2. Voor klas 1 bestaat de aanvulling uit vijf componenten: oudertrainingen, huisbezoeken, groepscursussen sociale vaardigheden voor de kinderen, extra leeslessen, leren aansluiting te vinden bij een klasgenootje. Voor klas 2 zijn er groepsbijeenkomsten van ouders en kinderen twee, resp. één keer per maand. Zonodig blijft men doorgaan (ook in de volgende jaren) met huisbezoeken, toezicht en begeleiding van individuele kinderen. Uit een effectevaluatie bleek dat kinderen uit de experimentele groepen veel minder vaak hoefden te worden doorverwezen naar opvoedkundige instanties dan kinderen uit de controlegroepen. Zie verder Bierman et al., 1992.

Een integrale benadering van een iets andere orde is

Communities That Care (verschillende niveaus van interventie)

De kern van de CtC-gedachte is, dat op lokaal niveau een veilige en leefbare omgeving voor jongeren wordt gecreëerd, waarbinnen probleemgedrag minder kans krijgt. Hierbij moet men denken aan problemen die schadelijk zijn voor de jongere zelf en zijn omgeving, maar ook voor de samenleving als geheel: jeugddelinquentie, geweld, problematisch drug- en alcoholgebruik, voortijdig schoolverlaten, tienerzwangerschap. CtC maakt gebruik van *wetenschappelijke* kennis over risicofactoren (factoren die de kans op problemen vergroten) en beschermende factoren (die de kans daarop verkleinen). Het recept is eigenlijk heel simpel: kijk in een bepaalde stadswijk wat daar de sterke en de zwakke factoren zijn, reduceer de zwakke punten en maak handig gebruik van sterke punten, en je zult zien dat het beter gaat. Iedere wijk waar de strategie wordt ingevoerd, doorloopt vijf fasen. In de eerste fase wordt het nodige draagvlak gecreëerd, en wordt bepaald welke figuren uit de wijk een sleutelrol kunnen gaan spelen. In de tweede fase wordt met deze sleutelfiguren een preventieteam geformeerd, waarin alle relevante organisaties zijn vertegenwoordigd. In fase 3 wordt een wijkprofiel ontwikkeld aan de hand van concrete informatie over de aanwezige risico- en beschermende factoren. Fase 4 bestaat uit het ontwikkelen van een plan van aanpak. Dit plan wordt in de vijfde fase geïmplementeerd, waarna de samenwerking tussen de sleutelfiguren en anderen verder wordt uitgebouwd. Tijdens dit hele proces maakt CtC gebruik van de volgende middelen: een scholierenonderzoek (voor het in kaart brengen van risico- en protectieve factoren), een bronnenboek (voor het vergelijken van landelijke gegevens met de lokale gegevens) en een speciale gids die dient als handleiding en waarin een overzicht wordt geboden van alle effectieve en veelbelovende projecten waaruit kan worden gekozen. Of CtC als zodanig effectief is, staat ook in Amerika nog niet vast; maar dat binnen het kader van CtC louter met effectieve en veelbelovende programma's wordt gewerkt, lijkt daartoe vooralsnog voldoende garantie te bieden. Zie verder Hawkins en Catalano, 1992.

4.6 Niet-effectieve vormen van preventie

Binnen de domeinen school, opgroeiende jeugd en wijk is van een aantal programma's aangetoond dat zij niet werken of zelfs schadelijk (kunnen) zijn. Het zijn Sherman et al. (1997) en de Surgeon General (2001), die hiervan gewag maken.

4.6.1 Domein school

Individuele counseling of counseling en mediation door leeftijdgenoten

helpt middelengebruik en delinquent gedrag niet te verminderen, en kan delinquent gedrag zelfs bevorderen. Gottfredson verwijst (in Sherman et al., 1997) in dit verband naar eigen publicaties (Gottfredson 1986 en 1987) en naar Lipsey (1992); ook de Surgeon General (2001) noemt Gottfredson (1987). Opmerkelijk is dat in het rijtje effectieve programma's van het HFI (2001) wel een programma voorkomt met de naam *Peer Mediation*. Dit is gericht op het oplossen van conflicten op middelbare scholen, op een niet-agressieve wijze.

Het programma Drug Abuse Resistance Education (DARE)

is een serie van 17 lessen die in 5^e en 6^e klassen op basisscholen wordt gegeven door politiemensen in uniform. Het wordt in de VS al jarenlang op grote schaal toegepast. In de loop der tijd is het programma wel bijgesteld, maar voor zover de versie van voor 1993 werd gebruikt, bleek het programma niet effectief (Sherman et al., 1997; Surgeon General, 2001). Gottfredson in Sherman et al. (1997) noemt onder meer een effectonderzoek door Clayton et al. (1996). De effectiviteit van de herziene versie is nog niet aangetoond. Volgens de Surgeon General schuilt het falen van dit programma in het feit dat de kinderen *te jong* zijn als het wordt aangeboden, namelijk op een moment dat druggebruik nog niet echt aan de orde is; ze zijn nog niet in de puberteit en ze kunnen zich nog niets voorstellen bij het eventuele weerstand bieden aan de verleiding om te gaan gebruiken.

Instructieprogramma's

gericht op informatie-overdracht, angst aanjagen, moreel appel, gevoel van eigenwaarde, affectieve opvoeding etc. Dergelijke lesjes in normen en waarden helpen niet om druggebruik tegen te gaan. Aldus Gottfredson in Sherman et al. (1997), die verwijst naar een overzichtsstudie hieromtrent van Botvin (1990).

Verrijkingsprogramma's

voor na schooltijd (opgezet vanuit school). Dit behelst o.a. het onder toezicht maken van huiswerk en oefeningen om het gevoel van eigenwaarde bij leerlingen op te krikken. Dit leidt niet tot afnames van delinquent gedrag of druggebruik. Gottfredson in Sherman et al. (1997) verwijst onder meer naar het programma "*Magic Me*", dat werd geëvalueerd door Cronin (1996).

Kinderen met problemen om die reden niet bevorderen naar een volgende klas

helpt niet en kan zelfs schadelijke gevolgen hebben; het kan leiden tot slechtere schoolprestaties, minder aanwezigheid, wangedrag en een negatieve attitude ten opzichte van de school (Surgeon General, 2001; noemt geen oorspronkelijke bron).

4.6.2 Domein opgroeiende jeugd

Vakantiewerk en andere werkprogramma's voor risicojongeren leiden niet tot minder criminaliteit of arrestaties. Bushway en Reuter in Sherman et al., 1997 verwijzen onder meer naar Ahlstrom en Havighurst (1982).

Kortdurende programma's om werkervaring op te doen

zoals Job Training Partnership Act (JPTA) en een intensievere versie daarvan (JOBSTART), werken geen van beide. Bushway en Reuter in Sherman et al. (1997) beroepen zich op Cave et al. (1993) en Bloom et al. (1994).

Redirecting youth behavior en Shifting peer group norms

worden in het rapport van de Surgeon General (2001) genoemd als programma's die niet in staat gebleken zijn om gewelddadig gedrag van jongeren terug te dringen. Omdat in beide benaderingen risicojongeren in groepen bij elkaar gebracht worden, bestaat zelfs het risico dat zij elkaar op het verkeerde pad brengen (hier wordt o.a. verwezen naar Elliott en Menard, 1996). Bij *Redirecting youth behavior* moet gedacht worden aan programma's met allerlei vormen van vrijetijdsbesteding waarmee men probeert om risicojongeren te bewegen tot maatschappelijk aanvaardbare bezigheden. Bij programma's die gericht zijn op het *bijstellen van groepsnormen* gaat het meestal om pogingen, jeugdbendes om te vormen tot nette clubs. Dergelijke pogingen zijn tot nu toe zonder resultaat of hebben zelfs geleid tot meer (groeps)criminaliteit.

4.6.3 Domein wijk⁹

Bewaking van een stadsdeel door bewoners (in samenwerking met de politie)

werkt volgens Sherman et al. (1997) niet ter preventie van inbraak e.d., met name niet in gebieden met veel criminaliteit, omdat het juist daar vaak ontbreekt aan de nodige vrijwilligers. Verwezen wordt door Sherman (in Sherman et al. (1997) o.a. naar Pate et al. (1987).

Politieposten in de wijk (Storefront police offices)

zijn volgens Sherman (in Sherman et al., 1997) in Amerika zeer populair maar niet effectief. Ze worden meestal bemand door politiemensen, betaalde burgers en vrijwilligers. Uit evaluaties blijkt niets van een afname van criminaliteit in de betreffende buurt. Hoewel wijkbewoners meestal zeer te spreken zijn over deze aanpak, wordt dit voordeel vaak weer tenietgedaan doordat het niet lukt de posten voldoende te bemannen (zie o.a. Uchida et al., 1992).

Verspreiding van brieven met informatie over criminaliteit (door de politie)

Dit verspreiden van politiebrieven blijkt geen effect te hebben op slachtofferschap bij de huishoudens die ze ontvingen. Dit geldt zowel voor brieven met en zonder specifieke informatie over criminaliteit ter plaatse (Sherman in Sherman et al., 1997).¹⁰

4.7 Wat Nederland al doet

Hoewel dit rapport niet over Nederland gaat, mag toch op zijn minst vermeld worden welke van alle programma's die in dit hoofdstuk (en de bijbehorende bijlagen) zijn opgevoerd als effectief en/of veelbelovend, ook in ons land worden toegepast. Op het gebied van preventie wordt in Nederland gewerkt met kopieën van dan wel varianten op de volgende programma's (de Nederlandse naam staat tussen haakjes):

Big Brothers Big Sisters (Stichting Match; maatjesproject)

De Stichting Match is door de gemeente Rotterdam opgezet vanuit de Dienst Sociale Zaken en Werkgelegenheid als een project in het kader van het Stedelijk Jeugdbeleid anno 1997. Eind 1997 is Match opgevormd tot een zelfstandige organisatie met een bestuur, directie en staf (Ince et al., 2001).

Vanuit het Trimbos-insituut is een evaluatie-onderzoek verricht (Bolier en Bohlmeijer, 2001). Deze onderzoekers concluderen dat Match gezien kan worden als een veelbelovende preventieve interventie voor jongeren, maar zijn ook van mening dat meer gerichte toepassingen en verder (effect)onderzoek noodzakelijk zijn.¹¹

Coping Power (Utrecht Coping Power; UCPP)

Een aan de Nederlandse situatie aangepaste versie van dit programma wordt toegepast in Utrecht en is daar onderzocht op effectiviteit (Van de Wiel, 2002). Het programma zelf is in dit hoofdstuk niet beschreven omdat het "slechts" als veelbelovend voorkomt (in de publicatie van Greenberg et al., 1999). Het gaat om een variant op het Anger Coping Program, dat hierboven wél is beschreven. Uit het onderzoek van Van de Wiel blijkt dat deelname aan het programma leidt tot minder disruptief gedrag en meer prosociaal gedrag (ook bij follow-uponderzoek na zes maanden). Het is echter niet geheel duidelijk of deze veranderingen geheel aan de interventie kunnen worden toegeschreven, of dat zij voor een deel ook zijn toe te schrijven aan rijping of aan placebo-effecten.

Good Behavior Game (Taakspel)

Het Taakspel is in ons land ontwikkeld door het Pedologisch Instituut van het Centrum Educatieve Dienstverlening te Rotterdam. In Rotterdam en Amsterdam wordt het Taakspel al jaren gespeeld. Inmiddels

---

⁹ Omdat deze programma's veelal niet specifiek op jeugd gericht zijn, worden ze zeer summier besproken (en sommige andere helemaal niet).

¹⁰ Sherman verwijst naar een publicatie van Pate et al., echter zonder jaartal te vermelden. Het wordt daardoor niet duidelijke welke publicatie hij precies bedoelt.

¹¹ Zie <http://www.match-rotterdam.nl>

Contactadres: Match, Walenburgerplein 102, 3039 AN Rotterdam.

wordt het ook elders toegepast. Vanuit de Erasmus-Universiteit is met subsidie van het Ministerie van Justitie een effectevaluatie verricht door Crijnen et al. (publicatie in de loop van 2002).¹²

Incredible Years Series

Dit programma wordt nog niet toegepast maar een Nederlandse versie wordt voorbereid vanuit het NIZW en de Universiteit Utrecht (W. Matthys).

PATHS (Pad-leerplan)

Een groot aantal scholen van verschillende onderwijstypen gebruikt het PAD-leerplan. Het programma is in Nederland nog niet geëvalueerd.¹³

Perry Preschool / High Scope (Kaleidoscoop)

Kaleidoscoop wordt toegepast in peuterzalen en op basisscholen in diverse gemeenten. Het programma is geëvalueerd door het SCO-Kohnstamm Instituut en ook in Nederland effectief gebleken (Leseman et al., 2000).¹⁴

Communities that Care (CtC Nederland)

In opdracht van de Ministeries van Justitie en VWS heeft het cluster jeugd van het Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn NIZW te Utrecht de in de VS ontwikkelde CtC-strategie voor Nederland toepasbaar gemaakt. Bij wijze van proef wordt in vier Nederlandse gemeenten met de CtC-strategie gewerkt, en wel in wijken van Rotterdam, Amsterdam, Arnhem en Zwolle. Er is een Nederlandse CtC-gids beschikbaar (Ince et al, 2001), waarin onder meer de hierboven vermelde programma's Kaleidoscoop en Match staan beschreven.¹⁵

Zijn er ook strategieën of programma's die in Amerika niet blijken te werken maar die in ons land worden toegepast vanuit de veronderstelling dat zij effectief zullen zijn? Ongetwijfeld is dat het geval, maar het is moeilijk daarvan een limitatieve opsomming te geven. Vaak zal het gaan om strategieën of therapieën zonder duidelijke naam of expliciete preventieve doelstelling. We kunnen op basis van het voorgaande wel *veronderstellen* dat bijvoorbeeld individueel counselen niet veel zoden aan de dijk zet, en dat lesjes in normen en waarden zonder inbedding in een groter geheel geen zin hebben. Ook kunnen we vraagtekens zetten bij het nut van kortdurende projecten waarin jongeren werkervaring kunnen opdoen. Maar of niets van dat alles, wellicht onder andere condities of voor bepaalde subgroepen, ooit in Nederland zou kunnen aanslaan of zelfs effect hebben, valt te betwijfelen. Als we echter "ergens" willen beginnen, dan verdient het de voorkeur om eerst maar eens een voorbeeld te nemen aan strategieën en programma's waarvan elders de effectiviteit onomstotelijk bewezen is.

4.8 Conclusie

Terugblikkend op de meer dan twintig modelprogramma's die in dit hoofdstuk aan de orde zijn gekomen, vragen we ons af wat de gemeenschappelijke kenmerken en componenten zijn die deze programma's zo effectief maken. Componenten die wellicht ontbreken misschien bij de programma's waarvan is aangetoond dat zij *niet* werken.

- Het meest succesvol blijken programma's te zijn die zich richten op de diverse risico- en protectieve factoren die per sociaal domein aanwezig zijn en waaraan opgroeiende kinderen in de loop van hun jeugd kunnen worden blootgesteld, vooral wanneer zoveel mogelijk sociale domeinen tegelijk worden bestreken.

¹² Zie <http://www.cedgroep.nl/po/index.html> (zie onder onderzoek & ontwikkeling).
Contactadres: Centrum Educatieve Dienstverlening, Pedologisch Instituut, Dwerggras 30, 3068 PC Rotterdam.

¹³ Zie <http://svo.feo.hvu.nl/padleerplan>
Contactadres: Seminarium voor Orthopedagogiek, coördinator PAD-leerplan, Postbus 14007, 3508 SB Utrecht.

¹⁴ Zie <http://www.kaleidoscoop.org/info.htm>
Contactadres: Averroës stichting, Programmaleider Kaleidoscoop, Linnaeushof 6, 1098 KH Amsterdam.

¹⁵ Zie <http://www.nizw.nl>
Contactadres: NIZW, Programmacoördinator CtC, Catharijnesingel 47, 3511 GC Utrecht.

Dit is een forse ondersteuning voor de zogeheten ontwikkelingscriminologie, een theorie die met name wordt uitgedragen door Loeber en LeBlanc (Loeber en LeBlanc, 1990; LeBlanc en Loeber, 1998).

- Daarnaast betekenen de uitkomsten een bevestiging van de sociaal-cognitieve leertheorie, in die zin dat vooral programma's waarbij gewenst gedrag beloond wordt en die inspelen op een combinatie van affectieve en cognitieve factoren, verreweg het vaakst tot (blijvend) resultaat blijken te leiden.

Idealiter zou vooraf bekend moeten zijn welke risico- en protectieve factoren de overhand hebben in bepaalde wijken, scholen, gezinnen *en* bij individuele kinderen, zodat (effectief gebleken) programma's daar bij aan kunnen sluiten. Dat is precies wat met *Communities that Care* wordt nagestreefd (zie einde paragraaf 4.5.2 en 4.7).

Maar alle goede en effectiviteitsbevorderende inspanningen te spijt, zullen er altijd individuele kinderen zijn die het niet redden en die vroeg of laat een keer met politie of justitie in aanraking komen. Die kinderen en jeugdigen staan centraal in het nu volgende hoofdstuk.

5 Achter de feiten aan: effectief jeugdstrafrecht

Psychologisch onderzoek heeft aangetoond dat het geven van een beloning of van het goede voorbeeld kan leiden tot gewenst gedrag, zoals het bieden van weerstand tegen verleidingen en het uitstellen van behoeftebevrediging (zie bijvoorbeeld Bandura, 1986). Het gaat dan vooral om het *aanleren* van gewenst gedrag. In het vorige hoofdstuk lag daarop de nadruk. Helaas zijn er ook kinderen bij wie het niet (meer) lukt om overwegend via positieve methoden hun gedrag te beïnvloeden. Bij sommigen ligt een aangeboren afwijking hieraan ten grondslag, maar vaker komt het voor dat zulke kinderen - alle preventieve inspanningen ten spijt - een individuele leergeschiedenis achter zich hebben waarbij *ongewenst* gedrag bij herhaling beloond is geweest. Juist bij de bestrijding van criminaliteit gaat het per definitie om het afleren van reeds geuite vormen van (zeer) ongewenst gedrag, en dat is iets fundamenteel anders dan alleen maar het aanleren van gewenst nieuw gedrag. Wanneer het ongewenste gedrag in het verleden keer op keer beloond geweest is, bijv. door een combinatie van wèl buit / geen straf, zou het een illusie zijn om te menen dat gedragsbeïnvloeding - zelfs van jonge kinderen - mogelijk is door middel van louter positieve bekrachtiging (Bol, 1995). Dit betekent overigens niet dat de positieve sanctie voor de criminaliteitsbestrijding niet van onmisbare waarde is. Al sinds de jaren '80 van de twintigste eeuw wordt in de psychologische literatuur benadrukt dat ook negatieve sancties slechts dan effectief kunnen zijn, wanneer ze worden begeleid door positieve bekrachtiging (zie bijvoorbeeld Matson en DiLorenzo, 1984). Het zou daarom ineffectief zijn om ten aanzien van delinquente kinderen en jongeren niet *tevens* te proberen via positieve of althans niet-negatieve middelen het gewenste resultaat te bereiken.¹

In dit hoofdstuk staan centraal interventies die worden toegepast naar aanleiding van een delict *in het kader van het strafrecht*. Dat betekent dat het in de eerste plaats gaat om jeugdsancties die in de wet omschreven staan, en die naast het doel der (her)opvoeding nog andere doelen kunnen dienen, zoals bijvoorbeeld vergelding of beveiliging van de maatschappij. Denk bijvoorbeeld (in het geval van Nederland) aan geldboete, taakstraf of jeugddetentie. Het is in het bestek van dit rapport van belang om erachter te komen hoe precies aan juridisch gedefinieerde sancties inhoud wordt gegeven, en wat eventueel de werkzame psychologische bestanddelen zijn met het oog op de gewenste resocialisatie. Maar het gaat hier niet alleen om deze formele sancties en hun invulling; het jeugdstrafrecht biedt naast de wettelijk omschreven straffen en maatregelen nog veel méér mogelijkheden tot gedragsbeïnvloeding. Dat begint al bij de voorwaarden die de politie kan stellen naar aanleiding van een eerste vergrijp. Ook de bijzondere voorwaarden die gesteld kunnen worden aan het schorsen van een preventieve hechtenis bij een voorwaardelijke veroordeling of het voorwaardelijk in vrijheid stellen na een detentieperiode kunnen op allerlei verschillende, vooralsnog niet strikt voorgeschreven manieren worden ingevuld. Bij al die vormen van interventie kunnen het gezin, de school en de wijk evengoed betrokken worden als bij de in hoofdstuk 4 beschreven preventieve programma's. Een belangrijk verschil met preventief optreden is dat het per definitie gaat om een *individuele* bejegening van iemand die een delict gepleegd heeft, dat de interventie meestal een verplicht karakter heeft en dat het terugdringen van recidive voorop staat. Met strafrechtelijke sancties lopen we zowel letterlijk als figuurlijk achter de feiten aan. De recidivecijfers van Nederlandse jongeren die hebben verbleven in een justitiële behandelingsrichting zijn schrikbarend hoog (Van der Heiden-Attema en Wartna, 2000). Toch eindigt de titel van dit hoofdstuk niet met een vraagteken, want inmiddels is duidelijk dat "voor sommige delinquenten sommige interventies, onder sommige omstandigheden, wel degelijk kunnen werken" (Gendreau en Ross, 1979; Palmer, 1983). Aan deze slotsom is een felle discussie onder criminologen voorafgegaan, waartoe de aanzet werd gegeven door Martinson (1974). Hij meende op grond van wetenschappelijk onderzoek te hebben aangetoond dat in de strafrechtspleging "niets helpt". Martinson werd door Palmer terechtgewezen, op grond van deels hetzelfde - maar anders geïnterpreteerde - onderzoek (Palmer, 1975). De beide publicaties leidden tot een strijd waarin ook anderen zich mengden en waarin men elkaar vooral met methodologische argumenten om de oren sloeg. Uiteindelijk werd de strijd beslecht in het

---

¹ Of dit gecombineerd straffen en belonen van kinderen bij voorkeur via het strafrecht dan wel via het civiele recht zou dienen te gebeuren is een boeiend onderwerp dat hier echter buiten beschouwing blijft. Over leeftijdsgrenzen in het strafrecht bezien vanuit de ontwikkelingspsychologie zie Bol (1991).

voordeel van Palmer en de zijnen. In 1979 kwam Martinson zelfs openlijk terug op zijn conclusie (Beenackers, 2001).

In de beide nu volgende paragrafen worden overzichten gegeven van effectief gebleken interventies. In paragraaf 5.1 gaat het om effectiviteitsonderzoek in het algemeen, waarbij een onderscheid wordt aangebracht tussen residentiële en niet-residentiële programma's, terwijl in paragraaf 5.2 behandelprogramma's worden besproken die speciaal werden ontwikkeld voor een aantal bijzondere dadercategorieën zoals jeugdige gewelds- of zedendelinquenten en jeugdigen met (zeer) ernstige gedragsstoornissen.

De zeven studies uit hoofdstuk 4 zijn opnieuw geraadpleegd voor zover daar individueel gerichte programma's aan bod komen die de preventie van recidive betreffen. Verder is gezocht naar andere overzichtsstudies en meta-analyses, in principe van over de hele wereld. Evenals in hoofdstuk 4 worden alleen interventies besproken waarvan is komen vast te staan dat zij ofwel bewezen effectief zijn ofwel bewezen niet-effectief.²

5.1 Effectiviteitsonderzoek algemeen

In het algemeen lijken interventies die worden toegepast in een ambulante setting meer kans van slagen te hebben dan interventies die worden toegepast in een (semi)residentiële omgeving (o.a. Lipsey, 1992; Beenackers, 2000; Redding, 2000). Palmer (1994) komt tot de slotsom dat ambulante programma's even effectief lijken of effectiever, maar tekent hierbij aan dat dit niet wil zeggen dat residentiële programma's niet effectief *kunnen* zijn.

In deze paragraaf wordt een onderscheid aangebracht tussen de (in)effectiviteit van residentiële versus die van ambulante programma's. Hiervoor is gekozen omdat zoals in de inleiding van dit hoofdstuk al werd gezegd, met een strafrechtelijke sanctie zo nodig ook het doel van "beveiliging van de maatschappij" moet worden gediend. Dat brengt met zich mee dat politie en justitie in veel gevallen in hun keuze zijn beperkt: diverse vormen van delictgedrag dwingen ertoe om criminele jongeren voor kortere of langere tijd op te sluiten in een huis van bewaring of (jeugd)inrichting. Die beperking staat dan voorop.

5.1.1 Effectieve residentiële en semi-residentiële interventies

Zoals we zagen wemelde het in hoofdstuk 4 van de studies waarin de effectiviteit wordt onderzocht van concrete preventieprogramma's met herkenbare (vaak afgekorte) namen. Ook op het gebied van de niet-residentiële interventies zien we daar voorbeelden van (in 5.1.2). Voor zover het echter effectiviteitsonderzoek m.b.t. (semi)residentiële interventies betreft, blijkt dat de meeste overzichten en analyses betrekking hebben op bepaalde typen of stijlen van interventie en niet zozeer op concrete, in detail uitgewerkte straf- of behandelprogramma's.

In een literatuurstudie over gedragsbeïnvloeding door strafrechtelijk ingrijpen geeft Bol o.a. een overzicht van overzichtsstudies en meta-analyses m.b.t. de effectiviteit van interventies voor jeugddelinquenten (Bol, 1995). Qua residentiële interventies lijkt het meeste effect uit te gaan van *contingency management*, cognitief-gedragsmatige therapieën en gezinstherapieën.³

Vrijheidsbeneming als zodanig is niet effectief maar wat daarbinnen gebeurt *kan* effectief zijn. Dit constateert ook Beenackers (2000) in een literatuuronderzoek m.b.t. de effectiviteit van vrijheidsbenemende en -beperkende sanctieprogramma's (voor meerderjarigen en minderjarigen). Zij verwijst naar tal van meta-analyses, onderzoeksoverzichten en overzichten van overzichten die vooral werden verricht in de V.S. maar deels ook in Europa (een Duitse studie door Lösel, 1995; een Nederlandse door Wartna, 1999). Relatief veel effect sorteren programma's die op cognitie en gedrag zijn gericht; deze programma's zijn veelal gebaseerd op de (cognitief-sociale) leertheorie (Beenackers, 2000; 2001). Zij verwijst onder meer naar het programma "*Reasoning and Rehabilitation*" (*R&R*) dat in de jaren '80 in Canada werd ontworpen door Ross en Fabiano, en verder ontwikkeld door Porporino en Fabiano (2000). Ook meervoudig samengestelde programma's die een combinatie van methoden gebruiken leiden tot goede resultaten, alsmede gezinstherapie en gezinsbegeleiding. Het is gebleken dat het plaatsen van delinquenten kinderen *bij elkaar* een bedreiging kan vormen voor de effectiviteit van de interventie (Dishion et al., 1999).

Over het betrekken van de familie bij de bejegening van jeugddelinquenten publiceerde Perkins-Dock (2001) een overzichtsstudie. Hij constateert dat dit de effectiviteit van strafrechtelijke interventies zeer ten goede komt, maar dat het betrekken van de familie lastig kan zijn wanneer jongeren in een gesloten setting (moeten) zitten.

² De eis dat effectieve programma's in minstens twee overzichtsstudies als zodanig uit de bus moeten komen om te worden besproken, is in dit geval niet gesteld.

³ *Contingency management* houdt in, dat aan de jeugdigen geleerd wordt om de leertheoretische principes (met name positieve bekrachtiging) bij de overige groepsleden toe te passen, zodat geleidelijk een systeem wordt ontwikkeld waarin men op een positieve manier met elkaar omgaat.

Perkins-Dock stelt als oplossing voor om gezinstherapeuten te betrekken bij de *hele* gang van de jongere door de strafrechtelijke keten, ook tijdens detentie en na vrijlating.

Nazorg na vrijlating uit een (semi-)residentiële setting

De opvatting dat een goede en zelfs intensieve nazorg doorslaggevend kan zijn voor een blijvend effect van de interventie, lijkt de laatste jaren zowel in Amerika als in Europa definitief te hebben postgevat. Het is in dit verband verstandig om onderscheid te maken tussen “gewone” nazorg (op basis van vrijwilligheid) en verplichte, intensieve vormen van begeleiding na detentie. Die tweede vorm is in materiële zin meer een onderdeel van de sanctie zelf. Hoezeer men ook wijd en zijd overtuigd is geraakt van het nut van intensieve nazorg, over de effectiviteit van nazorgprogramma's is, zowel de vrijwillige als de verplichte vormen, op grond van overzichtsstudies nog weinig met zekerheid bekend. In Amerika wordt al een aantal jaren geëxperimenteerd met het zogeheten IAP-model (Intensive Aftercare Program). Dit (verplichte) model is beschreven en geëvalueerd door Altschuler en Armstrong (1999). Zij vergelijken het programma met een viertal andere programma's van intensieve nazorg, en kunnen vooralsnog over de effectiviteit van deze aanpak geen definitieve uitspraken doen. Om zover te komen moeten naar hun mening eerst hervormingen en veranderingen plaatsvinden. Ten eerste moet de nazorg zorgvuldig worden voorbereid in de periode dat een jeugdige nog in detentie zit. Ten tweede moet er veel meer geld en mankracht beschikbaar komen om de begeleiding werkelijk intensief te kunnen doen zijn. Ten derde zou van tevoren moeten worden bepaald voor wie dit een geschikte aanpak lijkt en voor wie niet. De caseload van begeleiders moet omlaag en het aantal contacten tussen cliënt en begeleider moet omhoog. Het zijn vrijwel allemaal voorwaarden die ook worden genoemd in verband met de intensieve trajectbegeleiding (ITB) van harde kernjongeren in Nederland (Landelijke werkgroep, 1999).

5.1.2 Effectieve niet-residentiële interventies

Uit de onderzoeksliteratuur komt naar voren dat niet alleen het betrekken van het gezin de effectiviteit vergroot, maar dat de bemoeienis zich (evenals in het kader van preventie) bij voorkeur dient uit te strekken over alle leefgebieden van de jongeren. Veel delinquente jongeren gaan gebukt onder een meervoudige problematiek, en die jongeren hebben ook behoefte aan een meervoudige aanpak. Met name drie op elkaar gelijkende programma's komen uit de literatuur naar voren als effectief, en het zal geen verbazing wekken dat dit programma's zijn die als gemeenschappelijk kenmerk hebben dat wordt ingezet op meerdere niveaus / leefgebieden tegelijk. Volgens twee of meer van de zeven bronnen waaruit voor hoofdstuk 4 werd geput, vielen zij in de prijzen als effectief *preventie*programma. Ze komen echter pas nu aan de orde omdat zij zich richten op jeugdigen die al delicten gepleegd hebben. Het gaat hier dus niet om primaire / generale preventie of preventie-activiteiten gericht op bepaalde risicogroepen of -jongeren, maar om het voorkomen van recidive bij individuele jeugdige delictplegers. Daardoor zijn de programma's ook goed in te passen in een strafrechtelijk kader, waarin het immers zoals gezegd altijd primair gaat om het straffen of behandelen van *individuen*.

Multisystemic Therapy (MST) / Multisysteemtherapie

Dit is een Amerikaans programma dat zich richt op verschillende risicofactoren die kunnen leiden (en ook al geleid hebben) tot ernstige vormen van antisociaal gedrag. Het individu wordt gezien als het middelpunt van een *netwerk* aan onderling verbonden systemen die diverse (ook in hoofdstuk 4 genoemde) domeinen beslaan: het individu, het gezin, de school en vrienden, de wijk. De interventie kan op één domein betrekking hebben, maar ook op meer domeinen tegelijk, afhankelijk van de behoefte. Het programma is bestemd voor jongens of meisjes van 12 tot en met 17 jaar, die al herhaaldelijk hebben gerecidiveerd, een ernstig geweldsdelict hebben gepleegd, en / of verslaafd zijn aan alcohol of drugs. In veel gevallen dreigt een uithuisplaatsing maar met behulp van MST en door de hele familie erbij te betrekken, tracht men dat te voorkomen.

Hoofddoel van de benadering is dat ouders leren hoe zij hun weerbarstige tieners in de hand kunnen houden, en dat de jongeren zelf leren hoe zij allerlei problemen thuis, op school en met vrienden het hoofd kunnen bieden. Dit alles gebeurt in een context van steun en het aanleren van vaardigheden. De academisch geschoolde therapeut laat de jongeren oefenen in het beter communiceren: hoe je met elkaar omgaat, hoe je elkaar steunt en hoe je je niets laat afdwingen. De interventiestrategieën zijn alle op leertheoretische leest geschoeid: strategische en structurele gezinstherapie, gedragstraining voor ouders en cognitieve gedragstherapieën. De begeleiding is zeer intensief, met een caseload van 1 op 4. Contactfrequentie en duur van de bemoeienis verschillen per gezin, maar gemiddeld komt het neer op 60 uur contact in een periode van vier maanden. Uit evaluatie-onderzoek blijkt het volgende:

- Afnames van 25 tot 70 % in de recidive
- Afnames van 47 tot 64% in uithuisplaatsingen
- Minder problemen met de geestelijke gezondheid bij plegers van ernstige delicten

Volgens het CSPV (2001) is bijna geen programma voor de overheid zo kostenbesparend gebleken als MST.

Weliswaar moet er fors geïnvesteerd worden in de professionele begeleiding en een caseload van 1 op 4, maar

dit voorkomt het veel duurdere opsluiten in een gevangenis of jeugdinstelling. MST wordt als effectief programma beschreven door Sherman et al. (1997), CSPV (2001), Greenberg et al. (1999), en de Surgeon General (2001). Ook wordt het onder meer beschreven door Bartels et al. (2001), Redding (2000) en Leschied en Cunningham (1998).

Zie verder voor een beschrijving van MST uit de eerste hand Henggeler et al., 1998 of Borduin et al., 1995.

Multidimensional Treatment Foster Care (TFC)

TFC biedt een alternatief voor opsluiting of behandeling in een residentiële setting en is bedoeld voor adolescenten die problemen hebben op het vlak van chronisch antisociaal of delinquent gedrag, of die (tevens) lijden aan ernstige emotionele stoornissen. De jongeren worden geplaatst in een pleeggezin dat vooraf een speciale training heeft gekregen. De gemiddelde plaatsingsduur is zes tot negen maanden. Tijdens de plaatsing in dit gezin krijgt de jongere te maken met streng toezicht zowel thuis, op school als elders. Er worden duidelijk grenzen en regels gesteld en gehandhaafd. Gewenst gedrag wordt beloond; de jongere krijgt extra begeleiding van een mentor en hij wordt weggehouden bij delinquent vrienden. TFC-pleegouders komen wekelijks bij elkaar onder leiding van een begeleider (*case manager*), bij wie ze terecht kunnen met vragen en waar zij nadere instructies krijgen. Verder is er dagelijks telefonisch contact tussen begeleider en pleegouders. Ook het eigen gezin van de jongere wordt in het programma betrokken: men krijgt gezinstherapie en het is de bedoeling dat de jongere na de pleeggezinplaatsing weer terugkeert naar het eigen gezin. De eigen ouders leren om dezelfde grenzen en regels te gaan stellen als die in de pleeggezinnen worden gehanteerd. De case manager onderhoudt niet alleen nauw contact met ouders en pleegouders maar eventueel ook met de reclasseringsmedewerker aan wie de jongere is toegewezen, leraren van school, superieuren op het werk, of andere volwassenen die deel uitmaken van het leven van de jongere.

Uit evaluaties is gebleken dat deelnemers aan TFC daarna vergeleken bij controlegroepen:

- 60 % minder dagen in hechtenis zaten (gemeten na een jaar).
- significant minder vaak werden gearresteerd
- minder hard drugs gebruikten
- na plaatsing in een residentiële setting eerder weer naar hun eigen huis terug mochten

TFC komt als modelprogramma voor op de lijstjes van Catalano et al., 1998a; CSPV, 2001; SPFS en de Surgeon General (2001). Zie voor meer gedetailleerde informatie Chamberlain en Mihalic, 1998.

Functional Family Therapy (FFT) / Functionele gezinstherapie

Is bedoeld voor jeugdigen van 11 tot en met 18 jaar bij wie zich een heel scala aan misdragingen voordoet, van geweld tot drankmisbruik, van hyperactiviteit tot allerlei andere gedragsstoornissen. Opmerkelijk is de korte duur van het programma: gemiddeld slechts acht tot twaalf uren, en maximaal 26 uren voor de meest problematische gevallen. Het programma kan worden toegepast door verschillende typen (para-) professionals en in verschillende contexten. FFT richt zich heel direct op bij de betrokkene aanwezige risico- en protectieve factoren. Teneinde de risicofactoren terug te dringen en de protectieve factoren te versterken wordt een stappenplan gevolgd waarin het accent achtereenvolgens ligt op:

- Betrokkenheid en motivatie
- Assessment, dat wil zeggen het in kaart brengen van individuele en gezinsrelaties alsmede de inbedding daarvan in grotere sociale netwerken
- Gedragsverandering, door middel van communicatietraining, specifieke opdrachten en technische hulpmiddelen, het bijbrengen van elementaire opvoedingsvaardigheden en de toepassing van gedragstherapeutische technieken
- Generalisatie, waarbij een FFT case manager uitgaande van de specifieke behoeften en mogelijkheden van het gezin de jeugdige en zijn familieleden leert om met vermijding van risicofactoren optimaal gebruik te maken van protectieve factoren.

Uit wetenschappelijk onderzoek blijkt dat FFT onder meer in staat is om:

- met succes adolescenten te behandelen met gedragsstoornissen zoals *Conduct Disorder (CD)*, *Oppositional Defiant Disorder (ODD)*, *Disruptive Behavior Disorder (DBD)*, verslavingen en gewelddadig gedrag
- verdere problemen in de toekomst te voorkomen
- te voorkomen dat ook jongere broertjes of zusjes van de betrokkene delinquent worden
- te voorkomen dat adolescenten te maken krijgen met het strafrecht voor volwassenen

FFT is effectief volgens CSPV (2001), Surgeon General (2001) en Greenberg et al. (1999).

Zie voor nadere informatie over dit programma Alexander et al., 1998.

5.2 Bijzondere dadercategorieën

Omdat er steeds meer bewijs is voor de stelling van Palmer en de zijnen, dat niet alle interventies werken bij iedereen, wordt nu ook een paragraaf gewijd aan onderzoek waardoor is aangetoond welke (kenmerken van) interventies in het bijzonder effectief blijken te zijn voor bepaalde subgroepen van daders en/of delicten. Eerst wordt nader aandacht besteed aan respectievelijk de (jeugdige plegers van) ernstige en gewelddadige delicten (5.2.1), aan jeugdige zedendelinquenten (5.2.2) en aan jeugdigen met ernstige gedragsstoornissen (5.2.3). Aangezien voor een aantal subgroepen (twaalfminners, meisjes, allochtonen) nog weinig bekend is op basis van overzichtsstudies of meta-analyses, maar deze subgroepen beleidsmatig gezien wel belangrijke doelgroepen vormen, worden aan specifiek op hen gerichte interventies enkele woorden gewijd in paragraaf 5.2.4.⁴

5.2.1 Aanpak gericht op (plegers van) ernstige en gewelddadige delicten

Bartels et al. presenteren in Loeber et al. (2001) een overzicht van vier grote studies waarin de effectiviteit van interventies voor jeugddelinquenten centraal staat. Een van die studies heeft betrekking op ernstige en gewelddadige jeugddelinquenten; het betreft een meta-analyse van Lipsey en Wilson uit 1998 (zie ook Lipsey et al., 2000; is daarop grotendeels gebaseerd).

In een (semi)residentiële setting vormen sociale en cognitieve vaardigheidstrainingen een effectief instrument; daarnaast blijken gezinsvervangende (groeps)tehuizen goed te werken, de zogeheten *Teaching Family Homes* (TFH). Lipsey et al. (1998) verwijzen in verband met dit soort tehuizen overigens alleen naar enkele oudere effectstudies (waarvan de meest recente is die van Kirigan et al., 1982). Zes jongeren wonen in een huis onder leiding van een speciaal opgeleide man en vrouw (een echtpaar) voor wie dit hun werk is. De jongeren worden bejegend volgens een gedragstherapeutische methodiek.

De meest effectieve niet-residentiële methoden voor dit type delinquenten blijken eveneens sociale en sociaal-cognitieve vaardigheidstrainingen en op gedragsverandering gerichte interventies te zijn; eerder werd al opgemerkt dat ook (in afwijking van het algemene beeld) individueel counsellen hier wel effectief blijkt (Lipsey en Wilson, 1998).

Niet alleen het feit of een interventie residentiële dan wel ambulante wordt toegepast op ernstige en/of gewelddadige jeugddelinquenten kan van invloed zijn op de effectiviteit. Bartels et al. (2001) verwijzen naar Lipsey en Wilson (1998) en naar Kazdin (1997b) die ieder nog een aantal andere variabelen die van invloed zijn op de mate waarin een interventie effectief is. Uit de resultaten van ambulante interventies blijkt volgens Lipsey en Wilson dat interventies het delictgedrag sterker beperken naarmate het bij aanvang gerapporteerde delictgedrag ernstiger is. Met andere woorden: naarmate het criminele gedrag ernstiger vormen aanneemt, kan het effect van de behandeling groter zijn. Dit uitgangspunt wordt ook wel het risicoprincipe genoemd. Kazdin echter concludeert dat jongeren die bij aanvang van het programma al de meeste problemen hebben, zich ook het vaakst uit de behandeling terugtrekken; degenen met de grootste problemen staan het minst open voor behandeling en hebben bijgevolg de minst gunstige prognose. Juist bij problematische jongeren moet daarom volgens Kazdin veel meer aandacht worden besteed aan hun ontvankelijkheid voor de behandeling. Bartels et al. doen een poging om de verschillen tussen Lipsey en Wilson enerzijds en Kazdin anderzijds te verklaren (p. 294/95). Als oplossing suggereren zij om hoe dan ook de kans op uitval van de meest "moeilijke" jongeren bij voorbaat zo klein mogelijk te maken. Met instemming citeren zij in dit verband Offord et al. (1998) die zeggen dat dit gegeven een belangrijk argument is voor een gedifferentieerd aanbieden van interventies: *universele* programma's in de preventieve sfeer, *selectieve* programma's voor jongeren met een verhoogd risico, en programma's *op indicatie* voor jongeren bij wie de problemen zich reeds gemanifesteerd hebben.

5.2.2 Aanpak gericht op zedendelicten / zedendelinquenten

Als er één categorie van delinquenten is voor wie een gedifferentieerd aanbod nodig is, dan zijn het wel de zedendelinquenten. Zedendelinquenten zijn onderling sterk verschillend, en dat vraagt meer dan waar ook om een op het individu toegesneden aanpak. Met betrekking tot de effectiviteit van interventies voor zedendelinquenten werden de afgelopen jaren twee Nederlandstalige overzichtsstudies geschreven (Beenackers, 2000; 2001). Weliswaar betreft het hier niet speciaal jeugdigen, maar er is wel aandacht voor de factor leeftijd.

---

⁴ Strafrechtelijke interventies gericht op drugsverslaafde jeugddelinquenten en ten aanzien van drugsgerelateerde jeugdcriminaliteit blijven in dit rapport buiten beschouwing. Drugsverslaving als zodanig is op te vatten als een risicofactor voor de ontwikkeling van delinquent gedrag (zie hoofdstuk 4). Georganiseerde drugscriminaliteit lijkt vooral het werk van volwassen daders.

Ook hier geldt dat sommige interventies effectief (kunnen) zijn, en ook hier blijken dit met name behandelingen die gericht zijn op cognities en gedrag, bij deze categorie eventueel in samenhang met een hormonale behandeling. Wel maakt Beenackers de kanttekening dat het bewijs dat de onderzoeken opleveren wat minder overtuigend is dan bij onderzoek naar de effectiviteit van interventies in het algemeen. Behandelingen hebben vooral effect bij pedofielen; bij verkrachters is effect van behandeling het kleinst. Incestplegers recidiveren het minst, maar dat hoeft niet per se aan de behandeling te liggen. Veel jeugdige plegers ontwikkelen zich (in tegenstelling tot oudere daders) *niet* tot volwassen zedendelinquenten, of zij nu behandeld worden of niet. Ondanks de grote verschillen tussen de zedendelinquenten onderling en de uiteenlopende feiten die zij plegen, hebben de behandelingen die gegeven worden in de Angelsaksische landen, veel elementen met elkaar gemeen. Meestal zijn zij cognitief-gedragstherapeutisch van aard en tracht men de delinquent strategieën bij te brengen ter preventie van terugval. Veel aandacht wordt daarbij besteedt aan het vergroten van empathie, het bestrijden van cognitieve misvormingen (foute redeneringen) en afwijkende seksuele voorkeuren; ook is er aandacht voor ontkenning en bagatellisering.

5.2.3 Aanpak gericht op kinderen met specifieke gedragsstoornissen

Woolfenden et al. (2001) verrichtten een systematische overzichtsstudie waarin 970 onderzoeken betrokken waren. Van deze 970 voldeden er maar acht aan de strenge eisen van de Cochrane Library waaraan zij werden afgemeten.⁵ Woolfenden et al. komen op basis daarvan tot de voorzichtige conclusie dat gezinsinterventies en opvoedingsondersteuning er toe bijdragen dat minder kinderen in inrichtingen komen. Zij leiden *mogelijk* ook tot minder arrestaties maar daarover is volgens de auteurs nog onvoldoende duidelijkheid.

In een meta-analyse van Brestan en Eyberg (1998) betreffende 82 interventies bij kinderen en jeugdigen met ernstige gedragsstoornissen, kwamen twee typen interventie er uit als meest effectief; ook hier gaat het om gezinsinterventies en vervult opvoedingsondersteuning een centrale rol vervult. Het zijn de Functionele Gezinstherapie (FFT) die reeds werd besproken in paragraaf 5.1.2, en de Parent Management Training (PMT) die in hoofdstuk 4 al werd genoemd maar nog niet beschreven. Deze interventie is bedoeld voor kinderen met oppositionele en gedragsproblemen. Zij wordt (onder meer) ook beschreven door Bartels et al. (2001), door Perkins-Dock (2001) en door Feldman en Kazdin (1995). De nu volgende beschrijving is ontleend aan Feldman en Kazdin.

Parent Management Training (PMT)

Door middel van deze programma's wordt – op vrijwillige basis – aan ouders van jonge kinderen (van ongeveer 6 tot ongeveer 13 jaar) geleerd hoe zij moeten omgaan met gedragsproblemen van hun kind thuis en op school. Met gebruikmaking van sociaal-leertheoretische technieken worden de interacties tussen ouder en kind verbeterd en wordt getracht prosociaal gedrag bij het kind te bevorderen en antisociaal en opstandig gedrag af te remmen. Om te beginnen krijgen de ouders voorlichting over de leertheoretische principes en technieken. Zij doen oefeningen onder leiding van een therapeut, en deze coacht hen bij het toepassen van de technieken in de omgang met hun kind. Ouders moeten bij aanvang van het programma bepaalde gedragingen benoemen als (on)gewenst, zodat zij vervolgens die gedragingen kunnen gaan observeren, registreren, en negatief dan wel positief bekrachtigen. Belangrijk is het belonen van gewenst gedrag, het consequent reageren op ongewenst gedrag, het gebruik maken van technieken waardoor gewenst gedrag wordt aangemoedigd en ongewenst gedrag wordt ontmoedigd, en het leren om van deze technieken ook in de toekomst gebruik te blijven maken. De therapeut leert de ouders om te beginnen hoe zij het best kunnen reageren op betrekkelijk simpele vormen van ongewenst gedrag; als zij dat eenmaal onder de knie hebben gaat men over tot de meer ernstige gedragsproblemen. In de meeste PMT-programma's onderhoudt de therapeut tussen de trainingssessies door intensief telefonisch contact met de ouders om vragen te beantwoorden en hen van advies te dienen.

---

⁵ De Cochrane Collaboration is een internationale organisatie met als doelstelling het bevorderen van goed geïnformeerde, beargumenteerde beslissingen in de gezondheidszorg. Door het (met inachtneming van de principes van Evidence Based Medicine) vervaardigen, actualiseren en toegankelijk maken van systematische *reviews* van medische procedures en ingrepen wil de Cochrane Collaboration dit doel bereiken. Uitsluitend onderzoeken die gebaseerd zijn op random toewijzing van proefpersonen aan experimentele dan wel controlegroepen, worden in de reviews meegenomen. Naar het voorbeeld van de Cochrane Collaboration is voor de sociale wetenschappen een soortgelijke organisatie opgericht: de Campbell Collaboration. Hieronder ressorteert onder meer een crime and justice coordination group, die nog in de kinderschoenen staat. Zie de website <http://campbell.gse.upenn.edu>.

Naar de effectiviteit van PMT is veel onderzoek verricht. Daaruit blijkt dat PMT effectiever is in het veranderen van antisociaal gedrag en het bevorderen van prosociaal gedrag dan de meeste andere programma's. Bovendien toont follow-up onderzoek aan dat de effecten beklijven tot drie jaar nadat de training is afgerond. De (sociaal-leertheoretische) principes en procedures waar PMT op berust zijn ook met succes toegepast in andere contexten, zoals op scholen, in tehuizen, in de dagopvang en zelfs in bejaardentehuizen.

Kazdin (1997a) plaatst op basis van een door hem verrichte overzichtsstudie toch nog wel enige kanttekeningen bij de effectiviteit van PMT. Hoewel het naar zijn mening een van de best onderzochte programma's is, zou nog meer bekend moeten worden over de vraag in welke gezinnen PMT het beste werkt, en wat precies de effecten zijn gezien op de lange termijn.⁶

5.2.4 Aanpak gericht op andere specifieke doelgroepen

Aanpak gericht op (zeer) jonge kinderen

In de meeste Europese en Angelsaksische landen ligt de ondergrens van strafrechtelijke vervolgbaarheid bij 10 jaar of hoger (zie hoofdstuk 2). Jongere kinderen die delicten plegen worden veelal meteen doorverwezen naar hulpverlenende instanties, of krijgen te maken met civielrechtelijke maatregelen. Een reactie vanuit het strafrecht is een zeldzaamheid en de angst dat de strafrechter aan jonge kinderen een (veel) te zware straf zal opleggen, lijkt het meestal te winnen van het besef dat het mogelijk effectief zou kunnen zijn om ook zeer jonge kinderen al direct vanuit justitie op hun delictgedrag aan te spreken. Ontwikkelingen op dit gebied staan nog in de kinderschoenen en de tijd is zeker nog niet rijp voor overzichtsstudies of meta-analyses. De meeste initiatieven t.a.v. zeer jonge delictplegers zijn vooralsnog *alleen* gericht op achterliggende problematiek en hebben niet zozeer het karakter van een straf als wel van een behandeling. Enkele projecten uit Minnesota willen we in dit verband niet onvermeld laten. Zij richten zich op delinquente kinderen onder de tien jaar die tot een hoge risicogroep behoren voor de ontwikkeling van ernstig of gewelddadig gedrag. Een van deze programma's is genaamd *All Children Excel (ACE)*. In het kader van ACE worden twee typen interventies toegepast en geëvalueerd: in de eerste plaats een programma dat wordt aangeboden via welzijnsorganisaties en dat nog in ontwikkeling is.⁷ In de tweede plaats de inmiddels welbekende Multi Systeem Therapie (Beuhring en Melton, 1999).

Aanpak gericht op meisjes, jeugdgroepen en – bendes, allochtone jongeren

Over straffen of maatregelen die vooral effectief zouden kunnen zijn bij meisjes, zijn door ons geen overzichtsstudies of meta-analyses gevonden.

Ook met betrekking tot allochtone jongeren zijn geen overzichtsstudies of meta-analyses aangetroffen.

Amerikaans effectonderzoek zou wellicht niet voldoende aanknopingspunten hebben kunnen bieden voor de situatie in Nederland, maar effectonderzoek van Europese herkomst is helaas al evenmin beschikbaar.

Volgens Howell (1998a; 1998b) is tot nu toe nog geen enkel programma voor de bestrijding van geweldpleging door jeugdbendes werkelijk effectief gebleken. Wel beschrijft hij in beide publicaties een aantal *veelbelovende* programma's.

5.3 Onderkenning en erkenning

In de inleiding van dit hoofdstuk werd Palmer geciteerd die al sinds de jaren '70 en '80 benadrukt dat *sommige* interventies voor *sommige* delinquenten, onder *sommige* omstandigheden, wel degelijk kunnen werken. En in paragraaf 5.1 is geschreven over interventies die gericht zijn op bijzondere subgroepen of op jongeren met bepaalde (persoons)kenmerken. Zodra we echter al die kennis in de praktijk willen brengen, moeten we in individuele gevallen kunnen onderkennen met wat voor jongere te maken hebben, en welke type sanctie of behandeling juist voor hem of haar effectief zou kunnen zijn. Dit brengt ons op de onderwerpen screening, risicotaxatie en accreditatie.

5.3.1 Screening en risicotaxatie

Wanneer de politie voor het eerst geconfronteerd wordt met een kind dat een delict pleegt, kan het nuttig zijn als er een eenvoudig instrument beschikbaar is waarmee kan worden gemeten of het hier vermoedelijk om een betrekkelijk onschuldig eenmalig vergrijp gaat, of dat het een signaal is op grond waarvan gevreesd moet worden

⁶ Het programma ontbreekt in de zeven overzichtsstudies die de basis vormen voor hoofdstuk 4.

⁷ Dit betreft de zogeheten Community Organization Intervention, een kopie van het Hennepin County's Delinquents-Under-10program dat ook als basismodel diende voor ACE. Zie daarover ook Bush Stevens et al., 1999).

dat er meer delicten zullen volgen. Om snel en gemakkelijk te kunnen bepalen wat voor vlees men in de kuip heeft en hoe groot het recidivegevaar eventueel is, zijn met name in Amerika en Canada een aantal instrumenten voor screening en risicotaxatie ontwikkeld. Door middel van dit soort instrumenten kan enerzijds een inschatting worden gemaakt van het recidivegevaar (*risk principle*), en kan anderzijds worden onderzocht wat met het oog op dat recidivegevaar de individuele behoeften zijn (op basis van *need principle*). Omdat de meeste instrumenten zelfs in het buitenland nog niet goed gevalideerd zijn en het vervolgens nog maar de vraag is of zij ook in Nederland effectief zouden blijken te zijn, blijft een uitvoerige bespreking hier verder achterwege. Volgens Loeber en Farrington (2000) zijn voorlopige evaluaties van het screeningsinstrument EARL-20B veelbelovend. Dit instrument is bedoeld voor jonge kinderen en werd ontwikkeld in Canada (Augimeri et al., 1999). Verder zij verwezen naar een rapport van Robertson en Anderson (1999) over de constructie van de zogeheten Delinquency Risk Assessment Scale (DRA). Achterin hun rapport is een concept-screeningsinstrument afgedrukt dat opvalt door zijn eenvoud. Een vertaalde kopie is in dit rapport opgenomen als bijlage z.

5.3.2 *Accreditatie*

In principe kan iedereen een programma bedenken en ontwikkelen waarvan hij denkt dat dit geschikt is als reactie op (bepaalde vormen van) delictgedrag gepleegd door (bepaalde typen van) jeugdige delinquenten. Het zal daarbij onder meer een aanbeveling zijn wanneer men kan aantonen dat zo'n programma eerder of elders al tot een (forse, blijvende) vermindering van recidive heeft geleid. Maar hoe weten we nu of een bepaald programma kans van slagen zal hebben? In Engeland, Schotland en Canada is nu een systeem ontwikkeld waarmee van de kwaliteit van programma's reeds bij voorbaat een inschatting kan worden gemaakt. Wanneer het programma aan een aantal voorgeschreven criteria voldoet kan het een accreditatie krijgen, oftewel een officiële erkenning.⁸ Beoordeling vindt plaats door deskundige panels, en zij letten op twee aspecten: de kwaliteit van het programma en de kwaliteit van de uitvoering. Als niet meteen aan alle vereisten is voldaan, kan de aanvrager hulp van het panel krijgen teneinde gaandeweg een toetsingstraject de nodige verbeteringen aan te brengen. Onder omstandigheden kan ook een voorlopige accreditatie worden afgegeven. In de kabinetsnota "Vasthoudend en effectief" worden de hoofdbestanddelen van het systeem van accreditering en de werkwijze van de panels meer uitvoerig beschreven. Een van die bestanddelen is het meten van de effecten van het programma. Om een volledige accreditatie te verwerven zal uiteindelijk moeten worden aangetoond dat de recidive afneemt als gevolg van deelname aan het programma. Omdat daar veel tijd overheen gaat kan een panel bij wijze van tussenstap voorlopig ook genoegen nemen met - bijvoorbeeld - een verbetering van de sociale vaardigheden.

Via dit systeem van accreditatie moet er uiteindelijk meer consistentie ontstaan in de praktijk van het sanctioneren, en zal men steeds beter in staat zijn om te kiezen voor effectievere en kwalitatief goede interventies (Effectieve strafrechtelijke interventies, 2001).

5.4 Niet-effectieve interventies voor jeugdigen

Van veel strafrechtelijke sancties en maatregelen en van veel programma's die in het kader daarvan kunnen worden toegepast, is nog onduidelijk of zij in staat zijn om, al was het maar voor bepaalde daders of bij bepaalde delicten, voor kortere of langere tijd de recidive terug te dringen. Veel analyses en meta-analyses laten nog op zich wachten! Van een aantal interventies is echter aangetoond dat zij niet (extra) effectief zijn of zelfs de recidive bevorderen. In het rapport van de Surgeon General (2001) worden als bewezen niet-effectieve interventievormen genoemd *boot camps* en andere interventies waarbij de afschrikking voorop staat, residentiële behandelprogramma's zoals *milieu treatment* en gedragstherapeutisch georiënteerde programma's waarbij gewerkt wordt met zogeheten *tokens*, en doorverwijziging naar het strafrecht voor volwassenen.⁹ De meeste van deze interventies worden ook in het boek van Sherman et al. (1997) wel ergens als ineffectief opgevoerd, met name in het hoofdstuk van MacKenzie. Hieronder een overzicht op basis van het rapport van de Surgeon General (2001), MacKenzie (1997) en andere systematische overzichtsstudies en meta-analyses.

---

⁸ Voor de criteria zoals vastgesteld voor resp. Engeland, Schotland en Canada zie de bijlage bij Beenackers (2000). Voor de meest recente Engelse versie zie www.crimereduction.gov.uk/workingoffenders13.htm.

⁹ Hier blijkt dus dat zelfs een *gedragstherapeutisch* instrument als het token-programma niet of nauwelijks blijvend effect sorteert, wanneer het geen onderdeel uitmaakt van een integraal behandel aanbod.

Milieutherapie en tokenprogramma's

In het rapport van de Surgeon General worden hiermee bedoeld interventies die worden toegepast in psychiatrische inrichtingen of in justitiële behandelinrichtingen. Toegegeven wordt dat enkele programma's wel effect lijken te sorteren zolang de jeugdigen nog in de inrichting verblijven, maar benadrukt wordt dat de effecten verdwijnen na het verlaten van de inrichting. Twee algemene benaderingen die (in de V.S.) veel in residentiële settings worden toegepast zijn de zogeheten *milieu treatment* en gedragstherapeutische programma's waarbij gewerkt wordt met zogeheten *tokens*. Geen van beide programma's is effectief.

In het geval van milieutherapie wordt de jeugdige door een psychotherapeut betrokken bij alle in het dagelijks leven binnen de inrichting te nemen beslissingen. Hoewel deze methode enige positieve effecten laat zien wanneer de nadruk wordt gelegd op individuele verantwoordelijkheid, blijkt tevens dat de vaker toegepaste methode van groepsdiscussie geen positief effect heeft op recidive na vrijlating. Volgens de meta-analyse van Lipsey en Wilson (1998) blijkt milieutherapie zelfs een van de minst effectieve benaderingen te zijn als het gaat om het terugdringen van de recidive.

In het kader van de gedragsmatige tokenprogramma's worden jeugdigen beloond voor het naleven van regels, het vertonen van pro sociaal gedrag en het achterwege laten van antisociaal of agressief gedrag. Evenals sommige andere residentiële programma's kunnen dit soort programma's wel enig effect sorteren zolang de jeugdigen nog in de inrichting verblijven. Als echter in combinatie met deze aanpak geen andere strategieën worden toegepast die hen voorbereiden op hun terugkeer in de samenleving, verdwijnen de effecten vrijwel onmiddellijk bij het verlaten van de inrichting.

Shock Incarceration / boot camps

Boot camp prisons zijn gevangenis voor jeugdige gedetineerden die voor het eerst veroordeeld zijn, of voor een niet al te ernstig misdrijf. Het te doorlopen programma duurt drie tot zes maanden. De kampen maken gebruik van een militaire basistraining: strenge discipline en harde lichaams oefening. Uit diverse onderzoeken is gebleken dat deelname aan een dergelijk programma geen betere recidivecijfers oplevert dan gewone detentie. Door sommige onderzoekers is zelfs aangetoond dat jongeren die een boot camp hadden doorlopen vaker of eerder opnieuw werden gearresteerd. MacKenzie (1997) verwijst in dit verband o.a. naar Bottcher et al. (1996) en naar de onderzoeken van Peters et al. (1997).¹⁰ In het rapport van de Surgeon General (2001) wordt er - ter verklaring van de ineffectiviteit - op gewezen dat boot camps bij uitstek een omgeving vormen waarin jeugdigen blootstaan aan de invloed van delinquente leeftijdgenoten, die als rolmodel kunnen dienen en die het plegen van (meer) delicten positief bekrachtigen.¹¹

Scared Straight

Scared Straight is een aanpak die in de V.S. al jarenlang wordt toegepast bij jeugdige delinquenten. Zij worden voor een bezoek naar een maximaal beveiligde gevangenis gebracht waar de gedetineerden hen vertellen over het leven in de gevangenis; hoe hard en moeilijk dat wel is. De veronderstelling is dat de jeugdigen hier zo van schrikken, dat ze het plegen van delicten voortaan wel achterwege zullen laten. Uit door MacKenzie (1997) geciteerde onderzoeken uit de jaren '80 komt echter naar voren dat het bezoek geen enkel effect had op de recidive, en dat bij een aantal jongeren de recidive zelfs meer toenam dan in een controlegroep. Een meer recente meta-analyse van Petrosino et al. (2000) bevestigt de eerder gevonden resultaten.

Shock probation e.d.

Behalve van Shock Incarceration en Scared Straight is ook van andere interventies waarbij het shockeren of schrik aanjagen centraal staan, bekend dat zij ineffectief zijn. MacKenzie (1997) noemt in dit verband *shock probation*, *shock parole* in het kader van zogeheten *split sentences*. Het houdt in dat veroordeelden (niet noodzakelijk jeugdigen) om te beginnen even voor korte tijd worden opgesloten in een gevangenis of huis van bewaring, waarna zij onder reclasseringstoezicht komen te staan. De gedachte hierachter is dat de veroordeelden van de kortstondige opsluiting zo zullen schrikken dat zij voortaan hun leven wel zullen beteren. Tijdens hun detentie krijgen zij geen speciale programma's aangeboden, en ze zitten tussen de langer verblijvende gevangenen. Recidivestudies uit de jaren '80 tonen volgens MacKenzie aan dat er geen verschillen waren met controlegroepen, en dat in sommige gevallen "shock probationers" het zelfs aantoonbaar slechter deden.

---

¹⁰ Het meest recente onderzoek van Peters dat MacKenzie vermeldt dateert van 1996; helaas ontbrak de titelbeschrijving. Elders op het internet werd deze publicatie van Peters et al. uit 1997 aangetroffen.

¹¹ In principe bestaat dit gevaar uiteraard in alle settings waarin men jeugdige delinquenten met elkaar in contact brengt.

Intensief toezicht (in het kader van parole of probation)

Volgens MacKenzie (1997), die zich in verband met intensief reclasseringstoezicht bij jeugdigen baseert op een zevental onderzoeken, is dit niet effectiever dan het reguliere toezicht waaraan jeugdige verdachten (in het kader van *parole*; enigszins vergelijkbaar met een voorwaardelijke veroordeling) of jeugdige daders (in het kader van *probation*, enigszins vergelijkbaar met een voorwaardelijke invrijheidstelling) worden onderworpen. Voor zover er wel aanwijzingen waren voor enig effect, betrof het vormen van toezicht waarbij meer tegemoet werd gekomen aan de individuele behoeften van de jeugdigen.

Overlevingstochten e.d.

McKenzie (1997) verwijst naar diverse onderzoeken waaruit blijkt dat programma's met namen als *outward bound* en *wilderness challenge* niet effectief zijn, althans niet effectiever dan een reguliere interventie. Deze programma's waren overigens niet speciaal voor jeugdigen bedoeld. Over dit type buitenprogramma's voor jeugdigen is volgens MacKenzie nog te weinig bekend. Wilson en Lipsey (2000) verrichtten een meta-analyse m.b.t. wildernisprogramma's voor jeugdigen. Zij concluderen dat sommige programma's wel effectief zijn, maar dat het succes wellicht veeleer is toe te schrijven aan een therapeutische component dan aan het feit dat men met een aantal jongeren de wildernis in trekt.

Individueel counselen (echter afhankelijk van de doelgroep)

Volgens Lipsey (1992) is ook van diverse counseling programma's aangetoond dat zij niet effectief zijn. Dit wordt bevestigd in het rapport van de Surgeon General (2001). Met name wordt daar genoemd het zogeheten *social casework*, een combinatie van individuele psychotherapie of counseling met intensief toezicht en een goed gecoördineerde sociale dienstverlening. Zelfs bij een zorgvuldige en degelijke implementatie kon geen enkel positief effect op de recidive worden aangetoond. Er wordt een voorbeeld gegeven van een onderzoek waaruit blijkt dat de op deze manier behandelde jongeren het op de langere termijn significant slechter deden (McCord, 1978). Uit meta-analyses komt verder naar voren dat het *individueel counselen* (gebaseerd op de psychodynamische theorie) van jeugddelinquenten mogelijk een van de minst effectieve vormen van interventie is (Surgeon General, 2001). Een kanttekening is hier echter op zijn plaats. De effecten van deze strategie blijken namelijk sterk afhankelijk te zijn van de populatie waarop zij wordt losgelaten. Weliswaar blijkt de aanpak niet te werken bij jeugddelinquenten in het algemeen, en slechts marginaal als het gaat om jeugdige plegers van ernstige en gewelddadige delicten die in inrichtingen verblijven, daar staat tegenover dat bij dezelfde soort jongeren die niet in een inrichting verblijven, in de analyses van Lipsey c.s. het individueel counselen uit de bus kwam als een van de *meest* effectieve vormen van interventie (Zie bijvoorbeeld Lipsey en Wilson, 1998; Lipsey et al., 2000). Het is niet duidelijk waar dit aan ligt, maar het illustreert volgens het rapport van de Surgeon General (2001) eens te meer het belang van programmakenmerken anders dan de inhoud van het programma, met name het belang van het matchen van programma's met de juiste doelgroepen.

*Elektronisch huisarrest*¹²

Onderzoek met betrekking tot elektronisch huisarrest wijst volgens MacKenzie niet op verschillen in recidive tussen experimentele en controlegroepen. Weliswaar recidiveren jeugdigen die elektronisch (of gewoon) huisarrest krijgen meestal weinig, maar dat is ook te verwachten omdat zij er slechts voor in aanmerking komen als het verwachte recidivegevaar gering is. Dat maakt het op zich overigens wel moeilijk om de eventuele (geringe) verschillen tussen experimentele en controlegroepen duidelijk aan het licht te brengen.

Berechting op grond van het strafrecht voor volwassenen

Een in de V.S. in zwang zijnde manier om jeugdige delinquenten af te schrikken, doorverwijzing naar het strafrecht voor volwassenen, kan op deze jeugdigen een buitengewoon schadelijke invloed hebben. Het idee dat erachter zit, "volwassen straf voor een volwassen misdaad", werd in de jaren '90 (toen het geweld onder jongeren in Amerika fors toenam) alom in praktijk gebracht. Uit evaluaties komt echter naar voren dat deze werkwijze niet leidt tot minder maar tot meer crimineel gedrag. Sterker nog, het plaatsen van jeugdigen in inrichtingen voor volwassenen stelt hen bloot aan diverse gevaren.

De resultaten van een serie onderzoeksrapporten wijzen uit dat jeugdige delinquenten die geplaatst worden in penitentiaire inrichtingen voor volwassenen, vergeleken met jeugddelinquenten die in een jeugdinrichting werden geplaatst, acht keer zo vaak zelfmoord pleegden, een vijf keer zo grote kans liepen om seksueel

---

¹² MacKenzie verwijst in dit verband niet specifiek naar onderzoek dat betrekking heeft op *jeugdige delinquenten*. Dat we het niettemin vermelden heeft te maken met het feit dat in Nederland wordt geëxperimenteerd met elektronisch huisarrest voor jeugdigen. Zie Terlouw en Kamphorst (2002).

mishandeld te worden, twee keer zoveel kans hadden om door stafleden in elkaar te worden geslagen, en tweemaal zoveel kans liepen om te worden bedreigd met een wapen.¹³

5.5 Wat Nederland al doet

In het kader van schorsingen voorlopige hechtenis, penitentiaire scholings- en trainingsprogramma's, vrijheids-, werk- en leerstraffen worden al tal van trainingen en cursussen gegeven waarin het aanleren van *sociaal-cognitieve vaardigheden* centraal staat. Er zijn plannen om te gaan experimenteren met het in 5.1.1 genoemde R&R-programma. We geven verder geen limitatieve opsomming van de in ons land toegepaste varianten, maar volstaan met op te merken dat, gezien de uitkomsten van deze literatuurstudie, dit in principe een verstandig beleid lijkt (mits er goed geëvalueerd wordt). Verder wordt in het kader van het Nederlandse jeugdstrafrecht (nog) nauwelijks gewerkt met kopieën van dan wel varianten op programma's waarvan - althans volgens deze studie - de effectiviteit in het buitenland overtuigend is aangetoond.

Enigszins verontrustend is het, te moeten vaststellen dat juist een aantal in het buitenland niet-effectief gebleken programma's hier *wel* worden of werden toegepast. Survivaltochten, bijvoorbeeld naar de Ardennen, maken al jaren deel uit van het sanctiearsenaal. En heeft het programma van de zogeheten Glen Mills school waarover momenteel nogal hoog wordt opgegeven, niet een aantal kenmerken gemeen met programma's waarvan elders de ineffectiviteit is aangetoond? Het betreft hier een strakke en op afschrikking gerichte benadering, met een *groepsgerichte* aanpak waarbij de delinquente jongeren wellicht alle gelegenheid hebben om elkaar (negatief) te beïnvloeden. Ook kan men zich afvragen of het "intensieve" van de Individuele Trajectbegeleiding (ITB) voor harde kern-jongeren wel intensief genoeg is om de beoogde meerwaarde, in de zin van minder recidive, teweeg te brengen. Kortom, mogelijk kan er juist in de repressieve sfeer (nog) veel meer profijt worden getrokken uit de resultaten van buitenlands onderzoek, dan tot nu toe het geval is geweest.

5.6 Conclusie

Ter afsluiting van dit hoofdstuk wordt getracht om een kort maar krachtig overzicht te bieden van wat nu de per saldo de meest werkzame bestanddelen lijken te zijn van effectieve interventies / programma's voor delinquente kinderen en jeugdigen. Wij beroepen ons met het oog op de uiterlijke kenmerken van interventies op Redding (2000).

De meest effectieve interventies:

- Richten zich op jeugdige populaties met een gemiddeld tot hoog criminaliteitsrisico
- Richten zich op criminogene risicofactoren (zoals omgang met delinquente vrienden, spijbelgedrag, middelengebruik) die zich lenen voor interventie
- Worden toegepast op individuele basis, met inbegrip van het gezin, in een ambulante setting
- Zijn gebaseerd op een specifiek behandelmodel dat op wetenschappelijk verantwoorde wijze is getoetst en waarvan de effectiviteit is aangetoond
- Hebben een goed getrainde staf, en een projectleider die het vertrouwen geniet van rechtbanken, ouders en gemeentebesturen
- Stellen qua omvang wezenlijk iets voor (met een duur van minstens zes maanden).
- Zijn opgezet volgens een nauwkeurig omschreven design, en worden uitgevoerd door een goed getrainde staf, terwijl tevens sprake is van *monitoring* en evaluatie van het programma
- Zijn zodanig ingericht dat de vorderingen van de jeugdige stelselmatig worden bijgehouden, waarbij zonodig het programma wordt bijgesteld
- Kennen een nauwe en permanente samenwerking tussen de reclasseringsbegeleider en de leveranciers van het programma
- Bieden nazorg ter preventie van recidive

Wat betreft de *inhoud* van de programma's komen verreweg de meeste auteurs tot de slotsom dat gedragsmatige en cognitief-gedragsmatige methoden het beste werken, zowel voor jeugdige als voor volwassen daders. Zie onder meer Redondo et al.(1999) die dit concluderen op basis van een meta-analyse waarin zowel Amerikaanse

---

¹³ Men moet zich hierbij uiteraard goed realiseren dat de situatie in Amerikaanse gevangenissen wel even anders is dan die in Nederlandse inrichtingen, niet alleen in die voor jeugdigen maar vooral in die voor volwassen misdadigers. Dat volwassen gedetineerden gemakkelijk een slechte invloed uitoefenen op jeugdige medegedetineerden, wordt met deze uitkomsten echter hoe dan ook wel aannemelijk gemaakt.

als Europese onderzoeken waren opgenomen. Volgens Bartels et al. (2001) bieden de volgende drie typen interventies in het algemeen de beste aanknopingspunten voor een effectief ingrijpen:

- Structuur biedende vaardigheidstrainingen en gedragstherapeutische interventies; zowel individuele, groeps- als systeeminterventies. De doelen van deze interventies zijn mede ingegeven door de kennis van risicofactoren.
- Gezins- en systeemgerichte interventies waarbij de behandelaars gedragsmatig werken en op een flexibele manier gebruik maken van verschillende strategieën en technieken
- Multimodale interventies, d.w.z. die meerdere elkaar aanvullende veranderingsstrategieën omvatten en die gericht zijn op meerdere contexten.

Op basis van het voorgaande kan ervoor gepleit worden om zoveel mogelijk voorrang te verlenen aan ambulante vormen van interventie, zodat ook het gezin of familie van de dader nauw bij de interventie betrokken kan worden. Weliswaar richt zoals eerder gezegd het strafrecht zich primair op het individu, maar bijv. de Multi Systeem Therapie beslaat wel alle leefgebieden van de jongere. Volgens Bartels et al. (2001) schuilt daarin zelfs het succes van de aanpak. Los van het effectiviteitsoogmerk zijn er andere redenen om als het even kan te kiezen voor ambulante maatregelen: ook op humanitaire gronden zou het streven daarop gericht moeten zijn.

De meeste en meest ernstige criminaliteit wordt gepleegd door volwassenen, maar het zou kortzichtig zijn om dan maar vooral de aandacht te richten op het straffen en behandelen van volwassen delictplegers. Het is immers bekend dat de categorie “late starters” onder delinquenten maar zeer beperkt van omvang is; de meeste volwassen daders zijn op (zeer) jeugdige leeftijd begonnen, met name de gewelddadige (Moffitt, 1993; Tolan en Thomas, 1995). Interventies hebben de meeste kans van slagen als jeugdigen nog jong zijn en niet al te ver afgegleden. Zijn ze eenmaal 18 jaar of ouder en moeten ze voor langere tijd vastzitten, dan wordt de kans op een succesvolle aanpak snel kleiner en is het vaak te laat.

Het belangrijkste dat dit hoofdstuk ons heeft geleerd, is misschien wel dat intensieve “bemoeizorg” vaak de allerbeste aanpak is, dat daarbij de nadruk moet liggen op *continuïteit* in het contact met de individuele jeugddelinquent, en dat dit contact zich als het even kan uitstrekt niet alleen over opeenvolgende levensfasen maar ook over uiteenlopende leefgebieden.

6 Slotbeschouwing

In dit laatste hoofdstuk wordt nog eenmaal teruggekeerd naar de oorspronkelijke onderzoeksvragen (zie hoofdstuk 1) en wordt voortgeborduurd op de conclusies van de hoofdstukken 2 tot en met 5. Het accent zal daarbij liggen op het thema *effectiviteit*. Het geheel overziend zullen we tot slot enkele aanbevelingen voor toekomstig onderzoek doen (in 6.4). De opzet van de slotbeschouwing is *niet* zodanig dat de aanbevelingen gedaan in de kabinetsnota "Vasthoudend en effectief" nu worden afgemeten aan de uitkomsten van deze literatuurstudie. Daarvoor is zij nooit bedoeld geweest. Mocht de regering in de uitkomsten van deze studie echter aanleiding zien om de in de nota gedane voorstellen op onderdelen hetzij af te zwakken, hetzij aan te scherpen op basis van beschikbaar gekomen wetenschappelijke onderbouwing, dan zou daarmee voor het WODC aan een belangrijk doel zijn beantwoord.

6.1 Nederland in Europa

In de inleiding van hoofdstuk 2 werd opgemerkt dat het maken van vergelijkingen tussen landen op basis van cijfermateriaal een hachelijke onderneming is, vanwege allerlei vertekende factoren en verschillen in wetgeving en rechtspleging. Ook noemden we de wijze van registreren, die eveneens overal verschillend is, zowel tussen landen als binnen landen. Bovendien zijn veel registratiesystemen gebrekkig en/of onvolledig, en dat is een klacht die niet alleen in Nederland maar ook daarbuiten wordt gehoord (bijvoorbeeld in Walgrave en Mehlbye, 1998). Zolang de registratie van delicten niet optimaal geschiedt, zal iedere poging om een betrouwbaar en objectief beeld te geven van omvang en ontwikkeling van de (jeugd)criminaliteit, blijven steken op het niveau van voorzichtige (of roekeloze) uitspraken en globale indicaties (Bol et al., 1998). Als we betrouwbare vergelijkingen op Europees niveau willen maken, zal het streven zelfs gericht moeten zijn op een zekere mate van Europese uniformiteit in de registratie van (jeugd)delicten. Maar ook daarmee zijn de onzekere factoren de wereld niet uit. Welke trends zich ook aftekenen, het zal altijd moeilijk blijven om deze te herleiden tot bepaalde wijzigingen in wetgeving of beleid. Een toename van de criminaliteit wijst niet *per se* op een falend beleid, want zonder dat beleid was die toename misschien wel groter geweest.

Met inachtneming van het bovenstaande kan voorzichtig worden geconstateerd dat wat betreft de ontwikkeling van de jeugdcriminaliteit, Nederland vergeleken met de meeste andere landen in West-Europa niet erg uit de toon valt. Vrijwel overal is de omvang van met name de geweldscriminaliteit, ondanks een zekere stabilisatie in de afgelopen paar jaren, nog steeds zorgwekkend hoog. Een uitzondering vormen de Scandinavische landen, waar de jeugdcriminaliteit achterblijft. In welke opzichten onderscheiden de Scandinavische landen zich van de rest van Europa, waardoor hun uitzonderingspositie te verklaren zou zijn? Mogelijk ligt het aan het ontbreken van (zeer) grote steden, aan de homogeniteit van de samenleving, meer sociale controle, de samenstelling van de jeugdpopulaties. Farrington (2001) wijst erop dat in Zweden tweederde van alle gemeenten beschikken over een eigen raad voor misdaadpreventie. Hij bepleit ook voor Engeland de instelling van dergelijke raden, en ziet voor hen een taak weggelegd met betrekking tot het in kaart brengen van risicofactoren en sociale problemen, als basis voor het lokale preventiebeleid.

In de conclusie van hoofdstuk 3 werd een overeenkomst tussen Duitsland en Engeland genoemd op het punt van de primaire verantwoordelijkheid voor de opvoeding van kinderen. In beide landen ligt die - evenals in Nederland - zeer nadrukkelijk bij de ouders, maar in beide landen dicht de wetgeving - anders dan in Nederland - de overheid een belangrijke taak toe op het gebied van vroegtijdige interventie die plaatsvindt in nauwe samenwerking met de ouders. In Engeland is zelfs veel geld uitgetrokken om het programma Sure Start te bekostigen. Nederland verschilt van de beide andere landen doordat het pas ingrijpt in de privé sfeer als er duidelijk sprake is van een bedreiging met zedelijke of lichamelijk ondergang van het kind. Volgens Veldkamp (2001) verschilt Nederland hierin ook van België en Ierland. Deze auteur schrijft dat in al die landen de ouders - evenals bij ons - weliswaar gezien worden als de eerstverantwoordelijken voor het welzijn van hun kinderen, maar dat de opvoeding er meer dan in Nederland wordt beschouwd als een aangelegenheid waarvoor de samenleving c.q. de overheid, naast en samen met de ouders, medeverantwoordelijk is (tot zover Veldkamp). De privacy van het gezin is in ons land heilig. Dat is een misschien een groot goed, maar bergt het gevaar in zich dat

soms te laat wordt ingegrepen. De weerstanden tegen verplichte opvoedingsondersteuning zijn vooralsnog groot, wellicht sterker nog bij traditionele Nederlandse gezinnen dan bij gezinnen van allochtone herkomst.

Veldkamp constateert nog een ander verschil tussen Nederland en de overige door hem bestudeerde landen. Dat is dat in elk van de vier andere landen, de verschillende vormen van maatschappelijke zorg voor kind en gezin in hetzelfde wettelijke kader zijn ondergebracht. In Nederland daarentegen zijn verschillende wettelijke kaders: er is een scheiding tussen jeugdhulpverlening en jeugdbescherming, en binnen de jeugdbescherming is weer een scheiding tussen bescherming vanwege de overheid en particuliere jeugdbescherming. Daar tussen bestaan volgens Veldkamp geen inhoudelijke dwarsverbanden, en evenmin een plicht tot samenwerken. Deze door Veldkamp beschreven scheidingslijnen vormen mogelijk een struikelblok bij pogingen van overheidswege, om vormen van primaire preventie op landelijk niveau van de grond te krijgen. Daarvoor is samenwerking vanuit de genoemde kaders onontbeerlijk, want “voorkomen dat het fout gaat” (opgevat als taak voor justitie) en “zorgen dat het goed gaat” (opgevat als taak voor VWS), zijn twee keerzijden van dezelfde munt. De Wet op de Jeugdzorg, die in 2004 in werking treedt, kan hierin misschien verbetering brengen.¹

6.2 Effectieve preventie

Effectieve preventie begint met kennis van risico- en protectieve factoren voor de ontwikkeling van delinquent gedrag, en kennis over veronderstelde samenhangen en patronen van blootstelling in relatie tot (later) delinquent gedrag. Dankzij wetenschappelijk onderzoek is hierover al redelijk veel bekend (zie o.a. Loeber en Farrington, 1998; Hawkins et al, 1998). In Nederland is op dit gebied onderzoek gedaan door Van der Heiden-Attema en Bol (2000). Ook in verband met het opsporen van risicofactoren is de privacy van kinderen en gezinnen een gevoelige kwestie. Het idee dat er dossiers zouden worden aangelegd van alle kinderen die gedrag vertonen dat in de toekomst wel eens tot delinquentie *zou kunnen* leiden, stuit velen tegen de borst; die kinderen dreigen bij voorbaat te worden gestigmatiseerd. Het is ook hierom van des te meer belang dat het voorkomen van ongewenst gedrag niet een op zichzelf staand doel blijft, maar dat het inspelen op risicofactoren vóór alles wordt gezien als een onderdeel van en voorwaarde voor een gezonde en positieve ontwikkeling van *alle* kinderen. Sluimerende tegenstellingen, bijvoorbeeld tussen etnische groeperingen, worden daarmee in de kiem gesmoord. Men moet zich overigens realiseren dat het leven niet louter van programma's aan elkaar hangt. Het is de gemeenschap als geheel die de verantwoordelijkheid draagt voor een gezond opvoedingsklimaat. Niet alleen van ouders maar ook van andere personen en instanties mag worden verwacht dat zij zich verantwoordelijk gedragen en een voorbeeldfunctie vervullen ten opzichte van kinderen en jeugdigen. Dat geldt voor leerkrachten op school, voor de politie op straat maar ook in het verkeer, in winkels, in het horecawezens, voor reclamemakers, televisieproducenten, internetproviders. Hoe beter de gemiddelde burger in het dagelijks leven deze verantwoordelijkheid neemt, des te meer zal het grootbrengen van nieuwe generaties kinderen onderdeel uitmaken van het leven van alle dag, en des te minder zullen speciale “programma's” nodig zijn. De overheid kan hierin faciliteren door zorg te dragen voor een stevige infrastructuur waarin voldoende financiële middelen beschikbaar zijn voor kinderopvang, club- en buurthuiswerk e.d.

Aan het eind van hoofdstuk 4 werd geconcludeerd dat met name die programma's succesvol zijn, die zich richten op meer dan één risico- en protectieve factoren die per sociaal domein aanwezig zijn, vooral wanneer zoveel mogelijk sociale domeinen tegelijk worden bestreken. De CtC-strategie lijkt daarvoor bij uitstek geschikt, zo menen ook Junger-Tas (1997) en Farrington (2001). Tevens werd duidelijk dat programma's waarbij gewenst gedrag beloond wordt en die inspelen op een combinatie van affectieve en cognitieve factoren, verreweg de meeste kans van slagen hebben. Een belangrijke *affectieve* component is continuïteit in de relatie tussen opvoeders en kinderen. Daarom zou er nadrukkelijker dan tot nu toe gebruikelijk was, van overheidswege op moeten worden toegezien dat kleine kinderen eerst letterlijk, dan figuurlijk bij de hand worden genomen en liefst niet worden losgelaten tot ze een jaar of achttien zijn (en voor sommigen is ook dat nog te vroeg). Een belangrijke *cognitieve* factor is dat aan kinderen van jongs af aan duidelijk wordt gemaakt wat wel en niet mag en waarom (niet). Zoals reeds eerder werd opgemerkt, is het niet gezegd dat alle in het buitenland (en dan met name de VS) effectief gebleken programma's dat ook in Nederland zullen zijn. Wel verdienen deze programma's het “voordeel van de twijfel” omdat de Amerikaanse samenleving toch in veel opzichten op de onze lijkt, en in elk geval verondersteld mag worden dat psychologische mechanismen van gedragsbeïnvloeding in principe ongeveer hetzelfde werken bij Amerikaanse als bij Nederlandse kinderen.

---

¹ De Raad van State had echter veel kritiek op het wetsvoorstel omdat het niet alle knelpunten in de jeugdzorg oplost. Aansturing en financiering zouden nog te versnipperd blijven. De Tweede Kamer deelt die mening.

Met een mooi en in principe effectief programma alleen zijn we er echter nog niet. Ook de beste programma's zullen pas effectief zijn als ze ook goed worden geïmplementeerd en overeenkomstig de opzet uitgevoerd. Volgens het rapport van de Surgeon General (2001) is er zelfs nog meer nodig voor het welslagen. Persoonlijke eigenschappen van degene die het programma opzet, de omgeving waarin het programma wordt geïmplementeerd, en ook de doelgroep zelf doen hun invloed gelden op de uiteindelijke effecten. Volgens Hollin (1994) is het tevens van belang dat degene die het programma opzet, er vervolgens lange tijd aan verbonden blijft. Mocht die persoon toch vertrekken, dan dient de programma-integriteit gewaarborgd te zijn, dat wil zeggen dat het programma niet als gevolg daarvan opeens van karakter mag veranderen.

6.3 Effectieve interventies

“Van de honderd jongeren die in het programma terecht kwamen recidiveerden er slechts tien.” Hoe vaak komt men dit soort zinnestukjes niet tegen in de krant, in het zoveelste juichende artikel over weer een nieuw project voor jeugdige criminelen. Toch zegt zo'n uitspraak in werkelijkheid niets over de effectiviteit van het aangeprezen programma, tenzij een en ander gebeurd zou zijn in het kader van een wetenschappelijk experiment waarbij - liefst op basis van *random* toewijzing - met controlegroepen werd gewerkt. In de VS is dit voor het opnemen van onderzoeken in overzichtsstudies of meta-analyses een essentiële voorwaarde (zie bijvoorbeeld bijlage 4). Maar in Nederlands evaluatie-onderzoek wordt aan die eis vaker niet dan wel voldaan.² Men weet dan dus in feite niet hoe het diezelfde jongeren zou zijn vergaan als zij een ander programma hadden gevolgd, of helemaal geen programma. Bovendien wordt de recidive meestal kort na het einde van het programma gemeten, en blijft onduidelijk hoe het na een half jaar of een jaar met de recidive is gesteld. En dan gaan we nog voorbij aan het feit dat men er vaak bewust of onbewust voor zal kiezen om juist die jongeren naar een nieuw en veelbelovend programma te sturen, waarvan men denkt dat zij op de een of andere manier nog wel aanspreekbaar zullen zijn. De echte “hopeloze gevallen” worden bij voorbaat uitgesloten (of liever gezegd: ingesloten in een jeugdinstelling) en ook dat zal mogelijk de recidivecijfers drukken, waar het die van (andere) residentiële interventies verder doet stijgen.

Evenals bij de preventie geldt ook in de repressieve sfeer dat er meer is dan alleen welomschreven sancties en programma's. Terecht onderscheiden Sherman et al (1997) naast programma's ook *strategieën* die al dan niet effectief kunnen zijn. Behalve via het materiële strafrecht kan gedragsbeïnvloeding ook plaatsvinden door middel van het formele strafrecht. Men zou in feite dus nog een stapje verder moeten gaan en ook het strafproces aanmerken als een interventiestrategie met gedragsbeïnvloedende eigenschappen. Bijvoorbeeld: wordt er snel en consequent opgetreden? En zelfs los daarvan is er nog dat grijze gebied tussen preventie en repressie, waar de (jeugd)politie geconfronteerd wordt met lastige kinderen of provocerende jongeren, en geacht wordt adequaat op hun gedrag te reageren. Het is de vraag of dat altijd gebeurt, en of politiemannen en -vrouwen daarin voldoende getraind zijn tijdens hun opleiding.

In verband met sancties en programma's blijft een cruciale vraag: welke zijn geschikt voor wie? Een van de vele voorwaarden om optimaal te kunnen reageren in individuele gevallen, is dat men weet wat de voorgeschiedenis van de betreffende jeugdige is. Ook met het oog daarop is het wenselijk dat er een goed registratiesysteem voorhanden is. Het Cliënt-Volgsysteem Jeugdcriminaliteit (CVS-JC) kan aan die wens tegemoet komen, maar wordt helaas nog onvoldoende gebruikt. In hoofdstuk 5 werd gesproken over instrumenten voor screening en risicotaxatie, door middel waarvan een inschatting kan worden gemaakt van het recidivegevaar en kan worden onderzocht wat met het oog op dat recidivegevaar de individuele behoeften zijn. In Nederland worden hier en daar wel jongeren gescreend, maar vooralsnog ontbreekt vaak de deskundigheid om daar de juiste consequenties aan te verbinden (Algemene Rekenkamer, 2002).

Op deze plaats zij verder gewezen op het belangrijke verschil tussen de strafrechtelijke interventie als zodanig (een in de wet omschreven sanctie, bijv. geldboete, detentie), en de talloze manieren van gedragsbeïnvloeding die in het kader van het materiële strafrecht verder mogelijk zijn. In de eerstgenoemde categorie van interventies zit altijd een element van leedtoevoeging (vergelding) als directe reactie op het delict zelf. Bij de laatstgenoemde vormen van interventie lijkt het delict zelf te zijn “vergeten”; het gaat dan meer om subsystemen van straf en beloning die worden gehanteerd binnen de contouren van de strafrechtelijke sanctie; om een psychologische straf binnen de juridische straf. Laten we goed beseffen dat alle mooie programma's die hier de revue zijn gepasseerd,

---

² Voorbeelden van evaluaties zonder controlegroepen zijn die van een aantal projecten voor harde kernjongeren (Kleiman en Terlouw, 1997), van de Glen Mills school (Mesman Schultz et al., 2001) en van de methode “Youth at Risk” (Van Wijk en Jacobs, 2001). Door Scholte en Van der Ploeg (in voorbereiding) worden momenteel negen Nederlandse projecten voor zeer problematische jongeren geëvalueerd, waaronder opnieuw Glen Mills. Ook zij werken *niet* met controlegroepen.

wellicht (nog) effectiever kunnen zijn als om te beginnen snel en adequaat op het delict zelf wordt gereageerd, ook of misschien juist bij jonge kinderen.

Gedragsbeïnvloedende *behandelingen* kunnen in het kader van het strafrecht voor verschillende doeleinden worden ingezet. Bij het toepassen van behandeling moet men zich daarom altijd afvragen: gaat het in de eerste plaats om het behandelen van een waargenomen gedragsstoornis of is de interventie ook of vooral gericht op het voorkomen van recidive? Bartels et al. (2001) verwijzen in dit verband naar Kazdin (1997b), die met het oog op gedragsgestoorde delinquenten pleit voor een model waarin beide aspecten de aandacht krijgen. Eerst wordt door middel van behandeling een zo volledig mogelijk herstel nagestreefd, maar vervolgens wordt de zorg voortgezet om terugval te voorkomen. Kazdin heeft hiervoor de term “gebitsverzorgingsmodel” bedacht, en vergelijkt de jongere met iemand wiens gebit gesaneerd wordt (deelname aan een behandelingsprogramma) maar die vervolgens regelmatig bij de tandarts blijft terugkomen voor controle en onderhoud (langdurige nazorg).

6.4 Aanbevelingen voor toekomstig onderzoek

Door middel van wetenschappelijk onderzoek zijn inmiddels al vele risico- en protectieve factoren geïdentificeerd die het ontstaan van delinquent gedrag kunnen bevorderen dan wel afremmen. De relaties tussen blootstelling aan risicofactoren en later waargenomen delict- en ander probleemgedrag zijn echter nog lang niet alle ontrafeld. Ook over de samenhang tussen risicofactoren enerzijds en de kans van slagen van (bepaalde) interventies anderzijds, is nog betrekkelijk weinig bekend. De beste methode om hierover meer te weten te komen, is het opzetten van een grootschalig, prospectief, *longitudinaal jeugdonderzoek*. Een groep Nederlandse wetenschappers heeft het initiatief genomen om te proberen een dergelijk ambitieus project inderdaad van de grond te krijgen (Risiko's in ontwikkeling, 2002).

Zoals gezegd (in 5.3.1), is op het gebied van *screening en risicotaxatie* bij jeugdige delinquenten veel onbekend. De meeste instrumenten zijn zelfs in het buitenland nog niet goed gevalideerd. Het zou daarom aanbeveling verdienen om dit soort instrumenten ook in ons land (verder) te ontwikkelen.

In dit rapport zijn bewezen effectieve en bewezen ineffectieve methoden scherp tegenover elkaar gesteld. Dit was mogelijk dankzij de hoge wetenschappelijke kwaliteit van met name veel in de VS verricht *effectiviteitsonderzoek*. Om te weten of de effectieve programma's ook in Nederland werken, moeten we met deze programma's in eigen land (meer) experimenteren en ze goed evalueren. Dat hoeft niet te betekenen dat alle reeds naar tevredenheid lopende maar nog niet geëvalueerde programma's (zoals bijvoorbeeld in het kader van “de Veilige school”) nu maar overboord gezet moeten worden. Ook deze verdienen het om op hun effectiviteit te worden beoordeeld. Daarnaast moet er ruimte blijven voor nieuwe initiatieven: als een programma op basis van de beschikbare wetenschappelijke kennis aan voldoende gedragsbeïnvloedende kenmerken lijkt te voldoen, moet het mogelijk zijn om ook dat bij wijze van proef toe te passen, en uiteraard te evalueren. Tot nu toe heeft in Nederland nog maar weinig effectonderzoek plaatsgevonden dat voldeed aan de eis “experimenteel” of “quasi-experimenteel”. In opdracht van de Directie Sancties, Reclassering en Slachtofferzorg (DSRS) van het Ministerie van Justitie wordt momenteel door het WODC een handboek ontwikkeld met tips en aanwijzingen voor het wetenschappelijk verantwoord opzetten van effectevaluaties van strafrechtelijke interventies. Binnen enkele jaren moet dit gereed zijn.

In 5.3.2 werd verwezen naar een systeem van *accreditatie* waarmee in een aantal andere landen reeds wordt gewerkt. Een van de eisen waaraan programma's moeten (gaan) voldoen om geaccrediteerd te worden, is dat er een evaluatieonderzoek plaatsvindt waaruit blijkt dat de recidive afneemt (zie 5.5). Het invoeren van een accreditatiesysteem is zeer gewenst maar verdient een zorgvuldige en langdurige voorbereiding. Zolang niet voldoende bekend is over de effectiviteit van strategieën en programma's, kan wellicht worden begonnen met een systeem van voorlopige accreditaties.

Twee belangrijke aspecten van jeugdcriminaliteit zijn in dit rapport - bij gebrek aan op Nederland toepasbare overzichtsstudies of meta-analyses - onderbelicht gebleven: criminaliteit gepleegd door *allochtone jongeren*, en criminaliteit gepleegd in *groepsverband*.

Over het laatste onderwerp is enige tijd geleden een Nederlands rapport verschenen (Beke et al., 2000). Op het eerste onderwerp rust in sommige kringen nog steeds een taboe, maar dat zou wetenschappers er niet van moeten weerhouden om toch onderzoek te verrichten. Het is in beginsel niet discriminerend om in criminologisch onderzoek te onderscheiden naar leeftijd of geslacht, en dat geldt evenzeer voor etniciteit. Goed onderzoek echter wordt - ook in dit opzicht - vaak bemoeilijkt door gebrekkige registraties, en wie niettemin een oprechte poging waagt krijgt al gauw de wind van voren.

Tot slot nog een korte opmerking in verband met de *nazorg*. Over de effectiviteit van nazorg is nog onvoldoende met zekerheid bekend, maar gezien het gebleken belang van continuïteit in de contacten met jeugdige delinquenten, lijkt hier sprake te zijn van een gebied dat om snelle ontginning vraagt. Door middel van onderzoek zal duidelijk moeten worden welk type delinquenten het meest gebaat is bij nazorg. In hoeverre moet nazorg een verplichtend karakter hebben, en welke variant is voor wie het meest bevorderlijk met het oog op de effectiviteit? Wanneer pas in de eindfase van een tenuitvoerlegging een coachende persoon wordt toegewezen, is er geen tijd meer voor het opbouwen van een band, en zal de delinquent niet snel geneigd zijn om zich de zorg te laten welgefallen. Daarom moet tevens duidelijk worden welk moment in het strafproces optimaal is om een coach toe te wijzen en deze contact met de jeugdige te laten opnemen. Geen nazorg zonder voorzorg!

Summary

Juvenile crime & delinquency across borders : A review of juvenile crime and delinquency trends, legislation, policy, effective prevention and intervention outside the Netherlands

This review examines three aspects of juvenile crime and delinquency:

- The development of juvenile delinquency in Western Europe
- Prevention and intervention policy in some European countries
- Strategies and programs that have proven effective elsewhere in the world (not only in Europe)

The development of juvenile delinquency in Western Europe

It is very tricky to make general statements about the development of juvenile delinquency in Europe. Figures are always biased in a variety of ways, in a negative or positive direction. In addition, legislation and criminal policy are different in different countries. The interpretation of available data is difficult because of incomplete reporting, not only in the Netherlands but in other countries as well. If reliable comparisons between countries are to be made, a more uniform system of reporting on an international level will have to be developed. In spite of these handicaps, an attempt has been made to compare the Netherlands with some other countries in Western Europe.

It seems that within Europe, the Netherlands is no exception. Official figures in the Netherlands, Germany and England show a steady rise in juvenile delinquency, especially in violent crime, in all three countries throughout the eighties and the nineties, and a certain degree of stabilisation or a slight decrease from 1998 onwards.

Prevention and intervention policy in some European countries

A description is given of legislation and official government policy on juvenile crime and delinquency prevention and intervention in England and two German Federal States (Nordrhein-Westfalen and Baden-Württemberg).

German and English legislation

Comparisons of laws in the fields of youth welfare, child protection and juvenile crime reveal some striking similarities and differences between England and Germany. The German *Jugendhilfegesetz* 1991 and the English *Children Act* 1989 both assign primary responsibility for child raising to the parents. Furthermore, both stress the great importance of early intervention in families at risk.

The German and English laws on juvenile crime and delinquency are not so similar. The German *Jugendgerichtsgesetz* dates from 1953 and in spite of some modernisations, it still makes an old-fashioned impression. In Germany, parents play no role in juvenile criminal law. The English *Crime and Disorder Act* 1998 is new legislation and offers several possibilities for (very) early intervention including curfews and *child safety orders* aimed at children under the age of ten. Some new sanctions in which parents are actively involved have also been introduced. For the first time in history, British parents are held responsible by *criminal law* for raising their children. Both countries have chosen to use sanctions and interventions to influence the behaviour of children and juveniles, rather than merely “do justice”.

German and English policy

Comparisons can be drawn between Germany and England, but also between Nordrhein-Westfalen (NRW), Baden-Württemberg (BW) and England. Germany pays relatively much attention to specific problems of ethnic minorities and the threat of right-wing extremists while England stresses the importance of prevention and early intervention. Another difference between Germany and England is the importance the government attaches to the value of policy-oriented scientific research. England focuses more strongly than Germany on systematic evaluations of programs and policies. Although the differences between NRW and BW are relatively small, the

Minister of Justice in NRW takes a stronger position against prevention as a task of the Department of Justice. The two German governments strongly differ from the English government on this issue.

Comparison with the Netherlands

Governments in both Germany and England are given an important task in the field of early intervention. In the Netherlands, intervention in private family life does not take place until there is clear evidence that a child is in moral or physical danger. Another difference is that in Germany and England, the several forms of social care for children and families are available within the same legal framework, whereas in the Netherlands there are two legal frameworks, one for child welfare and another for child protection.

Effective prevention, effective intervention

This report offers a “survey of surveys” of interventions that have proved to be either effective or ineffective. Interventions whose effectiveness is *unknown* have not been taken into consideration.

Effective and ineffective methods of prevention

Preventive interventions may consist of strategies or programs that are applied in several social domains (family, school, neighbourhood); they can focus on children or juveniles of varying ages, starting with the very young. Apart from social domains, three levels of intervention (universal, selected, indicated) as well as different outcome measures (for instance aggressiveness, drug use, disruptive behaviour) can be discerned.

To be included in our analysis, reviews concerning the prevention of juvenile crime and/or violence had to meet strong scientific criteria. This method of selection produced seven (American) reviews. Most of them distinguish between “effective” (or “model”) programs and “promising” programs; two of the studies also describe programs that have been demonstrated to be *ineffective*. In this report, only those programs are presented that have been described as effective in *at least* two of the seven reviews, or as ineffective in any of them.

The most effective programs directly address various risk- and protective factors children may be exposed to in each of the social domains they successively enter, especially if more than one domain is tackled at the same time. This is strong support for developmental criminology. The findings also confirm social-cognitive learning theory in that programs which reward desired behaviour and devote attention to both affective and cognitive factors most often produce (lasting) results.

A number of prevention programs are ineffective or even harmful. For instance, information on drugs given in schools by policemen in uniform does not work. Homework supervision organised by schools does not lead to a decrease in delinquent behaviour or drug use. Efforts to instil group norms in juvenile groups or gangs have failed and have led to an increase in (group) delinquency in some cases.

Effective and ineffective (penal) interventions

Penal interventions after a crime has been committed, like preventive interventions, can consist of programs or strategies aimed at (risk or protective factors in) several social domains. A main goal of penal interventions (besides other goals or functions of punishment like retribution) is to reduce recidivism. In this survey, a penal intervention is only qualified as effective if there is scientific proof of its ability to reduce or stop recidivism. The seven above-mentioned studies were examined again in search of programs designed for individuals with a criminal record (prevention of recidivism). Other systematic reviews and meta-analyses on the subject were also collected worldwide.

Programs most effective in reducing recidivism tend to have certain characteristics in common.¹ They:

- Target medium- to high-risk juvenile populations
- Target criminogenic risk factors (e.g., association with delinquent peers, school truancy, substance abuse) amenable to intervention
- Are individualised, family-based, and delivered in community settings
- Are based on a particular treatment model or approach having sound empirical research demonstrating its effectiveness
- Have well-trained staff, and a program director who is an effective advocate for the program with courts, parents, and community leaders
- Deliver a sufficient treatment dosage (usually of at least 6 months duration)
- Have fidelity to the program design - the program must be delivered *as designed*, which requires well trained staff, good supervision, and program monitoring and evaluation

---

¹ Derived from Redding (2000).

- The juvenile's treatment progress is monitored on an ongoing basis, with program modifications made as necessary
- There is ongoing collaboration between the probation officer and treatment providers
- Aftercare services are provided to prevent recidivism

As for program *content*, behavioural and cognitive-behavioural methods appear to work best for both juveniles and adults. The following three types of intervention offer the best starting points for effective intervention:²

- Life-structuring skills training and behaviour-therapeutic interventions; individual as well as group and system-interventions
- Family- and system-oriented interventions in which staff members make use of different strategies and techniques in a flexible way
- Multimodal intervention which draws on several complementary strategies of change oriented towards more than one context.

On the basis of the results, it is recommended that priority be given - if possible - to ambulatory forms of intervention, so that members of the offender's family can be closely involved in the intervention. Interventions are most likely to succeed if children and juveniles are still young and have not gone too far astray. For most of them intensive forms of intervention work best, especially if *continuity* of personal contact with the juvenile is pursued through his/her developmental stages and expanding social domains.

Within the framework of penal law, behaviour-influencing *treatments* can be applied for more than one purpose. A distinction should be made between treatments of observed behavioural disorders and interventions primarily meant to prevent recidivism. For juveniles with serious behavioural disorders, Kazdin (1997b) advocates a model in which both aspects are dealt with. First, the disorder is tackled. Then treatment is continued in order to prevent backsliding.

Some intervention programs are ineffective or even harmful. For instance, boot camps and other interventions designed particularly to scare do not work, and neither do survival camps. Adjudication of minors according to laws made for adults leads (at least in the U.S.) to more not less criminal behaviour.

Screening and risk taxation

The first time the police are confronted with a delinquent child, it may be useful to have a simple instrument that can discern between relatively innocent or incidental offences and offences that may be precursors of more delinquent behaviour in the future. Several screening and risk taxation instruments have been developed for this purpose in America and Canada. Most of them still have to be validated, however the Netherlands can try some of them by way of experiment.

Accreditation

Some countries use a system of accreditation, specifying criteria that penal programs must meet in order to be officially recognised. One of the requirements for accreditation is the availability of good evaluation research demonstrating that thanks to the program, recidivism decreases. So far, in the Netherlands little evaluation research has been done that fully meets scientific standards. This makes it hard to predict which programs will work best. Introduction of a system of accreditation should be a goal in the long term, but this will require careful preparation.

Need for scientific research

Thanks to scientific research many risk and protective factors for the (non)development of delinquent behaviour have already been identified. However, most of the relationships between exposure to risk factors and later observed delinquent or other problem behaviour have not yet been unravelled. Also, little is known about the relationship between risk factors and the success of (certain) interventions. The best method for finding this out is to design a large-scale, prospective, longitudinal research project.

Instruments for screening and risk taxation should be (further) developed. In the Netherlands, more studies of the effectivity of sanctions, including assessment of the effectivity of *aftercare*, are needed. Until now, little experimental or quasi-experimental research on effectivity has been done. To foster evaluation research and to improve its quality, the Research and Documentation Centre (WODC) of the Dutch Department of Justice is developing a manual with instructions for setting up effect-evaluations of penal interventions in scientifically

---

² Derived from Bartels et al. (2001).

sound ways. It should be ready in a few years. When more is known about the effectivity of strategies and programs, a start can be made with setting up a system of accreditation.

Literatuur

Ahlstrom, W. en R. J. Havighurst

"The Kansas City Work/Study Experiment." In Daniel J. Safer, ed., *School Programs for Disruptive Adolescents*. Baltimore, MD: University Park Press, 1982

Alexander, J., C. Barton, D. Gordon, J.Grotpeter, K. Hansson, R. Harrison, S. Mears, S. Mihalic, B. Parsons, C. Pugh, S. Schulman, H. Waldron, T. Sexton

Blueprints for Violence Prevention, Book Three: Functional Family Therapy. Boulder, CO: Center for the Study and Prevention of Violence, 1998

Algemene Rekenkamer

Preventie en bestrijding jeugdcriminaliteit

Tweede Kamer der Staten-Generaal, Vergaderjaar 2001-2002, 28 282, nr. 2.

Altschuler, D.M. en T.L. Armstrong

Reintegrative confinement and intensive aftercare

In: *Reintegration, supervised release, and intensive aftercare*.

U.S. Department of Justice, OJJDP, Juvenile Justice Bulletin, juli 1999

Andrews, D.W., L.H. Solomon, T.J. Dishion

The Adolescent Transition Program: A school-based program for high-risk teens and their parents. Education & Treatment of Children, 18, 478-498, 1995

Augimeri, L., K.Goldberg, C. Koegl

Canadian Children Under 12 Committing Offences: Police Protocols. Toronto: EarlsCourt Child and Family Centre. 1999

Bandura, A.

Social foundations of thought and action; a social cognitive theory.

Prentice-Hall Inc., Englewood Cliffs, New Jersey, 1986

Bartels, J.A.C.

Jeugdstrafrecht; het nieuwe jeugdstrafrecht

Tjeenk Willink, Zwolle, 1995

Bartels, A.A.J., S. Schuursma, N.W. Slot

Interventies

In: Loeber, R, N.W. Slot en J.A. Sergeant (red.)

Ernstige en gewelddadige jeugddelinquentie. Omvang, oorzaken en interventies

Bohn Stafleu Van Loghum, Houten / Diegem, hoofdstuk 13, 2001

Bässman, J., J. Becker en K. Obert (eds.)

Kriminalprävention in Deutschland

Bundeskriminalamt, Luchterhand Verlag, Neuwied und Kriftel, 2000

Battistich, V., E. Schaps, M. Watson, D. Solomon

Prevention effects of the Child Development Project: Early findings from an ongoing multisite demonstration trial. *Journal of Adolescent Research*, nr. 11, 1996, pp. 12-35

Beenackers, E.M.Th.

Effectiviteit van sanctieprogramma's: bouwstenen voor een toetsingskader / een literatuuronderzoek
Ministerie van Justitie, WODC, onderzoeksnotitie, 2000 / 1

Beenackers, E.M. Th.

Effectiviteit van sanctieprogramma's: op zoek naar interventies die werken; met name bij zeden- en geweldsdelinquenten en delinquenten met cognitieve tekorten / een literatuuronderzoek
Ministerie van Justitie, WODC, onderzoeksnotitie, 2001 / 1

Beke, B., A. van Wijk, H. Ferwerda

Jeugdcriminaliteit in groepsverband ontrafeld; tussen rondhangen en bendevoering
SWP, Amsterdam, 2000

Beuhring, T., M.A. Hope Melton

All Children Excel (ACE); comprehensive early intervention for the prevention of serious, violent and chronic juvenile delinquency, Ramsey County, Minnesota
Interim Evaluation Report, July 1, 1999 – October 31, 1999. University of Minnesota en Department of Public Health, Ramsey County, MN, 1999

Bierman, K., J. Coie, K. Dodge, M. Greenberg, J. Lochman, R. McMahon (Conduct Problems Prevention Group)

A developmental and clinical model for the prevention of conduct disorder: The FAST Track Program.
Development & Psychopathology, 4, pp. 509-527, 1992

Bloom, Howard, et al.

The National JTPA Study: Overview of Impacts, Benefits, and Costs of Title IIA. Bethesda, MD: Abt Associates, 1994

Bol, M.W., G.J. Terlouw, L.W. Blee, C. Verwers

Jong en gewelddadig; ontwikkeling en achtergronden van de geweldscriminaliteit onder jeugdigen
Den Haag, Ministerie van Justitie, WODC.
Onderzoek en beleid, nr. 174, 1998

Bol, M.W.

Leeftijdsgrenzen in het strafrecht gezien vanuit de ontwikkelingspsychologie.
Arnhem, Gouda Quint bv, 1991 (proefschrift)

Bol, M.W.

Gedragbeïnvloeding door strafrechtelijk ingrijpen; een literatuurstudie. Arnhem, Gouda Quint, Onderzoek en Beleid, nr. 140, 1995

Bol, M.W., M.H. ter Horst-van Breukelen

Jeugd. Hoofdstuk 6 in: F. Huls, M.M. Schreuders, F.P. van Tulder (red.): *Criminaliteit en rechthandhaving 2000.* Den Haag, CBS en WODC, Onderzoek en beleid, nr. 189, 2001

Bolier, L. en E. Bohlmeijer

Een groot hart. Een evaluatieonderzoek naar Stichting Match.
Utrecht, Trimbos-instituut, 2001

**Borduïn, C.M., B.J. Mann, L.T. Cone, S.W. Henggeler, B.R. Fucci,
D.M. Blaske, R.A. Williams**

Multisystemic treatment of serious juvenile offenders: Long-term prevention of criminality and violence.
Journal of Consulting and Clinical Psychology,
63: pp. 569-578, 1995

Bottcher, J., T. Isorena, M. Belnas

Lead: a boot camp and intensive parole program: an impact evaluation: second year findings. State of California, Department of the Youth Authority, Research Division, 1996

Botvin, G. J.

Substance abuse prevention: Theory, practice, and effectiveness. In M. Tonry and J. Q. Wilson (eds.), *Drugs and Crime.* Chicago: The University of Chicago Press, 1990

Botvin, G.J., S.F. Mihalic, J.K. Grotspeter

Blueprints for Violence Prevention, Book Five: Life Skills Training. Boulder, CO: Center for the Study and Prevention of Violence, 1998

Brestan, E. V. , S.M. Eyberg

Effective psychosocial treatments of conduct-disordered children and adolescents; 29 years, 82 studies, and 5,272 kids. *Journal of Clinical Psychology*, 27, pp. 180-189, 1998

Bry, B. H.

Reducing the incidence of adolescent problems through preventive intervention: One- and five-year follow-up. *American Journal of Community Psychology* vol. 10, , pp. 265-276, 1982

Bundesverband der Unfallkassen (ed.)

Hat die Gewalt an Schulen zugenommen?

Bundesverband der Unfallkassen, München, augustus 1999

Bunt, H. van de, C. Bijleveld

Nederland wordt wel gewelddadiger

NRC/Handelsblad, opinie-pagina, 13 november 1999

Bush Stevens, A., G. Owen, K. Lahti-Johnson

Delinquents under 10: target early intervention; Phase I Evaluation Report

Wilder Research Center, St. Paul, Minnesota, juli 1999

Bushway, S. en P. Reuter

Labor markets and crime risk factors

In: Sherman, L.W., Gottfredson, D., MacKenzie, D.L., Eck, J., Reuter, P., and Bushway, S. (eds.). *Preventing Crime: What Works, What Doesn't, What's Promising*. Report to the U.S. Congress. Washington, DC: U.S.

Department of Justice, Office of Justice Programs, National Institute of Justice, hoofdstuk 6, 1997

Campbell, S. en V. Harrington

Youth crime: findings from the 1998/99 Youth Lifestyles Survey

Londen, Home Office, Research Findings nr. 126, 2000

Catalano, R.F., M.L. Berglund, J.A.M. Ryan, H.S. Lonczak, J.D. Hawkins

Positive Youth Development in the United States; research findings on evaluations of positive youth development programs.

University of Washington, School of Social Work; Seattle, Washington, 1998a

<http://aspe.hhs.gov/hsp/PositiveYouthDev99/index.htm#toc>

Catalano, R.F., Ph.D., M. Lisa Berglund, Ph.D., Jeanne A.M. Ryan, M.S.C.I.S, Heather S. Lonczak, M.A., J. David Hawkins, Ph.D.

Positive youth development in the United States: Research Findings on Evaluations of Positive Youth Development Programs.

[University of Washington](http://www.uw.edu), School of Social Work. Seattle, Washington, November 1998b

Cave, George, et al..

JOBSTART: Final Report on a Program for High School Dropouts. New York: Manpower Demonstration Research Corp., 1993

Chamberlain, P., S.F. Mihalic

Blueprints for Violence Prevention, Book Eight: Multidimensional Treatment Foster Care. Boulder, CO: Center for the Study and Prevention of Violence, 1998

Clayton, R. R., A.M. Cattarello, B.M. Johnstone

The effectiveness of Drug Abuse Resistance Education (Project DARE): Five-year follow-up results. Preventive Medicine 25: pp 307-318, 1996

Commissie Jeugdcriminaliteit (Commissie-Van Montfrans)

Met de neus op de feiten; aanpak jeugdcriminaliteit

Den Haag, Ministerie van Justitie, Directie jeugdbescherming en reclassering, 1994

Crijnen, A.A.M., P. van Lier, A.M. van der Sar

Het *Taakspel*, bouwsteen bij de preventie van agressief gedrag van schoolgaande kinderen; evaluatie van de effectiviteit van de interventie (in voorbereiding)

Cronin, J.

An Evaluation of a School-based Community Service Program: The Effects of Magic Me. Technical report available from Gottfredson Associates, Inc., Ellicott City, MD, 1996

CSPV / Center for the Study and Prevention of Violence (2001)

Zie onder Model Programs en onder Promising Programs

<http://www.colorado.edu/cspv/blueprints/Default.htm>

Dishion, T. J., J. McCord, F. Poulin

When interventions harm: Peer groups and problem behavior. American Psychologist, 54, pp 755-764, 1999

East, K. en S. Campbell

Aspects of crime: Young offenders 1999. Londen, Home Office.

(alleen beschikbaar op Internet) <http://www.homeoffice.gov.uk/rds/pdfs/aspects-youngoffs.pdf>

Eck, John E. and Julie Wartell

Reducing Crime and Drug Dealing by Improving Place Management: A Randomized Experiment. Report to the San Diego Police Department. Washington, DC: Crime Control Institute. 1996

Effectieve strafrechtelijke interventies. Handleiding

Den Haag, Ministerie van Justitie, 2001

Ellickson, P. L., R.M. Bell, K. McGuigan

Preventing adolescent drug use: Long-term results of a junior high program. American Journal of Public Health, 83(6), 856-861, 1993

Elliott, D. S., S. Menard

Delinquent friends and delinquent behavior: Temporal and developmental patterns. In J. D. Hawkins (Ed.), *Current theories of crime and deviance* (pp. 28-67). Newbury, CA: Sage Publications, 1996

Estrada, F.

Juvenile crime trends in post-war Europe. In: *European journal on criminal policy and research* 7, pp. 23-42, 1999

Farrell, A. D., A.L. Meyer, K.S. White

Evaluation of Responding in Peaceful and Positive Ways (RIPP): A school-based prevention program for reducing violence among urban adolescents. Journal of Clinical Child Psychology, 30, pp. 451-463, 2001

Farrington, D.P.

Risk-focussed prevention and integrated approaches

In: K. Pease (ed.). *Reducing offending*

Londen, Home Office Research Study, conceptversie juni 2001

Feldman, J., A.E. Kazdin

Parent management training for oppositional and conduct problem children. *The Clinical Psychologist*, 48(4), pp. 3-5, 1995

Gendreau, P. en B. Ross

Effective correctional treatment: bibliotherapy for cynics. In:

Crime & Delinquency.

25, pp. 463-489, 1979

Gottfredson, D. C.

An empirical test of school-based environmental and individual interventions to reduce the risk of delinquent behavior. Criminology 24: pp. 705-731, 1986

Gottfredson, D. C.

An evaluation of an organization development approach to reducing school disorder. Evaluation Review 11: pp. 739-763, 1987

Gottfredson, D. C.

School-based crime prevention

In: Sherman, L.W., Gottfredson, D., MacKenzie, D.L., Eck, J., Reuter, P., and Bushway, S. (eds.). *Preventing Crime: What Works, What Doesn't, What's Promising.* Report to the U.S. Congress. Washington, DC: U.S.

Department of Justice, Office of Justice Programs, National Institute of Justice, hoofdstuk 5, 1997

Greenberg, M.T., C. Domitrovich en B. Bumbarger

Preventing mental disorders in school-age children; a review of the effectiveness of prevention programs
Prevention Research Center for the Promotion of Human Development
College of Health and Human Development, Pennsylvania State University, 1999
<http://www.prevention.psu.edu/CMHS.html>

Greenberg, M.T., C.A. Kusche, E.T. Cook, J.P. Quamma

Promoting emotional competence in school-aged deaf children: The effects of the PATHS curriculum.
Development and Psychopathology, 7, pp. 117-136, 1995

**Grossman, D. C., H.J. Neckerman, T.D. Koepsell, P. Liu, K.N. Asher,
K. Beland, K. Frey, F.P. Rivera**

Effectiveness of a violence prevention curriculum among children in elementary school. Journal of the American Medical Association, 277, pp. 1605-1611, 1997

Guerra, N.G., L.D. Eron, L.R. Huesmann, P.H. Tolan, R. VanAcker

A cognitive/ecological approach to the prevention and mitigation of violence and aggression in inner-city youth.
In Bjorkquist, K., & D. P. Fry (Eds.), *Cultural Variations in Conflict Resolution: Alternatives to Violence* pp. 199-214, Mahwah, NJ. Lawrence Erlbaum, 1997

Hamilton Fish Institute (2001)

Zie onder *Programs*

<http://www.hamfish.org>

Hawkins, J.D., R.F. Catalano.

Communities That Care: Action for Drug Abuse Prevention. San Francisco, CA: Jossey-Bass Publishers, 1992

**Hawkins, J. David, R.F. Catalano, D. Morrison, J. O'Donnell, R. Abbott,
E. Day**

The Seattle Social Development Project: Effects of the first four years on protective factors and problem behaviors. In: Joan McCord & Richard E. Tremblay (eds.), *Preventing Antisocial Behavior: Interventions from Birth through Adolescence.* New York: The Guilford Press, 1992

Hawkins, J.D., T. Herrenkohl, D.P. Farrington, D. Brewer et al.

A review of predictors of youth violence

In: Loeber, R., D.P. Farrington (red.), *Serious & violent juvenile offenders; risk factors and successful interventions*

Thousand Oaks (CA), Sage, 1998, pp. 106-146

Heiden-Attema, N. van der, en M.W. Bol

Moeilijke jeugd; risico- en protectieve factoren en de ontwikkeling van delinquent gedrag in een groep risicjongeren

Den Haag, WODC, Onderzoek en Beleid, nr. 183, 2000

Heiden-Attema, N. van der , B.S.J. Wartna

Recidive na verblijf in een JBI; een vervolgstudie naar de geregistreeerde criminaliteit onder jongeren uit een justitiële behandelinstelling.

WODC, Onderzoeksnotitie 2000/6

**Heitmeyer, W., B. Collmann, J. Conrads, I. Matuschek, D. Kraul, W. Kühnel, R. Möller,
M. Ulbrich-Hermann**

Gewalt; Schattenseite der Individualisierung bei Jugendlichen aus unterschiedlichen Milieus

Juventa Verlag Weinheim und München, 1995

Henggeler, S.W., S.F. Mihalic, L. Rone, C. Thomas, J. Timmons-Mitchell

Blueprints for Violence Prevention, Book Six: Multisystemic Therapy. Boulder, CO: Center for the Study and Prevention of Violence, 1998

Hollin, C.R.

Designing effective rehabilitation programmes for young offenders
Psychology, Crime and Law, 1994, nr. 1, pp. 193-209

Howell, J.C.

Promising programs for youth gang violence prevention and intervention. In: *Serious and Violent Juvenile Offenders: Risk Factors and Successful Interventions*, edited by R. Loeber and D.P. Farrington. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, pp. 284-312, 1998

Howell, J.C.

Youth Gangs: An Overview. Bulletin. Washington, DC, U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention, 1998

Hudley, C., S. Graham

School-based interventions for aggressive African-American boys. *Applied & Preventive Psychology*, 4, pp.185-195, 1995

Ince, D., M. Beumer, H. Jonkman e.a.

Veelbelovend en effectief. Overzicht van preventieve projecten en programma's in de domeinen Gezin, School, Jeugd, Wijk. Eerste editie CtC-gids. Utrecht, NIZW, 2001, 283 blz.

Irvine, A.B., A. Biglan, K. Smolkowski, C.W. Metzler, D.V. Ary

The effectiveness of a parenting skills program for parents of middle school students in small communities. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 67 (6), pp. 811-825, 1999

Jugendkriminalität; Positionspapier zu aktueller Lage und Reaktionsmöglichkeiten

Ministerie van Justitie, Baden-Württemberg, 2002

Zie <http://justiz.baden-wuerttemberg.de>

(onder Jugendkriminalität)

Junger-Tas, J.

Youth and violence in Europe
Studies on crime and crime prevention, 5, pp. 31-58, 1996

Junger-Tas, J.

Jeugd en Gezin II; naar een effectief preventiebeleid

Den Haag, Ministerie van Justitie; Directoraat-Generaal Preventie, Jeugd en Sancties, juni 1997

Kazdin, A.E.

Parent Management Training: evidence, outcomes, and issues.

Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 36:10, oktober 1997a, pp. 1349-1356 (1997a)

Kazdin, A.E.

Practitioner review: psychosocial treatments for conduct disorder in children.

Journal of Child Psychology and Psychiatry, 62, 161-182, 1997b

Kazdin, A.E., T. Siegel, D. Bass

"Cognitive problem solving skills training and parent management training in the treatment of antisocial behavior in children". *J. of Consulting and Clinical Psychology*, 60, pp. 733-747, 1992

Kellam, S.G., X. Ling, R. Merisca, C.H. Brown, N. Ialongo

The Effect of the Level of Aggression in the First Grade Classroom on the Course and Malleability of Aggressive Behavior into Middle School. *Development & Psychopathology*, 10, pp. 165-185, 1998

Kirigan, K.A., C.J. Braukmann, J.D. Atwater, M.M. Worl

An evaluation of teaching family (Achievement Place) group homes for juvenile offenders. *Journal of Applied Behavior Analysis* 15(1): pp. 1-16, 1982

Kleiman, W.M. en G.J. Terlouw

Kiezen voor een kans; evaluatie harde-kernprojecten

Den Haag, WODC, Onderzoek en Beleid, nr. 166, 1997

Klinger, R.

Aufgaben der Jugendhilfe bei der Jugendkriminalität Allgemeine Maßnahmen und Initiativprogramm „Jugendliche Intensivtäter in Baden-Württemberg“

Landkreisnachrichten Baden-Württemberg, 38^e jrg., nr. 3, pp. 151-153, augustus 1999

Kruissink, M. en A.A.M. Essers

Ontwikkeling van de jeugdcriminaliteit; periode 1980-1999

Ministerie van Justitie, WODC, onderzoeksnotitie, 2001

Kruissink, M. en C. Verwers

Het nieuwe jeugdstrafrecht; vijf jaar ervaring in de praktijk

Den Haag, Ministerie van Justitie, WODC, 2001

Onderzoek en beleid, nr. 193

Landelijke werkgroep ‘implementatie harde kern aanpak’

Individuele trajectbegeleiding voor de harde kern; voorstel voor structurele aanpak

Den Haag, mei 1999

Lattimore, C.B., S.F. Mihalic, J.K. Grotmeter, R. Taggart

Blueprints for Violence Prevention, Book Four: The Quantum Opportunities Program. Boulder, CO: Center for the Study and Prevention of Violence, 1998

Le Blanc, M., R. Loeber

Developmental criminology updated. In: M. Tonry (red.), *Crime and Justice Chicago*, Chicago University Press, deel 23, 1998

LeBoeuf, D.

Curfew: an answer to juvenile delinquency and victimization?
U.S. Department of Justice, OJJDP, Juvenile Justice Bulletin, april 1996

Leschied, A. W., A. Cunningham

Alternatives to custody for high-risk young offenders: The multisystemic therapy approach, *European Journal on Criminal Policy and Research*, 6(4): pp. 545-560, 1998

Leseman, P., I. Roeleveld, A. Veen

Evaluatie van "Kaleidoscoop" en "Piramide"; eindrapportage
Amsterdam, SCO-Kohnstamm Instituut, 2000

Lipsey, M.W.

Juvenile delinquency treatment: A meta-analytic inquiry into the variability of effects. In T. D. Cook, H. Cooper, D. S. Cordray, H. Hartman, L. V. Hedges, R. V. Light, T. A. Louis, and F. Mosteller (eds.), *Meta-Analysis for Explanation*. Beverly Hills, CA: Sage, 1992

Lipsey, M.W., D.B. Wilson

Effective intervention for serious juvenile offenders: A synthesis of research. In R. Loeber & D. P. Farrington (Eds.). *Serious and Violent Juvenile Offenders: Risk Factors and Successful Interventions*. Thousand Oaks, CA: Sage, 1998

Lipsey, M.W., D.B. Wilson, L. Cothorn

Effective intervention for serious juvenile offenders. U.S. Department of Justice, OJJDP, Juvenile Justice Bulletin, april 2000

Lochman, J.E.

Effects of different treatment lengths in cognitive-behavioral interventions with aggressive boys. Child Psychiatry and Human Development, 16, pp. 45-56, 1985

Lochman, J. E.

Cognitive-behavioral intervention with aggressive boys: Three-year follow-up and preventive efforts. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 60, pp. 426-432, 1992

Loeber, R., M. Le Blanc

Toward a developmental criminology. In: M. Tonry, N. Morris (red.), *Crime and Justice Chicago*, University of Chicago Press, deel 12, 1990

Loeber, R., D.P. Farrington

Serious & violent juvenile offenders; risk factors and succesful interventions
Thousand Oaks (CA), Sage, 1998

Loeber, R. , D.P. Farrington

Young children who commit crime: epidemiology, developmental origins, risk factors, early interventions, and policy implications
Development and psychopatholgy, 12, pp 737-762, 2000

Loeber, R, N.W. Slot en J.A. Sergeant (red.)

Ernstige en gewelddadige jeugddelinquentie. Omvang, oorzaken en interventies.
Bohn Stafleu Van Loghum, Houten / Diegem, 2001

Lösel, F.

The efficacy of correctional treatment; a review and synthesis of meta-evaluations. In: J. McGuire (red.). *What works: reducing offending. Guidelines from research and practice*
Chichester, Wiley & Sons, pp. 79-111, 1995

Mansel, J.

Ausländerkriminalisierung als politisches Instrument. In: *Mit Sicherheit weniger Freiheit*. Uitgave van de burgerrechtenorganisatie "Humanistische Union". Berlijn, september 1998

Matson, J.L. , T.M. DiLorenzo

Punishment and its alternatives. A new perspective for behavior modification.
New York, Springer Publishing Company, 1984

Martinson, R.

What works? -questions and answers about prison reform. In: *The Public Interest*, jrg. 35, pp. 22-54, 1974

MacKenzie, D.L.

Criminal justice and crime prevention. In: Sherman, L.W., D. Gottfredson, D. MacKenzie, J. Eck, P.Reuter en S. Bushway (eds.). *Preventing Crime: What works, What doesn't, What's promising; a Report to the United States Congress*
National Institute of Justice, hoofdstuk 9, 1997

Mackie, A. en J. Burrows

The Milton Keynes Youth Crime Reduction Project
Londen, Home Office, Research Findings nr. 108, 1999

McCord, J.

A thirty-year follow-up of treatment effects. *American Psychologist*, 33, pp. 284-289, 1978

McGill, D.E., S.F. Mihalic, J.K. Grotspeter

Blueprints for violence prevention, boek 2: Big Brothers Big Sisters of America.
Boulder, CO: Center for the Study and Prevention of Violence, 1998

Mesman Schultz, K., P.H.M. van den Bogaart, H. van Muijen

De Glen Mills School; onderzoek naar twee jaar implementatie, ontwikkeling en uitvoering van het programma en de effecten ervan

Leiden, Stichting Wetenschappelijke Ondersteuning Jeugdzorg (WOJ) en Centrum Onderzoek Jeugdhulpverlening (COJ), 2001

Moffitt, T.E.

Life-course-persistent and adolescence-limited antisocial behavior: A developmental taxonomy. *Psychological Review*, 100, pp. 674-701, 1993

NIZW

De organisatie van het jeugdbeleid; een internationale verkenning.
NIZW International Centre, oktober 2001

Oberwittler, D.

Soziale Probleme, Gewalt und Jugendkriminalität in der Stadt. Ansätze einer sozialökologischen Forschung.
Uitg. Albrecht, H.-J.: Forschungen zu Kriminalität und Kriminalitätskontrolle am Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, Freiburg, 1999

Offord D.R., H.C. Kraemer, A.E. Kazdin, P.S. Jensen, R. Harrington

Lowering the burden of suffering from child psychiatric disorder: trade-offs among clinical, targeted, and universal interventions. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*; 37: pp. 686-94, 1998

Olds, D., P. Hill, S. Mihalic, R. O'Brien

Blueprints for Violence Prevention, Book Seven: Prenatal and Infancy Home Visitation by Nurses. Boulder, CO: Center for the Study and Prevention of Violence, 1998

Palmer, T.

Martinson revisited. In: *Journal of Research in Crime and Delinquency*, pp. 133-152, juli 1975

Palmer, T.

The "effectiveness" issue today: an overview. In: *Federal Probation*. 47, pp. 3-10, 1983

Palmer, T.

A profile of correctional effectiveness and new directions for research
Albany, State University of New York Press, 1994

Pate, Antony M., Marlys McPherson, Glenn Silloway

The Minneapolis Community Crime Prevention Experiment: Draft Evaluation Report. Washington, DC: Police Foundation, 1987

Patterson, G.R., J.B. Reid, T.J. Dishion

Antisocial Boys, Castalia, Eugene, Oregon, 1992

Pedro-Carroll & Cowen

The Children of Divorce Intervention Program: An investigation of the efficacy of a school-based prevention program. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 53, pp. 603-611, 1985

Pentz, M.A., S.F. Mihalic, J.K. Grotspeter

Blueprints for Violence Prevention, Book One: The Midwestern Prevention Project. Boulder, CO: Center for the Study and Prevention of Violence, 1998

Perkins-Dock, R.E.

Family interventions with incarcerated youth: a review of the literature.

International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, 45 (5), pp. 606-625, 2001

Perry, C. L., C.L. Williams, K.A. Komro et al.

Project Northland High School Interventions: *Community Action to Reduce Adolescent Alcohol Use, Health and Education and Behavior*, pp. 29-49, februari 2000

Perry, C.L., C.L. Williams, S. Veblen-Mortenson, T.L. Toomey, K.A. Komro, P.S. Anstine, P.G. McGovern, J.R. Finnegan, J.L. Forster, A.C. Wagenaar, M. Wolfson

Project Northland: Outcomes of a communitywide alcohol use prevention program during early adolescence. *American Journal of Public Health*, 86(7), pp. 956-965, 1996

Peters, M., D. Thomas, C. Zamberlan

Boot Camps for Juvenile Offenders Program Summary. Washington, DC: Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention, U.S. Department of Justice, 1997

Petrosino A., C. Turpin-Petrosino, J.O. Finckenaue

Well meaning programs can have harmful effects! Lessons from experiments of programs such as scared straight. *Crime and Delinquency*; 46: pp. 354-379, 2000

Pfeiffer, C.

Juvenile Crime and Violence in Europe. In: *Crime and Justice - A Review of Research*. Volume 23. The University of Chicago, 1998

Police Disposals of notifiable offences cleared up following arrest or report, by age, gender and offence. Home Office Statistical Findings, Issue 2/96

Porporino, F.J., E. Fabiano

Programme overview of cognitive skills reasoning and rehabilitation revised: theory and application

Ottawa, T3 associates, training and consulting inc., ca. 2000

Redding, R.E.

Characteristics of effective treatments and interventions for juvenile offenders. *Juvenile Justice Fact Sheet*.

Charlottesville, VA: Institute of Law, Psychiatry, & Public Policy, University of Virginia, 2000

Redondo, S., J. Sanchez-Meca, V. Garrido

The influence of treatment programmes on the recidivism of juvenile and adult offenders: a European meta-analytic review. *Psychology, Crime and Law*; 5(3): pp. 251-78, 1999

Risico's in ontwikkeling

Een voorstel vooronderzoek naar de ontwikkeling van ernstig probleemgedrag bij kinderen en jeugdigen in Nederland.

Z.p., januari 2002

Robertson, A. A., B. Anderson

Predicting Risk for Recidivism: Improving the Delinquency Risk Assessment Scale. Report to Mississippi Department of Human Services, Division of Youth Services. Mississippi State University, Social Science Research Center, december 1999

Rotheram, M. J.

Social skills training with underachievers, disruptive, and exceptional children. *Psychology in the Schools* 19: pp. 532-539, 1982

Scholte, E.M. en J.D. van der Ploeg

(Het betreft een evaluatie van negen programma's voor zeer problematische jongeren)

Amsterdam, Nederlands Instituut voor Pedagogisch en Psychologisch Onderzoek (NIPPO) (in voorbereiding)

SDFS / The Safe and Drug-Free Schools Program (2001)

Zie onder *Model Programs*

<http://www.ed.gov/offices/OESE/SDFS>

Sec (zonder auteursnaam)

Een misdaadloos leven voor veelplegers

Sec, december 2001, 15^e jrg., nr. 6, pp. 12-13

Sherman, L.W., D. Gottfredson, D. MacKenzie, J. Eck, P.Reuter, S. Bushway

Preventing Crime: What works, What doesn't, What's promising; a Report to the United States Congress

National Institute of Justice, 1997

<http://www.ncjrs.org/works>

Sherman, L.W., D.C. Gottfredson, D.L. MacKenzie, J. Eck, P. Reuter, S.D. Bushway

Preventing crime: What works, what doesn't, what's promising

U.S. Department of Justice, OJJDP, *Juvenile Justice Bulletin*, juli 1998

Sherman, L.W.

Policing for crime prevention

In: Sherman, L.W., Gottfredson, D., MacKenzie, D.L., Eck, J., Reuter, P., and Bushway, S. (eds.). *Preventing Crime: What Works, What Doesn't, What's Promising*. Report to the U.S. Congress. Washington, DC: U.S.

Department of Justice, Office of Justice Programs, National Institute of Justice, hoofdstuk 8, 1997

Smit, P.R.

Nederland in internationaal perspectief

Hoofdstuk 8 in: F. Huls, M.M. Schreuders, F.P. van Tulder (red.): *Criminaliteit en rechthandhaving 2000*. Den Haag, CBS en WODC, *Onderzoek en beleid*, nr. 189, 2001

Sociaal en Cultureel Rapport 2000, Nederland in Europa

Den Haag, Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP), 2000

Surgeon general / zie onder United States

Tak, P.J.P en J.P.S. Fiselier

Duitsland-Nederland en de afdoening van strafzaken

Katholieke Universiteit Nijmegen, Wolf Legal Publishers, 2002

Terlouw, G.J. en P. Kamphorst

Van vast naar mobiel; effectiviteit elektronisch huisarrest voor jongeren

Den Haag, Ministerie van Justitie, WODC, 2002

Onderzoek en beleid, nr. 195

Tolan, P.H., P. Thomas

The implications of age of onset for delinquency risk II: longitudinal data

Journal of abnormal child psychology, jrg. 23, nr. 2, pp. 157-181, 1995

Tolan, P. H., M. McKay

Preventing serious antisocial behavior in inner-city children: An empirically based family prevention program.

Family Relations, 45, pp. 148-155, 1996

Tremblay, R.E., W.M. Craig

Situational crime prevention. In M. Tonry and D. Farrington (eds) *Building a safer society. Strategic approaches to crime prevention. Crime and justice: A review of research*, vol 19. Chicago: University of Chicago Press, 1995

Uchida, Craig D., Brian Forst, Sampson O. Annan

Modern Policing and the Control of Illegal Drugs: Testing New Strategies in Two American Cities. Research Report. Washington, D.C.: National Institute of Justice, 1992

United States Surgeon General

Youth Violence: a report of the Surgeon General

U.S. Department of Health and Human Services 2001

<http://www.mentalhealth.org/youthviolence/default.asp>

Veldkamp, A.W.M.

Over grenzen! Internationaal vergelijkende verkenning van de rol van de overheid bij de opvoeding en bescherming van kinderen

Den Haag, Ministerie van Justitie; Directie Preventie, Jeugd en Sanctiebeleid, juli 2001

Vier jaar Van Montfrans; uitvoering plan van aanpak jeugdcriminaliteit

Ministeries van Justitie, Binnenlandse Zaken, OC en W, SZW en VWS, april 1998

Waard, J. de, M. Schreuders en R. Meijer

Geweldscriminaliteit in 15 Europese landen. *Sec*, jrg. 12, nr. 2, pp. 5-8, april 1998

Walker, H., B. Stiller, H.H. Severson, E.G. Feil, A. Golly

First step to success: Intervening at the point of school entry to prevent antisocial behavior patterns. *Psychology in the Schools*, 35, pp. 259-269, 1998

Walgrave, L., J. Mehlbye

Confronting youth in Europe; Juvenile Crime and Juvenile Justice

Amternes og Kommunernes Forskningsinstitut (AFK), Kopenhagen, Denemarken, augustus 1998

Wartna, B.S.J.

Recidive-onderzoek in Nederland

Den Haag, Ministerie van Justitie, WODC, Onderzoeksnotitie 1999 / 2

Webster-Stratton, C., S. Mihalic, A. Fagan, D. Arnold, T. Taylor, T., C. Tingley

Blueprints for Violence Prevention, Book Eleven: The Incredible Years: Parent, Teacher And Child Training Series. Boulder, CO: Center for the Study and Prevention of Violence, 2001

Wiel, N. van de

The effect of manualized behavior therapy with disruptive behavior disordered children in everyday clinical practice: A randomized clinical trial

Proefschrift Rijksuniversiteit Utrecht, Universitair Medisch Centrum, april 2002

Wijk, A. Ph. van, en J.P. Jacobs

Youth at risk; verslag van de voorlopige effecten

Arnhem, Advies- en Onderzoeksgroep Beke, 2001

Wilson, S.J., M.W. Lipsey

Challenge programs for delinquent youth: A meta-analysis of outcome evaluations. Evaluation and Program Planning, 23, 1-12, 2000

Wittebrood, K. en M. Junger

Trends in geweldscriminaliteit; een vergelijking tussen politiestatistieken en slachtofferenquêtes

Tijdschrift voor criminologie, nr. 3, pp. 250-267, 1999

Wittebrood, K.

Probleemgedrag onder jongeren. In: K. Wittebrood en S. Keuzenkamp (red.), *Rapportage Jeugd 2000; trajecten van jongeren naar zelfstandigheid*. hoofdstuk 8, Den Haag, Sociaal en Cultureel Planbureau, december 2000

Woolfenden, S.R., K. Williams, J. Peat

Family and parenting interventions in children and adolescents with conduct disorder and delinquency aged 10-17 (Cochrane review)

The Cochrane Library, nr. 4, 2001

(uitgegeven door Update Software Ltd, Oxford)

Bijlage 1

Samenstelling van de begeleidingscommissie (annex leescommissie)

Voorzitter

Prof. dr. mr. C.J.M. Schuyt
Lid van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, Den Haag
Hoogleraar sociologie aan de Universiteit van Amsterdam

Leden

Mr. E.M.Th. Beenackers
Onderzoeker WODC, Ministerie van Justitie te Den Haag

Dr. H.B. Ferwerda
Mededirecteur Beke advies- en onderzoekgroep, Arnhem

Mr. M.C.J. Rozijn
Senior jurist, Directie Preventie, Jeugd en Sancties, Ministerie van Justitie, Den Haag

Bijlage 2

Tabel 10: Ontwikkeling aantal jeugdige verdachten tot en met 13 jaar

Periode 1984-1990 deelstaten West-Duitsland; 1991-1992 idem plus heel Berlijn; vanaf 1993 heel Duitsland

jaar	Totaal aantal verdachten	verschil t.o.v vorig jaar in %	Aandeel aantal verdachten in %	aantal Duitse kinderen	verschil t.o.v vorig jaar in %	aandeel Duitse verdachten in %	aantal niet-Duitse kinderen	verschil t.o.v vorig jaar in %	aandeel in totaal aantal verdachten in %	Aandeel niet-Duitse verdachten in %
1984	66.309		5,3	51.474		4,9	14.835		22,4	7,1
1985	58.811	-11,3	4,6	44.728	-13,1	4,2	14.083	-5,1	23,9	6,1
1986	55.513	-5,6	4,2	41.009	-8,3	3,9	14.504	3,0	26,1	5,8
1987	54.790	-1,3	4,2	39.346	-4,1	3,8	15.444	6,5	28,2	6,0
1988	51.817	-5,4	3,9	36.058	-8,4	3,5	15.759	2,0	30,4	5,5
1989	56.095	8,3	4,1	38.768	7,5	3,7	17.327	9,9	30,9	5,2
1990	62.500	11,4	4,3	42.915	10,7	4,1	19.585	13,0	31,3	5,1
1991	65.205	-	4,4	45.872	-	4,3	19.333	-	29,6	4,8
1992	69.034	5,9	4,4	47.743	4,1	4,5	21.291	10,1	30,8	4,2
1993	88.276	-	4,3	66.479	-	4,9	21.797	-	24,7	3,2
1994	100.077	13,4	4,9	79.393	19,4	5,6	20.684	-5,1	20,7	3,4
1995	116.619	16,5	5,5	94.174	18,6	6,2	22.445	8,5	19,2	3,7
1996	131.010	12,3	5,9	107.085	13,7	6,7	23.925	6,6	18,3	3,8
1997	144.260	10,1	6,3	117.243	9,5	7,1	27.017	12,9	18,7	4,3
1998	152.774	5,9	6,6	125.713	7,2	7,4	27.061	0,2	17,7	4,3
1999	150.626	-1,4	6,7	123.351	-1,9	7,4	27.275	0,8	18,1	4,5
2000	145.834	-3,2	6,4	119.348	-3,2	7,0	26.486	-2,9	18,2	4,5

Bron: Bundeskriminalamt

Bijlage 2 / vervolg

Tabel 11: Ontwikkeling aantal jeudige verdachten van 14 tot en met 17 jaar

Periode 1984-1990 deelstaten West-Duitsland; 1991-1992 idem plus heel Berlijn; vanaf 1993 heel Duitsland

jaar	Totaal aantal verdachten	verschil t.o.v vorig jaar in %	aandeel aantal verdachten in %	aantal Duitse jeugdigen	verschil t.o.v vorig jaar in %	aandeel duitse verdachten in %	Aantal niet-Duitse jeugdigen	verschil t.o.v vorig jaar in %	Aandeel in totaal aantal verdachten in %	Aandeel niet-Duitse verdachten in %
1984	157.360		12,5	133.975		12,8	23.385		14,9	11,3
1985	147.173	-6,5	11,4	121.901	-9,0	11,5	25.272	8,1	17,2	10,9
1986	137.042	-6,9	10,5	110.171	-9,6	10,4	26.871	6,3	19,6	10,7
1987	127.706	-6,8	9,9	99.497	-9,7	9,6	28.209	5,0	22,1	10,9
1988	120.968	-5,3	9,2	90.731	-8,8	8,8	30.237	7,2	25,0	10,5
1989	124.618	3,0	9,1	89.901	-0,9	8,7	34.717	14,8	27,9	10,3
1990	141.244	13,3	9,8	97.519	8,5	9,2	43.725	25,9	31,0	11,4
1991	139.709	-	9,5	95.630	-	9,0	44.079	-	31,6	10,9
1992	151.103	8,2	9,6	101.416	6,1	9,5	49.687	12,7	32,9	9,8
1993	207.944	-	10,1	150.651	-	11,1	57.293	-	27,6	8,3
1994	223.551	7,5	11,0	170.217	13,0	11,9	53.334	-6,9	23,9	8,7
1995	254.329	13,8	12,0	199.027	16,9	13,1	55.302	3,7	21,7	9,2
1996	277.479	9,1	12,5	218.350	9,7	13,8	59.129	6,9	21,3	9,5
1997	292.518	5,4	12,9	230.469	5,6	14,1	62.049	4,9	21,2	9,8
1998	302.413	3,4	13,0	240.400	4,3	14,2	62.013	-0,1	20,5	9,9
1999	296.781	-1,9	13,1	237.909	-1,0	14,3	58.872	-5,1	19,8	9,8
2000	294.467	-0,8	12,9	238.990	0,5	14,1	55.477	-5,8	18,8	9,4

Bron: Bundeskriminalamt

Bijlage 2 / vervolg

Tabel 12: Ontwikkeling aantal jeugdige verdachten van 18 tot en met 20 jaar

Periode 1984-1990 deelstaten West-Duitsland; 1991-1992 idem plus heel Berlijn; vanaf 1993 heel Duitsland

jaar	totaal 18 t/m 20 jr.	verschil t.o.v vorig jaar in %	aandeel aantal verdachten in %	aantal Duitse jongvolwassenen	verschil t.o.v vorig jaar in %	aandeel Duitse verdachten in %	aantal niet-Duitse jongvolwassenen	verschil t.o.v vorig jaar in %	aandeel in totaal aantal verdachten in %	aandeel niet-Duitse verdachten in %
1984	148.657		11,9	125.258		12,0	23.399		15,7	11,3
1985	151.880	2,2	11,8	125.835	0,5	11,9	26.045	11,3	17,1	11,2
1986	152.332	0,3	11,7	124.224	-1,3	11,8	28.108	7,9	18,5	11,2
1987	147.017	-3,5	11,4	119.632	-3,7	11,6	27.385	-2,6	18,6	10,6
1988	141.419	-3,8	10,8	111.684	-6,6	10,9	29.735	8,6	21,0	10,4
1989	141.454	0,0	10,3	104.028	-6,9	10,1	37.426	25,9	26,5	11,1
1990	149.823	5,9	10,4	102.517	-1,5	9,7	47.306	26,4	31,6	12,3
1991	150.286	-	10,2	98.652	-	9,3	51.634	-	34,4	12,7
1992	160.739	7,0	10,2	93.641	-5,1	8,7	67.098	29,9	41,7	13,2
1993	208.040	-	10,1	120.527	-	8,9	87.513	-	42,1	12,7
1994	196.437	-5,6	9,6	124.423	3,2	8,7	72.014	-17,7	36,7	11,7
1995	207.136	5,4	9,8	137.757	10,7	9,1	69.379	-3,7	33,5	11,5
1996	219.928	6,2	9,9	150.630	9,3	9,5	69.298	-0,1	31,5	11,1
1997	226.279	2,9	10,0	158.971	5,5	9,7	67.308	-2,9	29,7	10,6
1998	237.073	4,8	10,2	168.853	6,2	10,0	68.220	1,4	28,8	10,9
1999	240.109	1,3	10,6	173.813	2,9	10,5	66.296	-2,8	27,6	11,0
2000	247.586	3,1	10,8	184.467	6,1	10,9	63.119	-4,8	25,5	10,7

Bron: Bundeskriminalamt

Bijlage 3

Overzicht van de zeven bronnen voor hoofdstuk 4

Catalano, R.F., M.L. Berglund, J.A.M. Ryan, H.S. Lonczak, J.D. Hawkins
Positive Youth Development in the United States; research findings on evaluations of positive youth development programs

University of Washington, School of Social Work; Seattle, Washington, 1998

<http://aspe.hhs.gov/hsp/PositiveYouthDev99/index.htm#toc>

Center for the Study and Prevention of Violence / CSPV (2001)

Zie onder *Model Programs* en onder *Promising Programs*

<http://www.colorado.edu/cspv/blueprints/Default.htm>

Greenberg, M.T., C. Domitrovich en B. Bumbarger
Preventing mental disorders in school-age children; a review of the effectiveness of prevention programs

Prevention Research Center for the Promotion of Human Development

College of Health and Human Development, Pennsylvania State University, 1999

<http://www.prevention.psu.edu/CMHS.html>

Hamilton Fish Institute / HFI (2001) ¹

Zie onder *Programs*

<http://www.hamfish.org>

The Safe and Drug-Free Schools Program / SDFS (2001) ²

---

¹ Dit instituut werd, met steun van het Amerikaanse congres, opgericht in 1997 met als doel de effectiviteit te onderzoeken van methoden om geweld in en rond scholen te voorkomen en om meer effectieve strategieën te ontwikkelen. Het betreft een samenwerkingsverband van zeven universiteiten.

² Dit is een overheidsinstantie die op twee manieren bijdraagt aan het bestrijden van middelengebruik en geweld: door middel van staatssubsidies (*State Grants*) en via nationale preventieprogramma's (*National Programs*). Staatssubsidies worden verstrekt aan lagere overheden en lokale instanties voor de financiering van preventieprojecten via gemeentes en scholen. *National Programs* verstrekt subsidies direct aan schooldistricten en gemeentes die te kampen hebben met ernstige drugs- en geweldsproblematiek, voor evaluatie van programma's, en voor de ontwikkeling en verspreiding van informatie.

Zie onder *Model Programs*

<http://www.ed.gov/offices/OESE/SDFS>

Sherman, L.W., D. Gottfredson, D. MacKenzie, J. Eck, P.Reuter en S. Bushway
Preventing Crime: What works, What doesn't, What's promising; a Report to the
United States Congress

National Institute of Justice, 1997

<http://www.ncjrs.org/works>

United States Surgeon General (2001)

Youth Violence: a report of the Surgeon General

U.S. Department of Health and Human Services

<http://www.mentalhealth.org/youthviolence/default.asp>

Bijlage 4

Werkwijze voor het aanmerken van preventieprogramma's als effectief dan wel veelbelovend

volgens elk van de zeven bronnen voor hoofdstuk 4

Catalano et al. (1998a)

Deze onderzoekers vormen met elkaar de *Social Development Research Group* van de Universiteit van Washington. De groep richt zich niet zozeer op het voorkómen van een negatieve ontwikkeling als wel op het bevorderen van een positieve ontwikkeling van kinderen en jeugdigen.

Uitkomstmaten

Dit zijn “constructen” van positieve ontwikkeling³

Inclusiecriteria

- Programma moet gericht zijn op een of meer constructen van positieve ontwikkeling
- Programma moet bedoeld zijn voor jeugdigen tussen zes en twintig jaar
- Programma moet universeel zijn of gericht op risicogroepen (dus niet op individuele jeugdigen met specifieke problemen). Programma's die zich uitsluitend richten op delinquentie, drugmisbruik of psychische problemen werden *niet* in de studie opgenomen.
- Programma moet gericht zijn op ten minste één construct van ontwikkeling in meerdere socialisatiedomeinen, of op meerdere constructen binnen één domein, of op meerdere constructen binnen meerdere domeinen.
- Evaluatie moet goed zijn opgezet, d.w.z. er moet sprake zijn van een experimenteel of quasi-experimenteel design en van gedragsmatige uitkomstmaten.
- Beschrijving van de toegepaste onderzoeksmethoden
- Beschrijving van de onderzochte populatie
- Nauwkeurige beschrijving van de interventie zelf

Zoekmethode

Deze wordt niet beschreven

Effectiviteitscriteria

De kwalificatie effectief werd toegekend aan programma's die niet alleen voldeden aan alle inclusiecriteria maar die tevens significante (positieve) resultaten opleverden.

Aantallen

Van de in totaal 77 opgenomen programma's waren dit er 25. Catalano et al. onderscheiden geen categorie veelbelovend.

---

³ De groep heeft een eigen werkdefinitie geformuleerd van het begrip positieve jeugdontwikkeling. Op basis van voorstudie komt de groep tot een lijst van vijftien doelen die kenmerkend zijn voor positieve programma's. Bepaalde combinaties van een aantal van deze doelen noemt men constructen.

CSPV (2001)

Het *Center for the Study and Prevention of Violence* (CSPV) maakt deel uit van de universiteit van Boulder, Colorado.

Uitkomstmaten

Centraal voor het CSPV staan het terugdringen van geweldscriminaliteit onder adolescenten, alsmede van agressie, delinquentie en/of middelenmisbruik

Zoekmethode

In eerste instantie is door het CSPV zelf een overzicht gegenereerd van in aanmerking komende programma's. Op basis hiervan heeft een commissie van zeven deskundigen op het gebied van geweldspreventie een eindselectie gemaakt.

Inclusie- en effectiviteitscriteria

Om te worden aangemerkt als effectief moet een programma voldoen aan de volgende drie criteria. Als "veelbelovend" worden programma's aangemerkt die aan het eerstgenoemde criterium voldoen.

- Een aantoonbaar afschrikwekkend effect in combinatie met een sterke onderzoeksopzet. Dat laatste betekent dat er sprake moet zijn van een *random* toewijzing van proefpersonen, en dat alleen als dat onmogelijk was, genoeg wordt genomen met een quasi-experimenteel design met gematchedte controlegroepen.
- Blijvende resultaten
- Programma is ook effectief gebleken bij replicaties in andere settings

Daarnaast wordt gelet op de volgende bijkomende criteria:

- Analyse van mediërende factoren. Dit houdt in dat er in voldoende mate gegevens moeten zijn verzameld om een dergelijke analyse uit te kunnen voeren.
- Kosten versus baten. De kosten van uitvoering van het programma mogen de verwachte baten niet te boven gaan.

Aantallen

Van de meer dan 500 programma's die zijn onderzocht, voldeden er 11 aan de criteria voor effectief (model-)programma, en 19 aan die voor veelbelovend programma.

Greenberg et al. (1999)

De overzichtsstudie van Greenberg et al. heeft betrekking op de preventie van psychische stoornissen van schoolgaande en studerende kinderen en jeugdigen (vijf tot achttien jaar).

Uitkomstmaten / Inclusiecriteria

Centraal in dit overzicht staan programma's die zich richten op het bestrijden van specifieke psychische symptomen en het wegnemen van factoren waarvan in het algemeen wordt aangenomen dat zij een risico vormen voor de ontwikkeling van psychische stoornissen; vaak zijn dit tevens risicofactoren voor de ontwikkeling van delinquent gedrag. Kinderen bij wie reeds zeer ernstige stoornissen zijn geconstateerd, vallen buiten de scope van deze studie.

De volgende inclusiecriteria worden gehanteerd:

- Een degelijke onderzoeksopzet. Hieronder wordt verstaan dat het programma geëvalueerd moet zijn hetzij door middel van random-toewijzing, hetzij door een quasi-experimenteel design waarbij gebruik is gemaakt van adequate controlegroepen.
- Er moeten nulmetingen en metingen aan het einde van het programma zijn verricht; bij voorkeur moeten ook follow-up gegevens beschikbaar zijn teneinde de duurzaamheid en de stabiliteit van de effecten te kunnen bepalen.
- Duidelijke omschrijving van de steekproef en van gedrags- en sociale kenmerken van de proefpersonen.

Zoekmethode

In eerste instantie heeft men gezocht naar tijdschriften die (uitsluitend) intercollegiaal getoetste artikelen publiceren, via de daartoe beschikbare databestanden. Daarnaast werd studie gemaakt van overheidsrapporten, meta-analyses, overzichtsstudies, bibliografieën en relevante boeken.

Effectiviteitscriteria

Programma's die aan de inclusiecriteria voldoen en tevens leiden tot positieve resultaten, worden aangemerkt als effectief. Daarnaast onderscheiden Greenberg et al. een (klein) aantal veelbelovende programma's; dit zijn programma's die niet aan alle criteria voldoen doordat er geen goede controlegroepen zijn, doordat de steekproeven zeer klein zijn, of doordat de uitkomsten slechts *indirect* gerelateerd zijn aan uitkomstmaten betreffende de geestelijke gezondheid.

Aantallen

Uiteindelijk werden in deze studie meer dan 130 programma's betrokken. Daarvan konden er 34 worden aangemerkt als effectief en 13 als veelbelovend. Daarnaast worden nog eens twaalf andere programma's kort genoemd, als zijnde effectief op gebieden die indirect gerelateerd zijn aan psychopathologie dan wel daarmee vaak samengaand (comorbiditeit).

HFI (2001)

Het Hamilton Fish Instituut (HFI) werd opgericht in 1997 en legt zich toe op het testen van de effectiviteit van methoden ter preventie van geweld op scholen, alsmede op het ontwikkelen van meer effectieve strategieën op dat gebied. Het instituut werkt samen met zeven universiteiten. Het HFI presenteert een overzicht van effectieve (en vermeldenswaardige) programma's, dat wil zeggen programma's die goed zijn opgezet, waarvan de effectiviteit is aangetoond en die geschikt zijn als onderdeel van een (breder) veiligheidsplan voor scholen.

Uitkomstmaten / Inclusiecriteria

Centraal voor het HFI staat het voorkómen en terugdringen van ongewenste gedragingen onder schoolgaande jeugdigen door middel van preventieprogramma's. In dat kader is gezocht naar programma's die effectief zijn gebleken in het terugdringen van antisociaal en gewelddadig gedrag onder jongeren, alsmede van probleemgedrag van jeugdigen in het algemeen.

De inclusiecriteria zijn als volgt:

- Programma is grondig geëvalueerd in de VS
- Aanwezigheid van programmagids of handleiding / methodiekbeschrijving
- Geschikt voor toepassing elders

Zoekmethode

Om te komen tot de selectie van effectieve en veelbelovende programma's heeft het HFI zich verlaten op een drietal nog lopende meta-analyses die worden verricht door resp. Derzon (HFI), Gottfredson en Wilson (universiteit van Maryland).

Effectiviteitscriteria

Alleen de meest effectieve programma's uit elke meta-analyse (de top 50 procent meest effectieve volgens ten minste een van de drie meta-analyses) kwamen in aanmerking voor opname in het totaaloverzicht van het HFI. Aan welke criteria programma's precies moeten voldoen om zich effectief dan wel "vermeldenswaard" te mogen noemen, wordt niet nader toegelicht; voor meer gedetailleerde informatie wordt verwezen naar het Hamilton Fish Instituut.

Aantallen

Het HFI presenteert in totaal 366 programma's. Hiervan merken zij er 12 aan als effectief en 11 als vermeldenswaard.

SDFS (2001)

Het *Safe and Drug-Free Schools Program* (SDFS) is een initiatief van het Amerikaanse *Department of Education*. Het is bedoeld om geweld in en rond scholen te voorkomen, alsmede om programma's te stimuleren die het gebruik van alcohol, tabak en drugs onder schoolgaande jongeren tegengaan. Het SDFS heeft een vijftien leden tellend *expert panel* benoemd, dat beoordeelt of een programma in principe geschikt is en of het voldoet aan de effectiviteitscriteria.

Uitkomstmaten / Inclusiecriteria

Het expert panel onderscheidt twee typen programma's die in aanmerking kunnen komen. Type I zijn programma's die zich richten op de preventie van middelengebruik, geweld of andere gedragsproblemen, of op hieraan gerelateerde risico- en protectieve factoren. Type II programma's zijn alle strategieën of praktijken die ertoe bijdragen om op scholen een sfeer van veiligheid, discipline en respect teweeg te brengen.

Zoekmethode

Het panel heeft (voor zover bekend) niet zelf actief gezocht maar heeft het aanbod van subsidievragers beoordeeld.

Effectiviteitscriteria

Het expert panel onderscheidt de volgende zeven effectiviteitscriteria, voor elk waarvan men 0 tot 3 punten kan scoren⁴

- 1 Er is sprake van een methodologisch verantwoorde evaluatie
- 2 Doelen m.b.t. de gewenste gedragsbeïnvloeding of het beïnvloeden van risicofactoren zijn duidelijk en geschikt voor de betreffende doelgroep en setting
- 3 Onderliggende filosofie is duidelijk geformuleerd; inhoud en processen zijn daarmee in overeenstemming
- 4 Programma-inhoud sluit aan bij kenmerken van doelgroep en setting
- 5 Doelgroep wordt actief en effectief in het implementatieproces betrokken
- 6 Er is een beschrijving van hoe het programma is ingebed in de bredere pedagogische doelstelling van een school
- 7 Het programma levert voldoende informatie en instructies om replicatie in anders settings mogelijk te maken

Een programma verdient de kwalificatie "exemplarisch" als aan de volgende voorwaarden is voldaan:

- Er is tenminste één evaluatie waardoor een effect is aangetoond ten aanzien van middelengebruik, gewelddadig gedrag of andere gedragsproblemen; dit effect moet een jaar of langer na aanvang nog aantoonbaar zijn EN
- Een score van 3 op criterium 1 EN
- Een score van 2 of meer op de criteria 2 tot en met 7 EN
- Een score van 3 op tenminste drie van de criteria 2 tot en met 7

Een programma verdient de kwalificatie veelbelovend als aan de volgende voorwaarden is voldaan:

- Er is tenminste één evaluatie waardoor een effect is aangetoond ten aanzien van middelengebruik, gewelddadig gedrag of andere gedragsproblemen of een of meer risicofactoren waarvan uit onderzoek bekend is dat die daartoe kunnen leiden EN
- Een score van 2 of meer op de criteria 1 tot en met 5 EN
- Een score van 1 of meer op de criteria 6 en 7.

Aantallen

Het wordt niet vermeld hoeveel programma's en strategieën er in totaal beoordeeld zijn. Uiteindelijk werden 9 programma's aangemerkt als exemplarisch en 33 als veelbelovend.

⁴ Waarbij 0 = afwezig; 1 = minimaal aanvaardbaar; 2 = in voldoende mate aan de eisen voldaan; 3 = in ruime mate aan de eisen voldaan.

Sherman et al. (1997)

Dit rapport werd vervaardigd ten behoeve van het Amerikaanse Congres, in opdracht van het *National Institute of Justice* en in samenwerking met de universiteit van Maryland.

Uitkomstmaten / Inclusiecriteria

Centraal staan programma's en strategieën die gericht zijn op de preventie van (meer) criminaliteit, met speciale aandacht voor jeugdgeweld. Verder gaat het om programma's die risicofactoren voor jeugdgeweld kunnen terugdringen dan wel protectieve factoren bevorderen. De inclusiecriteria zijn als volgt:

- Evaluaties bieden betrouwbare en statistisch sterke maten en correlaties (inclusief voldoende steekproefgrootte en respons)
- Juiste tijdsvolgorde van veronderstelde oorzaken en gevolgen, d.w.z. de preventieve interventie moet vooraf gaan aan de beoogde effecten
- Valide vergelijkingsgroepen of andere manieren om alternatieve verklaringen voor eventueel succes uit te sluiten

Zoekmethode

Er worden zeven verschillende relevante "settings" onderscheiden: gemeenschappen, gezinnen, scholen, arbeidsmarkten, plaatsen, politie, justitie. Iedere setting heeft zijn eigen onderzoeksteam. Per setting wordt op basis van literatuuronderzoek een lijst van categorieën van preventie-activiteiten opgesteld (dit kunnen zowel specifieke programma's zijn als bepaalde manieren van werken, bijvoorbeeld door de politie). Als er wetenschappelijk onderzoek beschikbaar is, komt een categorie in aanmerking voor nadere analyse. Zo mogelijk wordt vervolgens afgegaan op overzichtsstudies, maar als die niet voorhanden zijn gaat het betreffende onderzoeksteam zelf op zoek naar zoveel mogelijk onderzoeken in de betreffende categorie; alle onderzoeken die voldoen aan de inclusiecriteria worden meegenomen.

Effectiviteitscriteria

Programma's worden aangemerkt als effectief als er ten minste twee onderzoeken beschikbaar zijn met een methodologische score van 3 met statistisch significante effecten EN als daarbij het merendeel van het beschikbare bewijs tot dezelfde conclusie leidt.⁵ Voor zover de sterkte van het effect op misdaad of risico bekend is in termen van standaarddeviaties van het gemiddelde, moet de effectgrootte elk van de voornoemde onderzoeken de waarde van .1 te boven gaan. Programma's worden aangemerkt als *veelbelovend* als er ten minste één onderzoek beschikbaar is met een methodologische score van 3 met statistisch significante effecten EN als daarbij het merendeel van het beschikbare bewijs tot dezelfde conclusie leidt.

Aantallen

Tal van "categorieën" (programma's en strategieën) worden per setting besproken. Sherman et al. geven geen limitatieve opsomming van programma's die wel en niet werken.

Surgeon General (2001)

Dit rapport werd opgesteld door het *Department of Health and Human Services* onder leiding van het bureau van de *Surgeon General*, in samenwerking met diverse instanties en instituten die werkzaam zijn op het gebied van de geestelijke (volks)gezondheid.

⁵ Om de methodologische kracht (*rigor*) te bepalen werd gebruik gemaakt van een (variant op een) schaal die in Amerika eerder werd gebruikt in een nationaal onderzoek naar de effectiviteit van maatregelen ter preventie van middelengebruik. Met behulp van deze schaal kreeg ieder onderzoek een score voor de kwaliteit van de toegepaste wetenschappelijke methode. De scores lopen op van 1 tot 5, waarbij 5 de hoogste wetenschappelijke kwaliteit weergeeft.

Uitkomstmaat

Centraal staan strategieën en programma's die effectief blijken te zijn in het voorkomen van jeugdgeweld en het terugdringen van de belangrijkste risicofactoren voor het ontstaan van jeugdgeweld.

Inclusiecriteria / Zoekmethode

In de wetenschappelijke literatuur is gezocht naar overzichten van *best practices*. Uitgangspunt vormt een zevental overzichtsstudies; elk van de daarin besproken strategieën en programma's werden onderworpen aan de eigen effectiviteitscriteria van de Surgeon General.

Effectiviteitscriteria

Effectieve strategieën en programma's worden nader onderverdeeld in modelprogramma's en veelbelovende programma's. Binnen de model- en veelbelovende programma's wordt verder onderscheid gemaakt tussen programma's die effectief zijn in het voorkomen van geweld en ernstige jeugddelinquentie (niveau 1) en programma's die effectief zijn in het terugdringen van risicofactoren (niveau 2).

Om te worden aangemerkt als *modelprogramma* moet een programma aan de volgende eisen voldoen:

- Sterk design (experimenteel of quasi-experimenteel)
- Significante afschrikkende effecten met betrekking tot:
  - Geweld of ernstig delinquent gedrag (niveau 1)
  - Een risicofactor voor geweld met een groot effect (.30 of groter) (niveau 2)
- Replicatie met bewezen effecten
- Duurzaamheid van effecten

Om te worden aangemerkt als *veelbelovend* moet een programma aan de volgende eisen voldoen:

- Sterk design (experimenteel of quasi-experimenteel)
- Significante afschrikkende effecten met betrekking tot:
  - Geweld of ernstig delinquent gedrag (niveau 1)
  - Een risicofactor voor geweld met een effectgrootte van .10 of groter (niveau 2)
- Replicatie met bewezen effecten *of* duurzaamheid van effecten

Aantallen

Van de honderden programma's die zijn geanalyseerd voldeden er 7 aan de criteria voor een modelprogramma, en 20 aan die voor een veelbelovend programma.

**Bijlage 5 Overzicht
van effectieve
programma's voor
de preventie en
aanpak van
jeugdcriminaliteit**

Naam Programma/Project	Leeftijdsgroep	Interventieniv.	Gericht op de preventie van	Bron 1 Sherman	Bron 2 CSPV	Bron 3 HFI	Bron 4 Surg.Gen.	Bron 5 Catelano	Bron 6 Greenberg	Bron 7 SDFS	zie blz.
Adolescent Transitions Project	10 t/m 14	indicatie	antisociaal gedrag					E	E		#
Alert	12 en 13	universeel	drug- tabak- en alcoholgebruik					E	(E)*	E	
Anger Coping	9 t/m 12	indicatie	agressief en gestoord gedrag			E			E		
Big Brother Big Sister	5 t/m 18	risicogroepen	antisociale ontwikkeling	V	E			E	E		
Brain Power	10 t/m 12	indicatie	agressief gedrag			E			E		
Bullying Prevention Program	6 t/m 18	universeel	pestgedrag	E	E		V		E		
Child Development Project	11 en 12	universeel	antisociale ontwikkeling					E	E	E	
Children of Divorce Intervention	9 t/m 12	risicogroepen	gedragsstoornissen					E	E		
Fast Track	6 t/m 9	universeel	gedragsstoornissen		V		V	E	E		
Functional Family Therapy	11 t/m 18	indicatie	agressief en gestoord gedrag		E		E		(E)*		
First Step to Success	4 en 5	risicogroepen	antisociaal gedrag				E		E		
Incredible Years Series	2 t/m 8	risicogroepen	emotionele / gedragsstoornissen								
Good Behaviour Game	6 t/m 12	universeel	agressief/teruggetrokken gedrag		V	E	V		E		
Life Skills Training	12 t/m 14	universeel	drug- tabak- en alcoholgebruik		E		E	E	(E)*	E	
Metropolitan Area Child Study	7 t/m 12	universeel + risicogroepen	gewelddadig gedrag / middelengebruik			E		E			
Midwestern Prevention Program	11 en 12	universeel	druggebruik		E		E	E	(E)*		
Multi System Therapy	12 t/m 17	indicatie	delinquent gedrag	E	E		E		(E)*		
Nurse Home Initiation	0 t/m 3	risicogroepen	misbruik en verwaarlozing / antisociale ontwikkeling		E		E				
PATHS	6 t/m 11	universeel + risicogroepen	agressie en gedragsstoornissen		E		V	E			V
Project Northland	11 t/m 14	universeel	alcoholgebruik		V			E	(E)	E	

Bijlage 5 vervolg

Naam Programma/Project	Leeftijdsgroep	Interventieniv.	Gericht op de preventie van	Bron 1	Bron 2	Bron 3	Bron 4	Bron 5	Bron 6	Bron 7	zie
				Sherman	CSPV	HFI	Surg.Gen.	Catelano	Greenberg	SDFS	blz.
Quantum Opportunities	14 t/m 18	risicogroepen	schooluitval / delinquentie		E		V	E			
Responding in Peaceful and Positive ways	11 en 12	universeel	agressief / gewelddadig gedrag					E	E	V	
Seattle Social Development Project	6 t/m 11	universeel	delinquent gedrag / middelengebruik		V		E	E	E	V	
Second Step Treatment Foster Care	basisschool 12 t/m 17	universeel indicatie	agressief gedrag (ernstig) crimineel gedrag		E	V	E	E	E	E	E

* = tussen haakjes staan programma's, die buiten het gezichtsveld van de studie van Greenberg et al vielen, maar die wel vermeld worden als effectieve programma's.

E= effectief programma

V=veelbelovend programma

Bijlage 6

Overzicht van effecten en veelbelovende programma's voor de preventie van jeugdcriminaliteit (niet besproken in de tekst).

Naam programma / project	Bron 1 Sherman et al	Bron 2 CSPV	Bron 3 HFI	Bron 4 Surgeon General	Bron 5 Catalano et al	Bron 6 Greenberg et al	Bron 7 SDFS
Across Ages					E		
Aggression Replacement Training						V	V
Aggressors, victims and bystanders: Thinking and Acting to Prevent Violence			V				V
Al's Pals: Kids Making Healthy Choices							V
All Stars							V
Athletes Training and Learning to avoid Steroids (ATLAS)		V					E
BASIS			V				
Bicultural Competence Skills					E		
Brief Strategic Family Therapy (BSFT)		V					
CASASTART (voorheen Children at Risk)		V		V			E
Child Development Project							V
Child Support Group (CSG)						V	
Children of Divorce Parenting Program						E	
Classroom Organization and Management Program			V				
Community of Caring							V
Conflict Resolution in the Middle School			V				
Consistency Management & Cooperative Discipline			V				
Contingencies for Learning Academic and Social Skills (CLASS)						V	
Coping Power Program,						V	
Coping With Stress Course						E	
Counselors CARE and Coping and Support Training						E	
Creating Lasting Connections					E		
Creating Lasting Family Connections							V
Earlscourt Social Skills Group Program						E	
Effective Behavioral Support			V				

Effective Black Parenting Program Facing History and Ourselves Naam programma / project	Bron 1 Sherman et al	Bron 2 CSPV	Bron 3 HFI	Bron 4 Surgeon General	Bron 5 Catalano et al	Bron 6 Greenberg et al	Bron 7 SDFS
Family Bereavement Program						V	
FAST Program						E	
Growing Healthy					E	V	V
Growing up Black and Proud			V				
Helping the Noncompliant Child						E	
I Can Problem Solve		V	E	V			V
Improving Social Awareness-Social Problem Solving						E	
Intensief Toezicht en Intensieve nazorg	V						
Intensive Protective Supervision Project		V		V			
Interpersonal Cognitive Problem Solving						E	
Intervention Campaign Against Bully-Victim Problems						E	
Iowa Strengthening Families Program		V		V		E	
Kid Power Program			E				
Know Your Body					E		
Let Each One Touch One Mentor Program							V
Linking the Interests of Families and Teachers (LIFT)		V		V		E	V
Lions-Quest Skills for Adolescence							V
Lions-Quest Working Toward Peace							V
Michigan Model for Comprehensive School Health Education							V
Minnesota Smoking Prevention Program							V
Montreal Longitudinal Experimental Study						E	
Open Circle Curriculum							V
OSLC Treatment Foster Care							E
PACT						V	
Parent and Children Training Series						E	

Parent Child Development Center Programs Parent-Child Interaction Training PATHE Peace Builders Naam programma / project	Bron 1 Sherman et al	Bron 2 CSPV	Bron 3 HFI	Bron 4 Surgeon General	Bron 5 Catalano et al	Bron 6 Greenberg et al	Bron 7 SDFS
Peacemakers Program: Violence Prevention for Students in grades 4 through 8 Peer Coping Skills Training Peer Mediation Program Peers Making Peace Penn Prevention Program			E			E	V
Perry Preschool Program Positive Action Program Positive Adolescence Choices Training (PACT) Positive Youth Development Program Preparing for the Drug Free Years (PDFY)		V	E	V		E E	V
Preventive Intervention Preventive Treatment Program Primary Mental Health Project Queensland Early Intervention and Prevention Project Quest		V V		V V		E E V	V V
Reducing the Risk Resolving Conflict Creatively Program (RCCP) Responding in Peaceful and Positive Ways Say It Straight Training SCARE Program			V		E E	V	V V
School Development Program School Transitional Environmental Program (STEP) Skillstreaming the Adolescent SMART Team (Students Managing Anger & Resolution Together) Social Competence Promotion Program for Young Adolescents		V	V	V		V E V	V

Social Decision Making / Problem Solving Social Relations Program Naam programma / project	Bron 1 Sherman et al	Bron 2 CSPV	Bron 3 HFI	Bron 4 Surgeon General	Bron 5 Catalano et al	Bron 6 Greenberg et al	Bron 7 SDFS
Social Skills Training						V	
Strengthening Families Program (for parents and youth 10-14)							E
Stress Inoculation Training I						E	
Stress Inoculation Training II						E	
Structural Family Therapy						E	
Student Training Through Urban Strategies (STATUS)	V	V				V	
Students Resolving Conflict: Peer Mediation in Schools			V				
Success for All					E		
Suicide Prevention Program I						E	
Suicide Prevention Program II						E	
Syracuse Family Development Research Program (FDRP)		V		V			
Teaching Students to be Peacemakers			E				
Teen Outreach					E		
Teenage Health Teaching Modules							V
Think First			E				
Think Time Strategy							V
Towards No Tobacco Use (TNT)							E
Valued Youth Partnership					E		
Violence Prevention Curriculum for Adolescents			E				
Woodrock					E		
Yale Child Welfare Project		V		V			
Zuni Life Skills Curriculum						V	

E = effectief programma

V = veelbelovend programma

Bijlage 7

Het Amerikaanse schoolstelsel

		leeftijd		Nederland
Pre-School		2-3		(peuterspeelzaal)
Kindergarten		4-5		groep 1 en 2
Elementary School	grade			Groep
	1	6		3
	2	7		4
	3	8		5
	4	9		6
	5	10		7
	6	11		8
Junior High	grade			Klas
	7	12		Brugklas
	8	13	Graduation	2
High School	grade			
(Senior High)	9	14	Freshman	3
	10	15	Sophomore	4
	11	16	Junior	5
	12	17	Senior / graduation	6 / eindexamen
College	year			
(University)	1	18	Freshman	hbo/universiteit
	2	19	Sophomore	
Undergraduates	3	20	Junior	
	4	21	Senior	
			Bachelor's	
Graduates	2 yr progr	22-24	Master's	(doctoraal)
	5	25+	Ph.D.	(promotie)

Bron: Broadcast Text, Amsterdam

Bijlage 8

Voorbeeld van een risicotaxatie-formulier

Risicotaxatie-schaal inzake delinquent gedrag (voorstel) Mississippi / Afdeling jeugdvoorzieningen

Naam jeugdige: _____ Kind nr. _____
Naam begeleider: _____ Datum van invulling _____

___ 1. Leeftijd van eerste contact met justitie of informele afdoening bij een CHIN⁶ of naar aanleiding van een delict
2 = 11 of jonger 1 = 12 t/m 15 0 = 16 of ouder

___ 2. Totaal aantal doorverwijzingen naar jeugdrechter i.v.m. delictgedrag of misbruik / verwaarlozing voorafgaand aan huidige doorverwijzing
0 = geen 1 = een of twee 2 = drie of vier 3 = vijf of meer

___ 3. Aantal uithuisplaatsingen dat het gevolg is van een rechterlijke beslissing
0 = geen 1 = een of meer

___ 4. Aanwijzingen voor gebruik van tabak, alcohol en/of drugs op grond van zelfrapportage, informatie van ouders of andere bekenden en/of kind blijkt om te gaan met alcohol / drugs gebruikende leeftijdgenoten
0 = nee 1 = ja

___ 5. Huidige school status
0 = gaat geregeld naar school; geen gedragsproblemen
1 = voortijdig van school gegaan, van school gestuurd of ernstige gedragsproblemen op school

___ 6. Schoolvorderingen
0 = op gemiddeld niveau
1 = onder gemiddeld niveau

---

⁶ Child in need of supervision; "kinderbeschermingskind".

___ 7. Delinquente vrienden of leeftijdgenoten

0 = geen aanwijzingen voor omgang met delinquente leeftijdgenoten

1 = niet gericht op leeftijdgenoten of enige kameraden die neigen tot delinquent gedrag

2 = de helft of meer van de vrienden zijn delinquenten of betrokken bij jeugdbendes

___ TOTALE RISICO SCORE

Risicotaxatie: 0 - 3 = klein risico; 4 - 6 = enig risico; 7 - 11 = groot risico

Bron: Robertson en Anderson, 1999